T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE KAMU DİPLOMASİ FAALİYETLERİ BAKIMINDAN KURUMSAL VE BÜROKRATİK YAPILANMA

Oğuzhan ARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Ertan BEŞE

Çankırı- 2021

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE KAMU DİPLOMASİ FAALİYETLERİ BAKIMINDAN KURUMSAL VE BÜROKRATİK YAPILANMA

Oğuzhan ARI

ORCİD: 0000-0001-6560-7370

Danışman

Prof. Dr. Ertan BEŞE

Çankırı- 2021

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ i
TEZ KABUL VE ONAY ii
ÖNSÖZ iii
ÖZET iv
ABSTRACT v
KISALTMALAR vi

1. GİRİŞ 1

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE 5
2.1. Diplomasi Kavramı 5
2.2. Diplomasi Yöntemleri ve Tarihsel Gelişimi 7
2.3. Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç Kavramı 9
2.4. Kamu Diplomasisi Aktörleri 11
2.5. Kamu Diplomasisi Uygulama Alanları 12
2.6. Bürokrasi Kavramı 15
2.6.1. Yönetim Şekli Olarak Bürokrasi; 17
2.6.2. Kamu Yönetimi ve Bürokrasi 18
2.6.3. Örgüt Olarak Bürokrasi 19
2.6.4. Bürokrasi ve Kırtasiyecilik 20
2.6.5. Bürokrasi Kuramları 21

3. TÜRK BÜROKRASİSİ 34
3.1. Türk Bürokrasisi 34
3.2. Türkiye'de Yeni Kamu Bürokrasisi 38

4. TÜRK KAMU DİPLOMASİSİ 49
4.1. Türk Kamu Diplomasisi Tarihsel Gelişimi 50
4.1.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde Türk Diplomasisi 51
4.1.2. Cumhuriyet Dönemi Türk Kamu Diplomasisi 55
4.2. Yeni Türk Kamu Diplomasisi Tanımlamaları 59
4.2.1. Proaktif Diplomasi 59

4.2.2. Ritmik Diplomasi 61
4.3. Türk Kamu Diplomasisi Kurumları 62
4.3.1. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı 62
4.3.2. Dışişleri Bakanlığı 64
4.3.3. Kültür ve Turizm Bakanlığı 65
4.3.4. Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı 67
4.3.5. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı 68
4.3.6. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı 69
4.3.7. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu 69
4.3.8. Anadolu Ajansı 71
4.3.9. Sivil Toplum Kuruluşları ve Düşünce Kuruluşları 72
4.3.10. Üniversiteler 73
4.3.11. Ulusal Markalar 74

5.TARTIŞMA VE SONUÇ 76

KAYNAKÇA 87

ÖZGEÇMİŞ……..98

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım "*Türkiye'de Kamu Diplomasisi Faaliyetleri Bakımından Kurumsal ve Bürokratik Yapılanma*" adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

05/08/ 2021

Oğuzhan ARI

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Oğuzhan ARI tarafından hazırlanan "*Türkiye'de Kamu Diplomasisi Faaliyetleri Bakımından Kurumsal ve Bürokratik Yapılanma*" başlıklı bu çalışma, *26/07/2021* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliğiyle* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda* Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Prof. Dr. Ertan BEŞE	İmza:
Üye	: Doç. Dr. Emine ÇELİKSOY	İmza:
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Metin ÖZKARAL	İmza:

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../..../ 2021 tarih ve ... Sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

"Türkiye'de Kamu Diplomasisi Faaliyetleri Bakımından Kurumsal ve Bürokratik Yapılanma" konusu; siyaset, bürokrasi ve kamu diplomasisi kurumlarının ilişkisini içermektedir. Bu bağlamda, Türk devlet geleneğinin, geçmişten bugüne kamu diplomasisi bürokrasisinde yaşadığı değişim, özellikle "kamu diplomasisi" kavramının Türkiye açısından yeni bir kavram olması nedeniyle söz konusu ilişkiler çerçevesinde incelenmeye değer bulunmuştur.

Bu çalışmanın hazırlanırken, çalışmayı ayrıntılı şekilde okuyarak çok değerli fikir ve tavsiyelerini esirgemeyerek çalışma sürecime yön veren danışman hocam *Prof. Dr. Sayın Ertan BEŞE*'ye sonsuz teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Son olarak, çalışma sürecimde moral ve motivasyonumu üst düzeyde tutmama yardımcı olan aileme şükranlarımı sunarım.

05/08/ 2021

Oğuzhan ARI

ÖZET

Tezin Başlığı : Türkiye'de Kamu Diplomasisi Faaliyetleri Bakımından Kurumsal ve Bürokratik Yapılanma
Tezin Yazarı : Oğuzhan ARI
Danışman : Prof. Dr. Ertan BEŞE
Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Tezin Türü : Yüksek Lisans
Kabul Tarihi : 26/07/2021

Politika ve bürokrasi bağıntısı geçmişten beri siyaset biliminin yanı sıra kamu yönetimi disiplininin de ana inceleme konularından biri olmuştur. Modernleşme süreciyle beraber "devletler üstü" kuruluşların sayısı artmış ve bu bağlamda konvansiyonel savaşlar azalmıştır. Bunun sonucunda, "kamu diplomasisi" anlayışı modern devletlerde çeşitli araçlarla olgunlaşarak kurumsallaşmıştır. Söz konusu "politika-bürokrasi" ilişkisine "kamu diplomasisi "kavramı eklemlenmiştir. Bu kurumsallaşmadan Türkiye'de etkilenmiş olsa da dünyaya oranla daha geç sayılabilecek bir zaman diliminde kamu diplomasisi kurumlarını oluşturmuştur. Bu kurumsallaşma sürecinde Türk devlet geleneğinin köklü pratikleri önemli bir role sahiptir. Ancak söz konusu geleneksel pratikler, bazı dönemlerde bu süreci kötü yönde etkilemiş, nihayetinde günümüzde bu ilişkilerin daha fazla sorgulanıyor olması ve söz konusu kamu diplomasisi kurumlarının daha hızlı bir şekilde değişime uğrayarak bürokratikleşmesi bu konuyu çalışmaya değer kılmıştır. Bu çerçevede çalışma; siyaset, kamu diplomasisi ve bürokrasi kuramlarının modernleşmeye bağlı gelişimleriyle, imparatorluk tecrübesine sahip Türkiye'de söz konusu gelişimlerin nasıl şekillendiğinin ortaya konulmasını amaçlamaktadır. Bu bağlamda tezin temel hipotezi, Türkiye'de bulunan kamu diplomasisi kurumlarının eksikliğinden yola çıkarak Türkiye'nin son yıllarda yaşadığı yönetimsel dönüşümün bu eksikliğin giderilmesi hususunda önemli bir kilometre taşı olduğu iddiasını içermektedir. Çalışmada "yorumsamacı" bir yaklaşım kullanılmıştır. Bu çerçevede "eleştirel literatür taraması" yöntemi benimsenmiştir. Tezin ana konusunu oluşturan "kamu diplomasisi kurumlarının bürokratikleşmesi" sürecini açıklamada birincil kaynaklar olarak; kamu diplomasisi kurumlarının politikaları, kurum yöneticilerinin beyanatları, devletin yönetim kademesinde sürece yön verenlerin çalışmaları, kamu diplomasisinin bürokratikleşmesini sağlayan hukuki düzenlemeler, söz konusu süreci yönetme iddiasıyla yola çıkan siyasal partilerin tüzükleri ve beyannamelerinden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Diplomasisi, Bürokrasi, Siyaset, Gelişim

ABSTRACT

Thesis Title	**:** Institutional and Bureaucratic Structuring in terms of Public Diplomacy Activities in Turkey
Author	**:** Oğuzhan ARI
Supervisor	**:** Prof. Dr. Ertan BEŞE
Department	**:** Political Science and Public Administration
Thesis Type	**:** Master's Thesis
Date	**:** 26/07/2021

The relationship between politics and bureaucracy has been the main subject of public administration as well as political science disciplines since the past. With the modernization process, the number of "supra-national" unions has increased and accordingly, conventional wars have come to an end. As a result, the understanding of "public diplomacy" has matured and institutionalized using various tools in modern states. Thus, the concept of "public diplomacy" was added to the concepts of the "politics-bureaucracy" relationship. This institutionalization process was adopted later in Turkey compared to the rest of the world, and some public diplomacy institutions were established. In this process, the deep-rooted practices of the Turkish state traditions have played an important role. However, these traditional practices have negatively affected this process in the certain time of periods. The fact that the concept of public diplomacy is used more in the post-Cold War period and accordingly the bureaucratization of public diplomacy institutions compared to the past has made this subject worth to study on. To this end the aim of this study is as follows: The developments of the theories of politics, public diplomacy, and bureaucracy due to the modernization and how these developments are shaped within the framework of historical mentality in Turkey, which has an imperial past, will be revealed. In this context, the main hypothesis of this study includes the claim that the administrative transformation that Turkey has experienced in recent years is an important milestone in eliminating this deficiency, based on the lack of public diplomacy institutions in Turkey. An "interpretive" approach was used in the study. In this context, the method of "critical literature review" was adopted. As a primary source to explaining the process of "bureaucratization of public diplomacy institutions," which is the main subject of the study; the policies of public diplomacy institutions, the statements of the directors of the institutions, the works of those who direct the process at the government's management level, the legal regulations that ensure the bureaucratization of public diplomacy, and the statutes and declarations of the political parties that claim to manage the process, was used.

Keywords: Public Diplomacy, Bureaucracy, Politics, Development

KISALTMALAR

AA	Anadolu Ajansı
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AB	Avrupa Birliği
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	Anavatan Partisi
BM	Birleşmiş Milletler
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DP	Demokrat Parti
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DYP	Doğru Yol Partisi
FETÖ	Fetullahçı Terör Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
IKSV	İstanbul Kültür Sanat Vakfı
IŞİD	Irak Şam İslam Devleti
İTÜ	İstanbul Teknik Üniversitesi
NATO	Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
ORSAM	Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi
RP	Refah Partisi
SDE	Stratejik Düşünme Enstitüsü
SETA	Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmalar Vakfı
STK	Sivil Toplum Kurumu
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
s.	Sayfa
ss.	Sayfa sayısı
TASAM	Türk-Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi
TDK	Türk Dil Kurumu

TİKA	Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
THY	Türk Hava Yolları
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜSİAD	Türk Sanayici ve İş adamları Derneği
YEE	Yunus Emre Enstitüsü

1. GİRİŞ

Bu çalışma, Ortadoğu'nun henüz kendi iç sorunlarını çözmediği, bölgesel güvenliği sağlamlaştırmadığı ve demokratik ilkeleri desteklemediği bir zamanda yazılmıştır. Doğu Akdeniz'de sürekli tırmanan gerginlik, Suriye iç savaşı, Mısır'daki siyasi kargaşa ve İran ile Batılı güçler arasında devam eden gerginlik gibi gelişmeler bölge ülkelerinin güvenlik, demokrasi ve ekonomik istikrarını tehdit ederek bölgenin geleceği için birçok soruyu gündeme getirmektedir.

Çevresindeki aralıksız çatışmalara ve siyasal gerginliğe rağmen Türkiye, istikrarlı siyasi ve sosyal ilerlemeye bağlı olarak, bölgede önemli bir güç olmaya devam etmektedir. Bu istikrar, Türkiye'nin bölgedeki konumunun bu kadar önemli olmasının temel nedenlerinden biridir. Türkiye iç siyasette önemli sorunlarla başa çıkmak zorunda olmasına rağmen, küresel ölçekte "Türk modeli" olarak adlandırılan yöntem aracılığıyla ve bu yöntemin bir sonucu olarak bölgesel barış girişimleriyle daha barışçıl Ortadoğu anlayışına sahiptir.

Türkiye'nin komşu devletlerin siyasi değişimleri için bir ilham kaynağı olup olamayacağı uzun süredir Batı'da olduğu kadar Ortadoğu'da da tartışılmaktadır. Bugün, 2011'de başlayan Arap Baharının artçı etkileri kısmen devam etmektedir. Bununla birlikte, Türkiye uluslararası kuruluşlarla daha çok ilgileniyor ve bu bağlamda küresel krizlerle başa çıkmanın yollarını tespit ederek Birleşmiş Milletler (BM) çerçevesi içinde aktif bir rol almaya çalışmaktadır.

Türkiye bölgede liderlik pozisyonunda olmayı tarihsel bağları nedeniyle arzulamaktadır. Bu konuda Türkiye açısından tek belirsizlikse liderlik rolüne soyunmanın en etkili yolunu bulmaktır. Dünya konjonktüründe giderek artan bir popülariteyle "kamu diplomasisi" en çok arzu edilen siyasi çözüm yolu olarak görünmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin istekleri "kamu diplomasisini" gerekli kılarken bununla birlikte yeni iletişimler, teknolojiler, bölgesel ve küresel kamuoyuna ulaşmayı mümkün kılmaktadır.

Etkili kamu diplomasisinin kullanılması, özünde Türkiye'nin kendi yumuşak güç özelliklerini ve kapasitesini sürekli geliştirmesiyle bağlantılıdır. Türkiye'nin kamu diplomasisinin önünde yatan fırsat, Batı'da yükselen aşırı sağcılık ve İslam

karşıtlığına karşı Türkiye kamu diplomasisinin liberal demokrasinin standartlarına göre şekillendirilmesinde yatmaktadır. Türkiye'nin sosyal ve siyasal gelişimi bu fırsatı değerlendirmek için yeterlidir.

Kamu diplomasisine güvenmek, her zaman gerilimlerle dolu bir bölgede komşu devletler arasında endişelere yol açma olasılığı en düşük olan bir olgunluk mesajı vermektedir. Bu yaklaşım, Türkiye'nin bölgedeki sorunlu taraflar arasında güvenilir bir liman olarak algılanmasını sağlamaktadır; bu rol, yalnızca Orta Doğu'da değil, aynı zamanda bölgeyi dikkatle izleyen ve bölgenin sorunlarına müdahale eden küresel aktörlerden de saygı kazanabilecek bir roldür. Mevcut bazı iç sorunlar ya da bazı yanlış dış politika kararları Türkiye'yi kısa vadede bu önemli rolden uzaklaştırsa dahi uzun vadeli beklentiler Türkiye'nin bu önemli rolü istikrarlı bir şekilde üstleneceği yönündedir.

Köklü siyasi geçmişi, stratejik konumu ve dünya meselelerinde daha büyük bir rol üstlenme kararlılığıyla Türkiye, uluslararası siyasette önemli bir oyuncu ve daha agresif bir dış politika izlemektedir. Bununla birlikte, Türkiye'nin dış politikasının temel unsurları çok az çalışılmış ve akademik ve diplomatik bilgilerde önemli boşluklar bulunmaktadır. Bu tez çalışması, Türkiye'nin kamu diplomasisi aktörlerini inceleyerek ve söz konusu aktörlerin bürokratikleşme sürecinde izlediği gelişimi tespit etmek için hazırlandı.

"Türkiye'nin Kamu Diplomasisi", akademisyenler ve politika yapıcılar arasında artan entelektüel çekiş gösteren bir alanı vurgulamaktadır. Kısaca ifade etmek gerekirse kamu diplomasisi devletten devlete diplomasiden ziyade devletten halka olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda kamu diplomasisi bireylerin bağımsız bir şekilde bilgi toplamasına ve bilgiyi özgür bir şekilde yaymasına olanak tanıyan yeni medya araçları çağında olgunlaştı. Bu tezin misyonu, kamu diplomasisini kendi başına tanımlamak ya da analiz etmek değil, daha çok jeostratejik önemi giderek artan bir devlet olan Türkiye tarafından söz konusu bu kavramın kurumsallaşma sürecini ele almaktır.

Uygulamalarının odak noktasında yumuşak gücün var olduğu kamu diplomasisi faaliyetlerinin şekillendirilmesi sürecinde Türkiye'deki kamu diplomasisi kurumları ve bu kurumların oluşturduğu bürokratik yapının incelenmesi çalışmanın amacını

teşkil etmektedir. Diğer taraftan kamu diplomasisi kurumlarının oluşumunda kaçınılmaz olarak etkili olduğu tespitinden yola çıkılarak Türkiye'nin bürokratik yapısı kamu diplomasisi kurumları ve stratejileriyle birlikte incelenecektir. Bu çerçevede çalışmanın önemini ise, kamu diplomasisi faaliyetlerinin dünya siyasetinde dolayısıyla Türkiye'de daha çok sorgulanıyor olması, Türkiye'nin kamu diplomasisi kurumlarının dünyanın geri kalanına oranla daha geç sayılabilecek bir zaman diliminde oluşturulması ve literatürde söz konusu bu kurumları -dolayısıyla kamu diplomasisi faaliyetlerini- "betimleyici" bir şekilde ortaya koyan çalışmanın bulunmaması oluşturmaktadır. Bu çalışma ile literatürdeki eksiklikler giderilmeye çalışılacak diğer taraftan Türkiye'nin kamu diplomasisi kurumları ve bürokratik yapısı betimleyici bir yaklaşımla ele alınacaktır.

Günümüzde "temsil" yöntemleriyle operasyonel şekilde idare edilen klâsik diplomasi uygulamalarının dışında, siyasi hedefler için uluslararası kamuoyu düzeyinde pozitif anlamda bir imaj yaratabilmek için oluşturulan kamu diplomasisi kurumları ve stratejileri, demokrasi ile yönetilen ülkelerin dış politika idarelerinin önemli bir bileşenidir. "Soğuk Savaş" (1945-1990) sonrası dönemde politikada stratejik yöntem olarak kullanılmaya başlanan ve 1960'lı yıllarda literatürde sıkça kullanılmaya başlanan "kamu diplomasisinin" yerel kamuoyunun yanında dünya kamuoyunu da gündem belirleme, tanıtım ve bilgilendirme çerçevesinde Türkiye'de oluşturulan kurumların ve söz konusu bu kurumların stratejilerinin incelendiği çalışmanın konusu siyaset bilimi ve kamu yönetimi ile doğrudan ilişkilidir.

Çalışmanın Birinci Bölümü'nde, geçmişten günümüze "diplomasi" kavramının geçirmiş olduğu evrim ele alınarak, tarihsel süreç içerisinde "güç" kavramının değişimi olarak karşımıza çıkan ve "kamu diplomasisi" faaliyetlerinin ayrılmaz bir parçası haline dönüşen "yumuşak güç" kavramının öneminin tespiti yapılacaktır. Bölümün devamında ise klâsik diplomasiye oranla daha geniş ve özellikle hükümet-dışı alanlarda kendini gösteren "kamu diplomasisinin" globalleşme ile eş güdümlü olarak eğitim, medya, sanat, spor ve kültür gibi farklı alanlarda faaliyet göstermesi ise kamu diplomasisinin uygulama alanları olarak açıklanacaktır. Bu bölümde son olarak ise bürokrasi kavramı ve kuramları incelenerek birinci bölüm tamamlanacaktır.

Kamu diplomasisi kurumlarının profesyonel anlamda oluşturulması "bürokrasi" kavramından bağımsız olarak düşünülemez. Buradan hareketle ikinci bölümde kamusal ve özel hayatta her bir bireyin muhatap olduğu, ayrılmaz bir parçası haline gelen "Türkiye'nin bürokratik yapısı" tarihsel pratikleriyle birlikte ele alınacaktır. Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde "Türk kamu diplomasisi" tarihsel olarak analiz edilerek günümüz "Türk kamu diplomasisi stratejileri" ve "Türkiye'nin kamu diplomasisi kurumları" betimleyici bir yaklaşımla ortaya konacaktır.

Çalışmanın sınırlılığını ise, ilgili "kamu diplomasisi" kurumlarının Türkiye'nin yaşamış olduğu yönetimsel değişim sebebiyle "genç" olarak değerlendirilmesi, Türkçe literatürde var olan eksiklikler ve söz konusu kurumların dinamik bir yapıya sahip olması oluşturmaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde diplomasi kavramı ve kamu diplomasisi kavramları kavramsal olarak analiz edilip, okuyucu için kavramsal çerçeve oluşturulacaktır.

2.1 Diplomasi Kavramı

Diplomasi en genel tanımı ile yabancı bir ülkede ya da uluslararası toplantılarda ülkesini temsil etme eylemi ve sanatıdır (Mirable Dictionary,2008, s.234). Devletler, içinde bulundukları dünyanın doğası gereği diplomasiye bağlıdırlar. Birkaç ayrı devletin bulunduğu ve bu devletlerin eylemlerinin birbirini etkilediği zaman ve coğrafyalarda, devletler tam bir izolasyon uygulayarak yönetilemezler. Her devlet, kendi kaderini olabildiğince kontrol etme arzusundadır. Egemen devletler kendi çıkarlarını ve vatandaşlarının çıkarlarını ihlal eden ülkeleri hesaba katmak zorundadır ve her ne olursa olsun bu ihlalleri önlemekle yükümlüdür. Daha açık bir ifadeyle, bir grup bağımsız devletin üyeleri, dünya üzerinde mutlak yalıtılmış olarak değil, diğer egemen devletler ile karşılıklı bağımlılık ortamında var olma gerçeğinin sonuçlarını yönetmekle yükümlüdür.

Bir topluluğun, diğer devletlerle olan ilişkilerinin kapsamını ve gücünü kendisi için belirleyebilecek bir otoritesi yoksa bu durum, o topluluğun ‘devlet olma’ iddiasına gölge düşürür. Çünkü bu tür bir otoriteden yoksunluk modern devletin 3 ana gerekliliklerinden birisi olarak nitelenen ve Jean Bodin’in Devletin Altı Kitabı eserinde ‘dış egemenlik’ olarak ifade ettiği bir vasıftan yoksundur. Bu kapsamda, diğer devletlerle ‘diplomatik diyalog yürütme becerisi’, devlet olmanın ayırt edici bir özelliğidir.

İç politika dengelerinin ‘dışarıda olan her şeyden’ etkilendiğinin farkında olan devletler, yalnızca birbirlerini uzaktan gözlemlemekle yetinmezler ve dolayısıyla birbirleriyle diyaloğa girme ihtiyacı hissederler. Egemen devletlerarasındaki bu diyalog ve bu diyalog sonucunda hükümetler tarafından ortaya çıkarılan vaatler, anlaşmalar, kurumlar ve davranış kuralları ağları diplomasinin özünü ve temelini oluşturur.

Adam Watson'un belirttiği üzere, tarihte diplomasi, tüccarlar tarafından yapılan ticaret ve sınır bölgeleri üzerindeki anlaşmazlıklar nedeniyle birbirleriyle temas halinde bulunan özellikle Antik Mısır İmparatorluğu ve Hitit Krallığı gibi devletlerarasında düzensiz bir iletişim olarak karşımıza çıkmaktadır (Watson, 1984: s.5). Daha sonraki dönemlerde ise diplomasi sözcüğü, özellikle uluslararası ilişkilerin şekillenmeye başladığı 15. yy'den itibaren ilk defa Avrupalı düşünürlerin üzerinde durduğu bir kavram olmuştur (Erzen, 2014, s.3). Bu nedenle uzun süre boyunca 'diplomasi' kavramı uluslararası ilişkilerin alt disiplini olarak tanımlanmıştır. Bu noktada Sir Victor Wellesley "Diplomacy in Fetters" isimli eserinde, diplomasinin bir politika olmadığını, esasında politikayı uygulamada bir araç olduğunu vurgulayarak diplomasi ve uluslararası ilişkiler ayrımını özetlemiştir (Wellesley,1944, s.25).

Diplomasi sözcüğüne etimolojik olarak bakıldığında ise kökeninin Antik Yunancada kullanılan ve "ikiye katlama" anlamına gelen "diploma" sözcüğü oluşturmaktadır. Antik Yunanda ve Büyük Roma İmparatorluğunda bütün resmî belgelere "diploma" adı verilmiştir (Erzen, 2014, s.6).

Diplomasi sözcüğü ise ilk kez 18. Yüzyılın sonunda 1796 yılında İngiliz bürokrat ve aydını olan Edmund Burke tarafından 'devletlerarası ilişkilerin ve görüşmelerin yürütülmesinde uygulanan beceri ve taktik' anlamında kullanılmıştır (Tuncer, 2009, s.19).

Modern anlamda diplomasi tanımını bazı sosyal bilimciler ifade etmiştir. Satow Diplomasi tanımını 'Bağımsız egemen devletlerin yöneticileri arasındaki resmi ilişkilere zekâ ve taktik uygulamasıdır' olarak yaparken, Broglie diplomasiyi, 'uluslararası ilişkilerde yalnızca gücün hâkimiyetini engellemek için insanlığın keşfettiği en güzel şey' olarak tanımlamıştır (Robert,2009, s.35). Edmund Burke ise farklı bir perspektiften bakarak diplomasiyi, 'devletlerarası ilişkiler ve görüşmelerde yetenek' şeklinde tanımlamıştır (Berridge, Keens-Soper ve Otte, 2001, s. 15). Kürkçüoğlu'na (1980) göre diplomasi; '*Dış ilişkilerin yürütülme biçimine ilişkin kural ve kaidelerin tümüdür.'*

Münci Kapani'ye göre politika kavramının tanımı yapılırken karşılaşılan 'sanat mıdır?' 'ilim midir?' ihtilafı, diplomasi kavramında da karşımıza çıkmaktadır

(Kapani, 1975: s.23). ‘Diplomasi’ kavramı her iki tanımlamayı bünyesinde barındırmaktadır. Sanattır; Devletin ve toplumun çıkarlarını korumak için; hangi hamleleri yapmak, kimlerle ne zaman, hangi şekilde görüşülmesi gerektiğinin tespitinde bulunmak ve bu tespite göre gereken adımları en uygun şekilde atmak bir sanattır. İlimdir; yapılan hamleler ve görüşmeler tarafların hukuk bilgisi ve tarih bilgisi ölçüsünde başarı getirmektedir (Birgi, 1983: s.38).

2.2 Diplomasi Yöntemleri ve Tarihsel Gelişimi

Versan’a (2012) göre gerek sanat gerekse ilim olarak tanımlanan diplomasi kavramının şekli ve içeriği tarih boyunca toplumların demokrasi anlayışına ya da teknolojik gelişmelere bağlı olarak çeşitlilik göstermiştir. Diplomasi kavramının daha iyi anlaşabilmesi için bu yöntemlere kısaca göz atmakta yarar vardır.

Ad Hoc Diplomasi: Bu diplomasi türü, tarihte uygulanmaya başlanmış ilk diplomasi örneği olarak kabuul edilmektedir.

Dönemin toplulukları aralarındaki savaşa son vermek ya da ortak sorunlarına çözüm bulmak amacı ile birbirlerine elçi gönderirlerdi. *Ad hoc* diplomasi yöntemi geçici bir diplomasi türüdür. Zira elçiler görevlerini yerine getirdikten sonra ülkelerine geri dönerlerdi ve bu yüzden bu diplomasi türü ‘*ad hoc*’ diplomasi ismini almıştır. (Tuncer, 2009: s.20)

Ad hoc yöntemi Eski Mısır, Hititler, Yunan Şehir Devletleri, Romalılar, Bizans ve Osmanlı İmparatorluğu gibi devletler tarafından sıkça kullanılmış bir diplomasi türüdür (Tuncer,2006: s.16-17).

Bu yöntemi Avrupa toplumları 15. yüzyılda Osmanlı toplumu ise 18. yüzyılda terk etmişlerdir. Günümüzde ise devletlerin birbirlerine herhangi bir sorunu çözmek için geçici olarak kurullar, bürokratlar veya teknik insanlar göndermektedirler. İşte bu yöntem günümüzde ‘*ad hoc* diplomasi’ olarak anılmaya başlanmıştır (İskit, 2011: s.61).

Çok Taraflı Diplomasi: Günümüzde, Globalleşmenin etkisiyle günümüzde dünyadaki meselelerin ya da anlaşmazlıkların pek azı yalnızca iki devleti ilgilendirir hale gelmiştir. Bu noktada tek taraflı olarak iki devletin alacağı herhangi bir karar

doğal olarak başka devletlerin de meselesi haline dönüşür. Bu nedenle çok taraflı diplomasi anlayışı bir zorunluluk haline gelir.

Çok taraflı diplomasi yönteminin ilk örnekleri, 1648 Westphalia Barış Antlaşması ve 1815 Viyana Kongresi'dir. Çok taraflı diplomasinin modern anlamda asıl gelişim gösterdiği dönem ise, II. Dünya Savaşı sonrası dönemdir. Çok taraflı diplomasi uygulama alanını uluslararası kongrelerde ve konferanslarda bulur (Erzen, 2014: s.32).

Parlamenter Diplomasi: Parlamenter Diplomasi yöntemi, iki veya daha fazla parlamentonun kendileri dışında ortaklaşa olarak oluşturdukları farklı bir forumda bir araya gelerek iş birliği yapmaları sürecini ifade eder (Erzen, 2014: s.36). Yeni oluşturulan forumun niteliği ise parlamentoların öz kimliklerinin önüne geçmektedir.

Parlamenter Diplomasi kavramı ilk defa I. Dünya Savaşı sonrasında gelişmeye başlamış; bu yöntemin bir ürünü olarak da karşımıza savaş sonrası kurulan 'Milletler Cemiyeti' çıkmıştır.

Doruk Diplomasisi: Bu diplomasi türünden genellikle devletler en üst düzeyde temsil edildiklerinde söz edilir. Bu düzeyde temsiller, genelde devlet başkanları veya hükümet başkanları arasında gerçekleştirilmektedir (Erzen, 2014: s.37).

Devletlerin üst kademe yöneticilerinin kendileri arasındaki kişisel ilişkiler ve dostluklar bazen önemli meselelerin veya anlaşmazlıkların çözümüne yardımcı olabilmektedir (Öymen, 2007: s.51).

Gizli Diplomasi: 'Diplomasi' kavramının somut bir biçimde ülkeler tarafından uygulanmasında 17. ve 19. yüzyıllar arasında en dikkat çekici husus gizlilikti (Erzen, 2014: s.39). Genellikle monarşik nitelikteki devletlerin uyguladığı bir diplomasi türü olmasından dolayı 'saray diplomasisi' olarak da adlandırılmaktadır.

Gizli diplomasilerde yapılan anlaşmalardan halkın çoğu zaman haberi olmazdı. Sınırlarının değiştiğini farklı bir devletin egemenliğine girdiklerini fark ettikten sonra öğrenirlerdi. Diğer bir ifadeyle gizli diplomasi yönteminin her aşaması dışa kapalı bir biçimde yürütülürdü (Öymen,2007: s.41).

Açık Diplomasi: I. Dünya Savaşı diplomasi için bir milat niteliği taşır. Bu çerçevede I. Dünya Savaşı öncesi uygulanan diplomasi yöntemleri eski ve I. Dünya Savaşı sonrası uygulanan yöntemler ise yeni diplomasidir (Tuncer, 2009: s.77).

'Açık Diplomasi' kavramı I. Dünya Savaşı sonrası gizli diplomasi anlayışına tepki olarak doğmuştur. Woodrow Wilson[1] bu yöntemin öncüsüdür. Açık diplomasi anlayışının en önemli yapı taşı, her aşamasının şeffaf olmasıdır. Açık diplomasi anlayışına göre yapılan görüşmeler ve alınan kararlar kamuoyu ile paylaşılmalıdır (Erzen, 2014: s.40).

Enerji Diplomasisi: Bu çerçevede enerji diplomasisi için kesin bir tanım bulunmamaktadır. Enerji diplomasisi, bir ülkenin enerji sektöründe çıkarlarını korumayı ve aynı zamanda sektörle ilgili iş fırsatlarını teşvik etmek için hükümetler tarafından uygulanan yabancı faaliyetlerin tümüdür (Zhao, 2019: s. 121)

Küresel enerji sektöründe bir ülkenin enerji çıkarlarını desteklemek için kullanılabilecek dış politika araçları arasında diplomasi en önemlilerinden biridir ve kapsam olarak iki taraflı veya çok taraflı olabilir. Örneğin, Enerji sisteminin ağırlıklı olarak temiz enerjiye dayalı bir sisteme dönüştürülmesi, kesinlikle çok taraflı diplomasi yoluyla birden fazla tarafın çıkarlarının uyumlu hale getirilmesini gerektirecektir (Amin, 2017).

Küresel enerji yönetişimi günümüzde özellikle zordur, çünkü enerji yönetimi çoğunlukla ulusal sınırlar içinde yer alır. Bu sınırlı enerji yönetişimi kavramı, enerji piyasalarının küreselleşmesinin bireysel enerji çıkarları üzerindeki kontrollerini giderek daha fazla azaltmasına rağmen, ülkelerin kolektif olarak hareket edemediği bir 'egemenlik paradoksu' yaratır. Bu bağlamda küresel enerji yönetişimi, çeşitli hükümetler arası kuruluşlar ve Birleşmiş Milletler kuruluşları tarafından takip edilmektedir (Graaf&Colgan, 2016: s. 1).

2.3 Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç Kavramı

Devletler dış ilişkilerinde diplomasiyi uzun yıllar boyunca kapalı kapılar ardında gizli bir şekilde kendi diplomatları aracılığıyla yürütmekteydi. Globalleşmenin de etkisiyle uluslararası ilişkiler daha şeffaf bir hale bürünmüştür (Aydemir,2018, ss.

[1] Woodrow Wilson, ABD'nin 28. Başkanı olarak 1913-1921 yılları arasında görev yapmıştır.

28-29). Bu çerçevede özellikle demokratik rejimlerde kamuoyu önemli bir mesele haline büründü. Kamuoyunun önem kazanmasıyla birlikte diplomasi anlayışına yeni faktörler ve aktörler dâhil olmuştur.

Eyigün'ün (2018) ifade ettiği üzere kamu diplomasisi kavramı uluslararası politikanın genç sayılabilecek kavramlarından biridir. Kamu diplomasisi, 1970'lerde ve 1980'lerde uluslararası iletişim alanında en çok tartışılan konu haline geldi (Taylor, 2009, s.12).

'Kamu Diplomasisi' kavramı ilk kez Ocak 1856'da Londra'da *Times* Gazetesinin bir yazısında kullanılmıştır. Bu gazetede yayınlanan yazıda 'Kamu Diplomasisi' kavramı, dönemin Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başkanı Franklin Pierce'in duruşunu eleştirerek, nezaketle eş anlamlı olarak kullanılmıştır. I. Dünya Savaşı sırasında, 'Kamu Diplomasisi' kavramı, yeni diplomatik uygulamaları tanımlamak için yaygın olarak kullanıldı. O dönemde bu uygulamalar arasından en bilineni Wilson Prensipleridir[2]. Başka bir ifadeyle kamu diplomasisi terimi için uzun yıllar boyunca 'açık diplomasi' terimi kullanılmıştır. Savaş sonrası yıllarda ise, Wilson Prensiplerinin yeniden değerlendirilmesi sonucunda kamu diplomasisi terimi yeniden ortaya çıktı (Cull, 2009, ss.19-20).

Kamu diplomasisi kavramını modern anlamda tanımlayarak literatüre kazandıran kişi, Edmund Gullion'dur. Gullion'a göre kamu diplomasisi, ülkelerin dış politikalarının oluşturulması, oluşturulan politikaların düzenlenmesi ve söz konusu politikaların yürütülmesi sırasında hükümetlerin başka ülkelerde kamuoyu oluşturma, uluslararası kamuoyunu etkileme, uygarlıklar arası etkileşim, diplomatlar arası iletişim ve ülkelerdeki çeşitli çıkar gruplarının etkileşimi gibi devletlerarası ilişkilerin çeşitli boyutlarını kapsamaktadır (Cull, 2009, s:19).

Bir başka sosyal bilimci Evan Potter'a (2002) ifadesine göre kamu diplomasisi, bir devletin yürütme organının, başka bir devletin politikalarını kendi avantajına dönüştürmek amacıyla o devletin, kamuoyunu ve aydınlarını etkileme çabasıdır. Öte yandan bazı sosyal bilimciler ise 'kamu diplomasisi' kavramını 'güç' kavramı ile açıklamaktadır.

[2] Woodrow Wilsons Fouteen Points/Wilson 14 Points

Kamu diplomasisi kavramı güç kavramı ile kaçınılmaz bir şekilde bağlantılıdır (Snow, 2009, s.3). Ne var ki bu bağlamda 'güç' kavramı herhangi bir zorlamayı ifade etmemektedir. Bu çerçevede kamu diplomasisi tanımlanırken karşımıza 'Yumuşak Güç' kavram ve kuramı çıkmaktadır. 'Yumuşak Güç' teorisi olarak da bilinen bu yaklaşımı Joseph Nye ortaya atmıştır. Joseph Nye'e göre, güç; herhangi birinin istediği sonuçları elde etmek için başkalarının davranışlarını etkileme yeteneğidir (Nye,1990, s. 162) Yumuşak güç kavramı ise kültür, değerler ve ideoloji gibi soyut kavramlara dayanır. 'Yumuşak Güç' teorisi, bu soyut kavramlara uluslararası ilişkileri de ekleyip, bu kavramlar ile bir çekim oluşturarak, amaçlanan hedefi elde etme kapasitesi olarak tanımlanır (Nye, 1990, s. 166).

Bu tanımlar çerçevesinde 'Kamu' kavramı ve 'Diplomasi' kavramı arasında ciddi bir fark göze çarpmaktadır. 'Kamu' kavramı, 'Diplomasi' kavramının aksine informal ya da gayri resmi nitelikte bir kavramdır ve hükümet-dışı mekanizmalar tarafından uygulanır.

Tablo 1. Kamu/Diplomasi Oryantasyonu

Kamu (Public)	**Diplomasi (Diplomacy)**
Hükümet dışı	Hükümet
Uygulayıcılar	Dışişleri Uzmanları
Gayri Resmi	Resmi, Dikkatli, Bilimsel
Aktif Kamu	Pasif Kamu
Davranışta Değişim	Davranışta Değişim Yok
Simetrik İletişim	Asimetrik İletişim

Kaynak: Nancy Snow, 'Rethinking Public Diplomacy', *Handbook of Public Diplomacy*, Eds. Nancy Snow and Philip M. Taylor, New York, Routledge, 2009, s.8.

2.4 Kamu Diplomasisi Aktörleri

Kamu diplomasisi aktörleri en genel ifadeyle kamu diplomasisi yöntemlerini sahada uygulayan kurum, kuruluş ya da otoritelerdir. Kamu diplomasisi kavram ve anlayışı tarihsel süreç içinde küreselleşme sürecine paralel bir şekilde değişime uğrayarak, 'diplomasi' kavramından sıyrılmış ve kaynağının sadece devletin resmi organlarının olmadığı bir süreç başlamıştır.

Bu çerçevede Gyorgy Szondi kamu diplomasisinin başlıca aktörlerini şu şekilde sıralamıştır (Szondi,2009, s.296);

- Devlet ve devlet dışı aktörler
- Hükümet
- Hükümet organları
- Elçilikler
- Dış-işleri Bakanlığı
- Kültür Bakanlığı
- Kültürel Enstitüler
- Diasporalar

2.5 Kamu Diplomasisi Uygulama Alanları

Son yıllarda hükümetler, kamu diplomasisi alanlarını uluslararası alanda kamuoyu oluşturmak, kendi ülkelerinin itibarını korumak ve başka ülkelerin halklarını, özellikle de aydınlarını etkilemek gibi amaçlara matuf olarak kullanmaktadırlar.

Bu amaçlar çerçevesinde 'Kamu Diplomasisi' bir dizi farklı uygulama alanına sahiptir. Bu uygulama alanları, devletlerin dış politika hedeflerine ve etkilemek istediği kitleye bağlı olarak çeşitlilik gösterir. Bu uygulama alanları arasında eğitim, kültür, sanat, spor, teknoloji ve internet göze çarpmaktadır. Giles Scott-Smith, uluslararası değişim programları da 'dikkat çekici bir uygulama alanı' olarak zikretmektedir (Smith, 2009: s. 50-41).

Eğitim: Eğitim, kamu diplomasisinin uygulandığı etkili alanlardan birisidir ve devletler tarafından sıklıkla aktif bir biçimde kullanılmaktadır. Ülkeler eğitim alanındaki uygulamalarıyla kendi tarih, kültür ve edebiyat birikimlerini yeni jenerasyonlara aktarma eğilimindedir (Aydemir, 2018 s. 53-54).

Aktarılan bu birikim ise özellikle eğitim alanında yapılan öğrenci değişim programları ile diğer devletlerin genç kuşaklarına aktarılmaktadır. Bu noktada kamu diplomasisi faaliyetleri bağlamında eğitim uygulamaları, uzun dönemli çalışmalar arasında görülür (Erzen, 2014: s.129).

Kültür: İnsana ilişkin bir kavram olarak kültür, tarih içerisinde yaratılan bir anlam ve önem sistemidir. Bir grup insanın bireysel ve toplu yaşamlarını anlamada, düzenlemede ve yapılandırmada kullandıkları inançlar ve adetler sistemidir (Parekh, 2002, s. 35). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere kültür bir tür insan edimidir.

İnsanlar kültürü toplum içinde öğrenirler (Aydemir, 2018: s. 55-56).

Kültür, belirli bir ülke veya toplumun ortak inançları, gelenekleri ve fikirleri ile ilgilidir. Bu ortak edimler dans, aile yapısı, yemekler, şarkılar, dil ve sosyal normlar gibi pek çok etkenden oluşmaktadır. Bu çerçevede kültür kısaca bir toplumun ortak değerleri şeklinde tanımlanabilir (Mirable Dictionary, 2008: s.204).

Kamu diplomasisi ise kültürü, aynen eğitim gibi uzun dönemli çalışmalar arasında görmektedir. Devletler, dış politika amaçları doğrultusunda kendi kültürlerini, özellikle de bir 'ortak değer ögesi' olan dilini aktarma çabası içindedir. Kültürü oluşturan etkenler sayesinde devletler, başka devletlerin halklarını pozitif yönde etkileme eğilimindedir.

Sanat: Sanat, sözlük anlamıyla bir duygunun hayal gücü ve estetik ile dışavurumunda, kullanılan yöntemler bütünüdür (Mirable, 2008: s.38). Bu çerçevede sanat kavramı, küreselleşmenin de etkisiyle evrensel nitelikte bir anlam kazanmaktadır.

Özellikle 'sinema', bir sanat dalı olarak kamu diplomasisi faaliyetleri açısından önemli bir yere sahiptir (Erzen,2014: s. 135-136). Devletler sinema filmleri ya da televizyon dizileri aracılığıyla başka ülkelerin halklarını, kendi çıkarları doğrultusunda etkilemektedir. Bu çerçevede Amerikan film/sinema endüstrisini temsil eden Hollywood bir endüstriyel sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Hollywood, özellikle tarihi olayları işleyiş tarzı bakımından ve ABD'nin gelecekteki stratejik hedefleri çerçevesinde uygulayacağı politikalar ve sonuçlarına ilişkin olarak, kendi iç ve dış kamuoyunu önceden hazırlamak için kullandığı algı yönetimi teknikleriyle önemli ve etkili bir propaganda aracıdır.

Spor: Spor müsabakaları dünyanın dört bir yanında farklı kültürlerin birbirleri ile etkileşim içinde olduğu arenalardır. Ayrıca spor müsabakalarının toplumları birleştirici bir özelliği vardır. Nitekim dünya çapında belirli aralıklarla çeşitli spor

organizasyonları düzenlenmektedir. Bunların başlıcaları; kıtalararası olimpiyatlar, çeşitli branşlarda düzenlenen dünya kupaları vb. uluslararası nitelikteki aktivitelerdir.

Ülkeler ise dünya çapında kazandıkları başarı, madalya ve kupalar ile diğer ülkelerin kamuoyunu uzun süre meşgul etmektedir. Bu çerçevede amacı, diğer ülkelerde 'pozitif anlamda kamuoyu oluşturmak' olan 'kamu diplomasisi' uygulamaları açısından sağladığı/sağlayabileceği yarar oldukça büyüktür.

Lobicilik: Lobicilik faaliyetinin ilk örnekleri 1776'da anayasasını ilan eden ABD'de görülmüştür. Kurulduğu günden bu yana ise lobicilik faaliyetleri ABD'de artarak devam etmiştir.

Lobicilik; en genel tanımı ile kendi namına (lehine) hareket eden bir vatandaştan (bireyden) farklı bir kişi tarafından devlet yönetimine ait karar vericiye/vericilere yönelmiş, onun/ onların kararlarını etkileme amacıyla bir mesajın tahriki, teşviki ve iletilmesidir (Kaya, 1990: s.27).

'Lobicilik' halkın algısını değiştirmek üzerine planlanmıştır. Bu algı değişikliğini ise, çoğunlukla bir baskı grubu için yapmaktadırlar. Bu çerçevede 'Kamu Diplomasisi' uygulamaları açısından 'lobicilik', devletler tarafından doğru ve zamanında kullanıldığında kamuoyu oluşturmak için oldukça kullanışlı bir araç haline gelebilir (Aydemir, 2018: s. 63-64).

Teknoloji, İnternet ve Kitle İletişim Araçları: İnternetin keşfi ve teknolojinin her geçen gün ilerlemesiyle birlikte insanların bilgiye ulaşması günümüzde çok kolay ve hızlı hale gelmiştir. Uluslararası arenada yaşanan tüm gelişmeler internet sayesinde toplumlar tarafından öğrenilmektedir. Teknoloji ve internet, pek çok sektör ve disiplinin dikkatini çektiği gibi amacı 'kamuoyu oluşturmak' olan 'kamu diplomasisi' disiplininin de dikkatini çekmiş ve özellikle 21. yy'inin başlamasıyla birlikte başta 'sosyal medya' araçlarıyla olmak üzere, son derece etkin bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır.

'Kamu diplomasisi' faaliyetleriyle kamuoyu oluşturma amacı gerçekleştirilmeye çalışılırken; başvurulan uygulama alan ve araçlarının başında, yazılı ve görsel yayınları ve sosyal medyayı ihtiva eden 'kitle iletişim araçları' ve sivil toplum kuruluşları ve meslek odaları gibi kurumsal araçlar gelmektedir.

2.6 Bürokrasi Kavramı

Frank Moorhouse, "formaliteler ve prosedürler beşerî örgütlenmenin bilgeliğini gösteren uygarlaştırıcı araçlardır" (du Gay, 2002, s.12) demektedir. Nitekim insanlık tarihi toplumların var olma, gelişme, daha iyi şartlarda yaşama ve yönetme mücadelesinden oluşmaktadır. Bu tarih içerisinde karizmatik liderlerin başarıları bulunsa da planlı ve örgütlü bir organizasyon ile kazanılan başarılı sonuçların daha fazla barındırdığına şahit oluruz. Bu tarihsel realite, "bürokrasi" mefhumunu modern çağ için zorunlu, vazgeçilmez ve kaçınılmaz bir kavram olarak karşımıza çıkarmaktadır. Zorunludur, zira insanın doğumundan ölümüne kadar hayatın kendisi bir belge ile başlamaktadır ve bir belge ile bitmektedir. Vazgeçilmezdir, çünkü bürokrasinin yerini tutabilecek seçeneklerinin de bürokratik olmaktan kurtulması söz konusu değildir. Bürokrasi en nihayetinde kaçınılmazdır, modern toplum askeriyeden üniversite kampüsüne, sendikalardan sivil toplum örgütlerinde kadar bürokratik yapı ve o yapının değerleri içinde yaşamaktadır (Demirci & Önder, 2011, s.312). Kısaca bürokrasi mefhumu ne kadar eleştiriye maruz kalsa da bürokrasiden daha iyi bir alternatif henüz bulunamamıştır.

Bürokrasi, gaye ve hedeflere ulaşılması için devlet içerisindeki bütün yönetim faaliyetlerinin (devlet yönetimi, siyasal partilerin yönetimi veya herhangi bir şirket yönetimi) özünde yer alan bir itici güç ya da aktör olarak yer almaktadır (Weber, 2011, s.16). Bu çerçevede Weber'in ifade ettiği üzere modern çağda bürokratikleşmekten başka seçenek yoktur. Bu bağlamda, günümüze kadarki devlet yönetiminde bulunan tüm yönetici ya da kurumların amaçlarına ulaşmak için bürokratik mekanizmalar tahsis etmenin mecburiyetine inandıklarını ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Var olan çeşitli tanımları arasında kamu yönetimi alanındaki tanımının ön plana çıkarıldığı bürokrasi kavramı, günümüzde yönetimsel işlerin sürdürülmesi, kamu politikalarının oluşturulmasına olan etkisi ve bir devlette siyasi istikrarı sürdürme (Heywood, 2006, s.513) gibi oldukça önemli işlevleri icra etmektedir. Bu çerçevede, bürokrasi kavramı yalnızca sosyal bilimler alanına ait olmamakla beraber temelinde yönetme, iktidar, hükmetme ve güç mefhumlarını barındırması bürokrasi kavramını ele almaya değer kılmaktadır.

Sosyal bilimler alanında "kavram çözümlemesi" olarak isimlendirilen, kavramın ifade edilmesi ve kavramın anlaşılıp anlaşılmadığının idrak edilmesi süreci, yapılacak çalışmaların hayati bir unsurudur. Ancak söz konusu çözümleme sürecinde tanımlanmaya çalışılan kavramlar hakkında çoğu zaman tam bir fikir birlikteliğinin sağlanamadığı, tarihsel birikimlere, içinde bulunulan zaman dilimine, topluma ve coğrafyaya göre değişebilen çok sayıda değişik tanımların yapıldığı durumlarla sık sık karşılaşılmaktadır. Aslında bu durum sosyal bilimler için olağan bir nitelik taşımaktadır, nitekim bu durum sosyal bilimlerin doğasından kaynaklanmaktadır.

Benzer bir durum bürokrasi kavramı açısından da geçerlidir. Bu bağlamda, kavram hakkında idari, sosyolojik ve politik yönleriyle geniş ve farklı tanımlamaların yapıldığı görülmektedir. Diğer taraftan bürokrasi kelimesinin etimolojik anlamı açısından tanım farklılıklarının tersine genel bir mutabakat söz konusudur. Latince'de "masaları örtmede kullanılan koyu renkli kumaş" şeklinde karşılık bulan "burra" öte taraftan Yunanca'da "yönetim ve egemenlik" anlamına gelen "kratos" terimlerinden oluşan, temelde "masaların ya da büroların egemenliği" anlamına gelen kelimenin, 18. yy'da "memurların çalıştığı ofis, büro ya da devlet dairesi" anlamında kullanılmaktaydı (Eryılmaz, 2009, s.214). Bu çerçevede, memur masalarında bulunan kumaşın renginin koyu renkli olmasından hareketle memurların halka karşı giderek artan hegemonyasının belirtildiği göze çarpmaktadır (Eryılmaz, 2008, s.6). Bürokrasi bir kavram olarak bilimsel literatürde altının doldurulmasının ardından takribi üç yüz yıl geçmiş olsa dahi söz konusu kavramın tarihi çok daha eskilere dayanmaktadır.

Bürokrasi kelimesinin karşılığı olarak, Toplumbilim Sözlüğünde sözcüğün yönetim kalıbını baz alarak "memur hâkimiyeti", Felsefe Ansiklopedisinde ise "memur yönetimi" karşılıklarını önermektedir (Bozkurt, 2008, s.43). Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğünde ise bürokrasi sözcüğünün karşılığı olarak "devlet yönetiminde görev alan üst düzey memurlar", "kırtasiyecilik ve bu çerçevede devlet işlerinin zorlaştırılması" karşılığında kullanılırken İktisat Terimleri Sözlüğünde bu tanımlara ek olarak sözcüğün "devlet idaresinde bir işi yapabilmek için alınması gereken izin, onay, imza ve uyulması gereken kurallar" karşılığında kullanılmaktadır (www.tdk.gov.tr, 2020).

Bilimsel sözlüklerin bürokrasi terimine yükledikleri anlamlar dışında hem kamu yönetimi bilimi hem de diğer disiplinler bakımından bürokrasi teriminin değişik

anlamlarda kullanıldığı ve kavramın bilimsel literatüre kazandırılmasından bu yana çeşitli anlamların bazı dönemlerde farklı anlamları kapsarcasına dominant olduğu göze çarpmaktadır. Bu bağlamda söz konusu anlamlardan aşağıda belirtildiği şekliyle incelenebilir.

2.6.1 Yönetim Şekli Olarak Bürokrasi;

Bürokrasi teriminin en çok kullanılan anlamlarından birisi "memurların hegemonyasında bir hükûmet etme ve iktidar şekli" olmasıdır. Bürokrasi, bürokratlar karşısında seçilmişlerin daha güçsüz olduğu ve seçilmiş siyasilerin karşısında atanmış bürokratların yönetimi anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca demokrasi sayesinde siyasilerin iktidarının olduğu durumlarda bile bürokrasi aygıtının mevcudiyetinde var olan imkânları kullanarak politika yapıcılara etkin bir şekilde yön vermesi biçiminde de olabilir.

Bürokrasi terimi tarihte ilk defa 1745 yılında toplum bilimci Fransız Vincent de Gournay tarafından kullanılmıştır. De Gournay'ın bir yazısında *"devasa yıkımlara neden olan bir problemimiz var, adı 'bureaumanie'dır. Bu problem bezen bir iktidar biçimine dönüşebilmektedir o zaman bu terimin karşılığı 'bureaucratie' olmaktadır."* ifadeleri (Tortop, 2007, s.331) bürokrasinin söz konusu anlamını öne çıkarmıştır.

De Gournay'ın bürokrasi kavramı ile ilgili düşüncelerinin oluşmasında 1751- 1758 yılları arasında devlet kademelerinde çalışması ve bu süreçte devlet müdahaleciliğinden kaynaklanan sorunlara bizzat şahit olması etkili olmuştur (Columbia Encyclopedia, 2012). Bu bağlamda bürokrasi teriminin bilimsel literatüre kazandırılmasında söz konusu dönemin benimsediği otoriter yönetim anlayışının neden olduğu sorunların rol oynadığı söylenebilir.

De Gournay'ın tanımına paralel şekilde Mises (Mises, 1947, s.19), söz konusu dönemde halkın bürokrasinin olumsuz anlama geldiğini, bu çerçevede devlet tarafından ortadan kaldırılması gerektiği inancında olduğunu ve "bürokrat" sözcüğünün herhangi bir kişinin sahip olmak istemediği, zaman zaman hakaret maksadıyla kullanılan kötü bir terim olarak anlaşıldığını ifade etmektedir.

Günümüzde ise bürokrasi kavramının söz konusu yönüne atıf yapılsa da bürokrasi kavramını bir iktidar şekli olarak daha çok politika ile alakalı olan disiplinler kullanmaktadır. Bürokrasi, siyaset literatüründe Lasswell, Kaplan, Laski gibi

klasiklere göre "…ortalama vatandaşların hürriyetlerini zedeleyen, tamamen bürokratların (memurların) elinde olan ve bu söz konusu memurlarca denetlenen yönetim şekli…" ya da "…bürokratlardan meydana gelen elitlerin hâkimiyet biçimi…" şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanımlamaların ortak noktası, bürokrasinin siyaset literatüründe bir iktidar / hakimiyet şekli olduğudur (Bayram & Çınar, 2007, s.13). Ayrıca Knapp'ın *"Resmi makamlarımız, iktidarın ellerinden alınmasına asla müsaade etmeyeceklerdir… Hiçbir nizam yüksek tahsilli ve alicenap devlet memurlarının üstünlüğü kadar kolaylıkla idame ettirilemez ve şükranla karşılanamaz. Almanya, resmi makamların her şeyden üstün tutuldukları bir devlettir ve ümit ederiz öyle kalacaktır."* (Mises, 1947, ss.17-18) ifadeleri 19. Yy Prusya'sında var olan bürokratik yönetim şeklinin gücünü vurgulamaktadır.

Devlet geleneğimizde ise bürokrasi aygıtının Türk kamu yönetimi açısından da önemli bir yer teşkil ettiği görülmektedir. Buradan hareketle bu çalışmaya da konu olan bu özelliğin tarihimizde dönem dönem daha belirgin bir şekilde karşımıza çıktığı, bürokrasinin söz konusu dönemlerde kendisini "devlet" olarak lanse ettiği bilinmektedir.

2.6.2 Kamu Yönetimi ve Bürokrasi

Bürokrasinin bünyesinde barındırdığı anlamlardan bir diğer ise literatürde hâkim anlam olan ve bu çerçevede çalışmaya temel oluşturan "kamu yönetimi" anlamıdır. Bu bağlamda bürokrasi kavramı, politika yapıcılar tarafından alınan kararların uygulanmasında görev alan ve bu süreçte kamu işlerinin yapıldığı, devletin organlarını oluşturan kurum ve kuruluşlardan meydana gelen örgütsel yapı olarak ifade edilmektedir. Öyle ki devletlerin büyüklüğünün bir önemi olmadan hemen hemen hepsi idari bir yönetim gücüne ihtiyaç duymaktadırlar (Akbulut, 2007, s.383).

Söz konusu idari yönetim gücü toplum tarafından oluşturulmuş kurum ya da birliklerin etkinliklerini devletin amaçları kapsamında belirleyebileceği gibi yönetim sistemi içerisinde bilgi ve uzmanlık nitelikleriyle güçlendirilmiş, kamu yönetimi olarak adlandırdığımız örgütsel bir yapı aracılığıyla da doğrudan kullanılabilir. Buradan hareketle "bürokrasi" devletin belirlediği yasalarla oluşturulan görevlerini ifa etmek için ulusal, yerel ve bölgesel seviyede örgütlenerek merkezin belirlediği kamu politikası hükümlerini yerine getirdiği kamu yönetimi sisteminin önemli bir parçasıdır. (Eryılmaz, 2008, s.12). Diğer taraftan Mises ise bürokrasiyi "karşılığı

piyasa fiyatı ile değerlendirilebilecek bir nitelik taşımayan kamu hizmetini gerçekleştirmek için uygulanan usul" (Mises, 1947, s.72) şeklinde ifade ederken "kamu hizmeti" mefhumunu ve söz konusu bu hizmetlerin planlanması ve hayata geçirilmesinde rol oynayan "kamu yönetimi" aygıtını tanımlamaktadır.

Yabancı literatüre bakıldığında ise "kamu bürokrasisi" tanımlanmalarında yapının örgütsel şeklinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu çerçevede kamu bürokrasileri, "*bir devletin kalıcı yönetimini oluşturan idari ofislerin bütünü… seçilmişler ve atanmışlar olmak üzere devlettin en yüksek ve en düşük dereceli bütün memurlarını kapsar*" (Shafritz & Russell, 1996, s.215) "*bürokrasi, bünyesinde barındırdığı çalışan sayısı ve ödeneğine bakıldığında herhangi bir iktidarın en önemli parçasıdır*" (Lindblom & Woodhouse, 1993, s.57), Jacop ise bürokrasinin tanımını "*büyük örgütlenmelerin hedeflerine ulaşmak için benimsedikleri insan, büro ve yöntem sistemi* "olarak ifade etmektedir (Jacob, 1966, s.34).

Literatür incelendiğinde kamu yönetimi, "teknik iktidar" şeklinde de tanımlanarak önemini sıkça belirtilmekte, teknik ve devamlılık özelliğinin bürokrasiyi siyasi iktidardan temyiz eden temel özellik olduğu ifade edilmektedir. Söz konusu ifadede kayda değer nokta kamu yönetiminin özünde yer alan teknik ve devamlılık niteliklerinin paralel şekilde (Weber, 2003, ss.193- 194) modern bürokrasilere de has olmasıdır.

2.6.3 Örgüt Olarak Bürokrasi

Bürokrasinin yaygın tanımlarından bir tanesi de örgütsel yapıları ifade etme konusunda kullanılmaktadır. Tanımın çıkış noktası Weber tarafından tespit edilmiş kurallara ve ilişki şekilleri kapsamında yürütülen biçimsel yapı olarak tasvir edilen (Gülmez, 1975, s.48) rasyonel niteliğe sahip örgüt modelidir. Buradan hareketle Weber, bürokrasi mefhumunu devlette bulunan kurumların rasyonel ilkeler ışığında örgütlenip yönetilmesi şeklinde ifade etmiş, örgüt kavramını da bürokrasi kavramıyla aynı anlamda kullanmıştır. Diğer taraftan Weber, söz konusu örgüt şeklinin sadece siyasal iktidara özgü olmadığını, bu çerçevede modern toplumlarda görülen özel teşebbüslerde (Üniversiteler, siyasi partiler ve medya) için de geçerli olduğunu vurgulamıştır (San, 1971, s.126).

2.6.4 Bürokrasi ve Kırtasiyecilik

Bu bağlamda bürokrasi kavramının günümüzde kullanılan bir başka anlamı ise; devlet işlerinin yavaş yürütülmesinden işlerin bilinçli bir şekilde yokuşa sürülmesine, aşırı kuralcılıktan, yönetimde gizlilik anlayışından, yetki devri meselesinin göz ardı edilmesine kadar pek çok olumsuz aksiyonu niteleyen negatif anlamıdır.

Bu tanımıyla bürokrasi; devlet hastalığı olarak da tasvir edilen belge trafiği, kargaşa, belirsizlik ve yetki karmaşası, "bugün git yarın gel" şeklinde ortaya çıkan durumlar ortaya çıkarmaktadır (Yazıcıoğlu, 2000, s.116). Kurallara aşırı bağlı örgüt yapılarında memurlar genellikle doğabilecek muhtemel sorumluluklardan kaçmak için halka verilen hizmetlerin gerçekleştirilmesinden ziyade kuralların yerine getirilmesine odaklanarak inisiyatif almamaktadırlar (Karatepe, 1995, s.168). Farklı sorunlar karşısında alternatif çözümler üretme yetisinden yoksun olan bürokrat, kendisine verilen görev ya da aktarılan kural haricinde asla başka bir davranış sergilememekte, sabit çerçeveli kurallara göre hareket ederek görevini yerine getirdiğini düşünmektedir. Bu noktada mekanik örgüt- organik örgüt ayrışmasının ortaya çıktığı görülmektedir (Gibson, 2003, s.393).

Bu çerçevede bürokrasiden kaynaklanan bu duruma örgütte istihdam edilen memurlara kıyasla daha çok bürokratik aygıtın özünde var olan kural, prosedür ve teamüller neden olmaktadır (Eryılmaz, 2009, s.215). Ancak bürokratik sistemin kötülüğü konusunda ofislerde istihdam edilen insanların doğrudan sorumlu olarak görülmemelidir (Mises, 1947, s.37). Buradan hareketle bürokrasilerde gizliliğe çok fazla önem atfetme uygulamasının arka planında, iktidarlar tarafından elde edilen bilginin güç ile bağdaştırılarak bir hükmetme aracı olarak kullanılması yatmaktadır. Bu bağlamda bürokratlar elde ettikleri bilgi, belge, istatistik gibi enformasyonları hem siyasi otoritelerdeki hem de toplumdaki hegemonyalarını artırmak için kullanmaktadırlar (Eken, 2005, s.12).

Türk kamu yönetimi literatürüne bakıldığında ise bürokrasinin tanımıyla alakalı çeşitli bilim insanları çoğu noktada birleşmekle beraber kavramın kapsamının dar veya geniş olarak değerlendirildiği göze çarpmaktadır. Bazı bilim insanları bürokrasi kavramını, verimsizlik, devlet örgütü, yönetim şekli ve kötü yönetim olarak değerlendirmektedir (Dursun, 2004, s.315). Diğer taraftan Bozkurt ise bürokrasinin toplumsal ve toplum bilimi açısından anlamını (Bozkurt, 2008, s.43), bir başka

sosyal bilimci Eryılmaz ise mevcut anlamlara bürokratlar tarafından yönetim eliyle "geniş ölçekli örgütler" kavramının yanı sıra "modern toplum" kavramından da bahsetmektedir (Eryılmaz, 2008, ss.7- 21).

Uygarlığın zaman içinde gelişimiyle beraber, söz konusu gelişmenin sonucunda meydana gelen, iktidar ilişkisi ve toplumlar için olmazsa olmaz bir örgüt şeklinde karşımıza çıkan bürokrasi, ortaya çıkışında etkili bir role sahip olan kapitalist ideolojiye bağlı bir ekonomik sistem, söz konusu değerlere bağlı olan sosyal kümülasyon, kentleşme ve bunun neden olduğu rasyonelleşme, uzmanlaşma ve örgütlenme biçimindeki kamusal vazifelerin vazgeçilmezliği ile günümüzde de varlığından söz ettirmektedir (Abadan, 1959, s.36). Öyle ki başlı başına beşerî faktörleri bünyesinde barındıran örgütler var olduğu takdirde bürokrasilerinde var olacağından söz etmek yanlış olmayacaktır.

2.6.5 Bürokrasi Kuramları

Bürokrasi mefhumu içinde bulundurduğu değerler açısından özellikle 20. Yy'da farklı kuramsal doktrinlerin odak noktasında yer almıştır. Bir taraftan sosyolojinin babası olarak bilinen Alman düşünür Max Weber ile bütünleşen bürokrasi kuramı, kamu yönetimi disiplininin güncel çalışmalarında yer alan dikkate değer kavramların (denetim, hiyerarşi, yasallık ve ussallık) gelişmesine ön ayak olmuştur. Kısa denebilecek bir zaman zarfı içerisinde pozitif kurucu kavram olmuş ve modern toplumlarda yönetim konusunda ciddi eleştirileri beraberinde getiren bir kavram olarak karşımıza çıkan bürokrasi; bir tarafta Pareto ve Michels gibi klasik kuramcıların, diğer tarafta ise Troçkist kimlikleriyle tanınan Rizzi ve Burnham gibi eleştirmenlerin ifadeleriyle kapitalizm-komünizm mücadelesinde dikkat çeken bir araca dönüşmüştür (Güler, 2011, s.37).

Bu bağlamda kuramsal çalışmaların net bir şekilde sınırlarının çizilmesi için çalışıldığında bürokrasinin tanımı konusunda karşılaştığımız zorluklar burada da geçerlidir. Ortaya çıkışları ve uygulamaları daha eskiye dayanmasına karşın bürokrasi aygıtının özelliklerinin irdelenmesi, tartışılması ve fonksiyonları konusunda kuramsal doktrinlerin özellikle 19. Yy'nin sonlarında başlayan ve 20. Yy.'de doruk noktasına ulaşan bir düşünce görülmektedir.

Söz konusu doktrinlerde daha çok bürokrasinin örgüt, grup ve rol boyutları olmak üzere üç farklı açıdan konu edildiği görülmektedir. (Tortop, 2007, ss.356-357). Bu doktrinler, ampirik gözlemlerin bürokrasi aygıtının farklı meseleleri açısından yapılması, bu bağlamda da farklı sorunlara sahip, farklı faaliyet alanlarında etkinlik gösteren, bu sebeple farklı biçimlerde yapılanmak zorunda kalan örgütlerin deney konusu olarak alınmasıyla genel bir kanaat oluşturabilecek bir bürokratik örgüt yapılanması şeklinde hüküm verilemeyeceğini göstermesi açısından oldukça önemlidir. Bu çerçevede bürokrasi kuramlarında karşımıza çıkan çeşitliliğin arka planında yatan temel sebebin de bu olduğu söylenebilir.

Bürokrasi kavramı genellikle Max Weber ile beraber anılmakla birlikte kavramın daha eski dönemlerde Karl Marx'ın doktrinsel çalışmalarında değişik bir yönden yer almaktadır (Leblebici, 2008, s.100). Ana akım olarak değerlendirilen Weber ve Marx'ın çalışmalarıyla birlikte bilimsel literatürde "Liberal Kuramlar" adıyla var olan Weber'in bürokrasi anlayışını farklı açılardan tamamlayan ya da eleştiren ile bürokrasi modellerinin varlığı görülmektedir. Bu noktada gerek Türkçe gerekse yabancı literatürde bir eksiklik göze çarpmaktadır. Bu bağlamda bürokrasi kuramlarının bütünsel bir şekilde sınıflandırılmasının yapılmadığı, yalnızca bazı kamu yönetimi ders kitaplarında Weberyen ve Marksist doktrinler şeklinde temel kategorilere ayrılmasına karşın söz konusu kategorilerin içeriklerinin ciddi ve sistematik bir şekilde tartışılmadığı görülmektedir (Akbulut, 2003, s.3).

Akbulut'un söz konusu çalışması Türkçe literatür için bahsi geçen eksikliği giderebilecek özellikte olması açısından değerli bir çalışmadır. Akbulut çalışmasında bürokrasi çevresinde şekillenen kuramlar açısından önerdiği kategorizasyon; Marksist doktrin çerçevesinde şekillenen kuramlar, Liberal doktrin bağlamında şekillenen kuramlar ve Merkantil Gelenek şeklindedir. Fakat Akbulut, 16. yy. ve 18. yy. arasında büyüyen ve ekonomik refahı devlet aracılığıyla hayata geçirme gayesine sahip "Merkantil Geleneğin" özünde bir kuram olarak değerlendirilmesine karşın bir çalışma alanı olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda söz konusu gelenek temel alınarak onun üzerine kurgulanan "Kameralizm", Merkantil Geleneği bilimsel açıdan doğrulayan, onu bilhassa yönetim bilimleri alanında anlamlandıran sosyal ve ekonomik bilimlerin toplamı şeklinde ifade edilmektedir.

Kameralizm bürokrasi açısından değerlendirmeye alınan bir kuram niteliği taşımadığından bu çerçevede birbirinden oldukça farklı özellikler taşıyan iki temel kuramdan bahsetmek yanlış olmayacaktır.

Bu bağlamda çalışmada temel kuramlar olarak Liberal ve Marksist Kuramlar baz alınmasıyla beraber günümüz idari yapılarının Liberal ana kuramından ayrışması sebebiyle Neo- Liberal Kuramların da incelenmesi anlamlı olacaktır. Weber sonrası bürokratik sorunları "kamu bürokrasisi" penceresinden ele alan, özel sektör ve örgüt merkezli çözüm alternatifleri geliştiren Neo- Liberal Kuramlar, "Yeni Kamu Yönetimi ve Kamu Tercihi Teorisi" düşünceleri çerçevesinde değerlendirilmiştir.

2.6.5.1 Marksist Kuram

Bürokrasi kavramını kuramsal bağlamda işleyen ilk bilim insanı Karl Marx (1770-1831) olmuştur (Leblebici, 2008, s.100). Fakat Marksist sistem Liberal sistemde olduğu gibi kendine has bir bürokrasi kuramı içermemektedir (Akbulut, 2003, s.2). Ayrı bir başlık altında doğrudan değerlendirmeye alınmasa da Marx'ın bürokrasi kavramı hakkındaki düşünceleri onun kuramının temelini oluşturan komünizm aşamaları, kapitalizmin krizi ve sınıf çatışması teorisiyle alakalı çalışmalarının genel hatları analiz edildiğinde anlaşılabilmektedir (Eryılmaz, 2008, s.21).

Marx'ın bürokrasi ve devlet hakkındaki düşüncelerinin şekillenmesinde Hegel'in devleti ele alış biçimi ve bürokrasinin bu bağlamda konumlandırması konusundaki eleştirileri önem taşımaktadır. Devleti, sınıf çatışması teorisinin üstünde, toplumu oluşturan katmanları içeren ve birleştiren hemen hemen bir "yeryüzü tanrısı" olarak betimleyen (Cassier, 1984, s.266) Hegel açısından aile, sivil toplum ya da bunların ideal olan temeli devletin bünyesinde birleşmektedir (Copleston, 2000, s.107). Hegel'e göre bireyin ihtiyaçları ve kişisel çıkarların çatışmasından meydana gelen sivil toplum, birey ve devlet mefhumları ayrışarak ele alınamaz. Tam tersine bu kavramlardan biri diğeri olmadan anlamsız kalacaktır. Öyle ki sivil toplum olarak adlandırılan alan hırs, rekabet, etik, çatışma, gibi bireylerin kişisel çıkarlarına yönelik kavramlar çerçevesinde şekillenmektedir (Çaha, 2003, ss.29-30). Hegel'in söz konusu düşüncelerinin tersine Marx, devleti bireyin ve toplumun çıkarları arasındaki çatışmadan doğan, fakat bireyin ve toplumun çıkarlarından kopuk, görünüşte ortak bir hayatmış gibi lanse edilen bir kavram olarak görmektedir. Hatta Marx'a göre, devlet içinde yaşanan bütün mücadeleler (krallık mücadelesi, demokrasi, oy hakkı

mücadelesi, soylular vb.) toplum içinde bulunan çeşitli sınıfların birbirleriyle süre giden gerçek çatışmalarını aldatmaca şeklidir. Bu nedenle devlet mefhumunun temsil ettiği "ortak hayatın" aldatıcı bir şekli olan "genel çıkar" bireylerin yabancı olduğu alakasız bir çıkar olarak zorla dayatılmaktadır (Marx & Engels, 2011, ss.36- 37).

Marx'ın bürokrasi kavramı hakkındaki görüşlerini doğru idrak edebilmek için, Marksist teorinin üzerine inşa edildiği temellerin anlaşılmasıyla mümkündür. Marx'ın söz konusu teoride bürokrasi aygıtını hangi konuma yerleştirdiği ancak bu merhaleden sonra anlaşılabilir. Marx, "toplum" kavramının temel öğelerinden birisi ve bireyin dünyayı şekillendirme konusunda kullandığı başlıca aracı olan emeği, dünyayı değiştirirken bizzat kendisini ve dolayısıyla içinde bulunduğu toplumu da değiştirdiği zaman içerisinde gelişen bir merhale olarak görmektedir (Bottomore, 2002, s.131). Buradan hareketle temel konu, devlette bulunan üretim araçlarının sahipleri ile söz konusu araçlar için çalışmaya zorlanan halk, yani emek sahipleri arasında süregiden eşitsizliktir (Hall & Ikenberry, 2005, s.9). Bu çerçevede Marksizmin temelinde yatan iddiaya göre; adaletli ve tamamen eşitliği içinde barındıran bir toplum, insanın "yabancılaşma" dan kurtularak "özgürleşmesine" bağlıdır. Bu durumda, toplumsal alan ve dolayısıyla siyasal alandaki tüm iktidar ilişkilerinin ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda bundan önce toplumun yerine ne koyulmuşsa (devlet vb.), orada bireysel hürriyet yalnızca dominant sınıfın penceresinden gelişen insanlar için ve yalnızca söz konusu sınıfa dahil olan insanlar açısından var olmuştur. Bireylerin bugüne kadar bir araya geldikleri "sözde toplum", her zaman fertlerin karşısında onlardan kopuk, bağımsız bir varlık statüsünde olmuştur (Marx & Engels, 2011, s.57). Bu çerçevede iktisadi yapının temelini oluşturan üretim ilişkileri, üretim güçleri, mülkiyet ilişkileri ve toplumsal iş bölümü sınıfları, sınıflar arasında var olan çatışmalar ise "üst yapı"yı yani toplumsal yönetim şekli, siyasi kurumlar ideoloji ve kültür belirlemektedir. Bu noktada Marx'ın ifade ettiği toplumsal sınıflar ve sınıf çatışmaları kapitalizmin önemli bir merhale kat etmesiyle doğan burjuvazi ve proletarya sınıfının çatışmasıdır. Söz konusu çatışma uygarlık tarihinde yaşanan son sınıf çatışması olma niteliği taşımaktadır. Proletarya sınıfı burjuvaziyi devrimsel pratiklerle alt edip, toplum tamamen sınıfsız bir niteliğe kavuştuğunda bütün uygarlık tarihini oluşturan "sınıf çatışmaları dönemi" de sona erecektir. Proletarya, iktidarı, devrim ile burjuvazi

sınıfının hegemonyasından kurtardıktan sonra, yeni toplum inşasına girişecek ve en son merhale olarakta komünizme ulaşılacaktır (Tanilli, 1990, s.48).

Bu bağlamda "Marksizm", net bir biçimde sınıf yapısının içerisinde barındırdığı güç dengesizliğinin sonuçlarını ve devletin siyasal kararlar verme konusundaki eğilimlerini belirtmektedir (Granados & Knoke, 2010, s.309). Marksistler açısından sınıflar arasında var olan söz konusu çatışmayı ortaya çıkaran devlet mefhumu, hâkim sınıfın, kendi egemen durumunu devam ettirebilmesi için başka sınıflara karşısında verdiği savaşın yapısını oluşturarak (Parkin, 2002, s.613), egemen sınıfın çıkarlarını korumaktadır.

Nitekim söz konusu ilişkiler ışığında özel bir örgüt şeklinde meydana gelen bürokrasiye yüklenen önem, onun egemen sınıfın toplumu oluşturan başka sınıflar üzerindeki hegemonyasını devam ettirmek için kullandığı bir aygıt olarak kabul edilmesindendir. Diğer taraftan bürokrasi bireylerin hayatını düzenlese dahi toplum tarafından özerk ve zalim bir örgüt olarak görülmektedir. Bu noktada gelinen söz konusu durum, örgüt çalışanlarının icra ettiği görevi ve yetkisini de kutsallaştırmaktadır. Bu merhalede bürokrat gerek dışarıdakilere gerekse topluma yabancılaşmaktadır (Mouzelis, 2003, s.11). Bürokrasi aygıtı özünde toplumun belli başlı çıkarları yerine bireylerin özel çıkarlarını gündemine alan ve önceleyen bir yapı olarak aldatıcıdır. Bürokrasi, vazgeçilemeyecek bir döngü niteliği taşımaktadır fakat kendi devamlılığı açısından devletin özünü ve toplumun psikolojisini doğrudan doğruya etkilemektedir. Marx, "*The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte*" eserinde 19. yy. Fransa'sına ithafen "*muazzam bürokratik ve askeri örgütü, dört bir yana kol atan marifetli devlet çarkıyla, yarım milyonu bulan memurlar sürüsü ve daha bir o kadar askeriyle bu yürütme gücü Fransız toplumunun gövdesini bir ağ gibi sarıp bütün hava deliklerini tıkayan bu netameli asalak gövde ...*" (Marx & Engels, 2011, s.348) ifadeleriyle Fransa'nın devlet olarak aşırı bürokratikleşmesiyle "parazitli bir beden" haline geldiğini vurgulamaktadır. Diğer taraftan Marx, bürokratikleşen devlet yapısının Avrupa'da feodal beyleri alt etme girişimlerinde monarşinin yanında bir ittifak olarak ortaya çıktığını ifade etmektedir. Bu çerçevede bürokratikleşen devletin tamamen ortadan kaldırılmasının sadece sosyalist bir devrimle gerçekleşeceğini vurgular (Giddens, 2009, s.363).

“Devletin Göreli Özerkliği” anlayışına sahip Poulantzas ise Lenin, Engels ve Marx’ın bürokrasi olarak nitelendirdikleri devlet aygıtı üyelerinin bir sınıf değil özerk bir kategori meydana getirdiğini, çeşitli sınıfsal kökenlere sahip olsalar dahi devlet sistemine ait olmak ve objektif fonksiyonlarının devletin belirlediği politikaları yürütmek olduğu gerçeğinin bürokratları kendi içlerinde birlikteliğe götürdüğünü vurgulamaktadır. Bu bağlamda söz konusu durum benzersiz ve kenetlenmiş bir toplumsal kategori olarak karşımıza çıkmalarını sağlamaktadır (Poulantzas, 1990, s.28). Öte taraftan Poulantzas, devlet sisteminin siyasi iktidarın uygulama merkezi olduğunu belirtmektedir (Poulantzas, 1992, s.116). Miliband ise Poulantzas’ın söz konusu görüşünü, devlet elitlerinin doğasını düşünmeden “nesnel ilişkilere” öncelik vermesi, dolayısıyla devletin attığı her adıma nesnel ilişkiler tarafından yön verildiğini savunması, bu çerçevede devleti, yönetici elitlerin diledikleri gibi yönettiği sıradan bir araç olarak betimleyen eski Marksist anlayışı da reddetmesi nedeniyle eleştirmektedir (Miliband, 1990, ss.48-49).

Bürokrasiyi egemen sınıfın çıkarlarını gözeten ve temelini toplumun sınıflara ayrılmış olmasından kaynaklandığını ifade eden Marx, sınıfsız bir toplum inşa edilip burjuvazi egemen sınıf olma sıfatını kaybettiğinde bürokrasi aygıtının da yok olacağına inanmaktadır (Dursun, 2012, s.143).

Marksist kuram, doğası gereği bürokrasi aygıtını birçok gerekçeyle eleştirmiştir. Büyüyen, gelişen ve tekel hâline gelen örgütlerin, hızlı iş yapabilme özelliğini kaybederek kırtasiye içinde kaybolacağı, söz konusu büyük organizasyonların sorumsuz idarecilerinin patrimonyal bir aristokrasi kurma isteğinde oldukları ve iktidarların iktisadi kuruluşların elinde oyuncak olma tehlikesinin olduğu iddiası bu eleştiriler arasında yer almaktadır (Mises, 1947, ss.29-30).

Ancak belirli bir süre zarfı içerisinde bürokrasi aygıtının tamamen yok olması bir yana Marksist kuramın çizdiği çerçeveye göre yapılanan yönetim biçimlerinde bürokrasinin had safhada olduğu görülmüştür. Bu durumda iktidarda olan partinin hakimiyetini devam ettirebilmek adına politik, ideolojik ve ekonomik tekeli elde etmesinin gerekliliği rol oynamaktadır. İktidarı ele geçiren Marksist parti; üretim, haberleşme ve yönetimden meydana gelen “üçlü iktidar tekeli” ile sosyalist devlet söz konusu araçları toplumu bürokratik bir ağ ile düzenlemek ve denetlemek için kullanır. Lenin’in ortaya koyduğu “yeni tip parti” olarak ifade ettiği söz konusu parti

kaynağını Marksist- Leninist ideolojiden, mevzu bahis ideolojiyse gücünü hükümet merkezinin partiyi, toplumu ve devleti kendi çıkarları çerçevesinde örgütleyip denetlemesine imkân tanıyan, benzersiz bürokrasi aygıtının kusursuzluğundan almaktadır. Aşırı merkezileşmiş ve tekelci konuma gelmiş bir bürokrasi, bütün toplumun denetlenmesini kurumlaştırmıştır (Wagner, 1999, s.389). Burada ilginç olan nokta, Marksistler, iktidarların kırtasiyeciliğin önüne geçemediği konusundaki eleştirilere, bürokrasinin sadece iktidarlara özgü bir sorun olmadığı, bürokrasiye gerek kamu alanı gerekse özel teşebbüs alanında karşımıza çıktığı, sorunların ana nedeninin faaliyet hacminin büyümesinden kaynaklandığı, dolayısıyla bürokrasinin zorunlu/vazgeçilmez bir kavram haline geldiğini söylemektedirler (Mises, 1947, ss.29-30).

Lenin, Ekim Devriminden (1917) sonra bürokratik örgütte gerilemenin tersine hızlı bir biçimde büyüme ve genişleme yaşanması sonucunda söz konusu problemi sosyalizmin olgunlaşamamasından kaynaklanan iktisadi problemler ve sivil savaş durumu ile ifade etmeye çalışır. Proleterler ile çiftçiler arasındaki sosyalistleşmeyen üretim bağları, feodal zihniyet, küçük burjuvazinin varlığı ve Sezarist bürokrat vb. unsurlar, bürokrasinin daha fazla genişlemesinin ortamını hazırlamıştır. Ancak Lenin açısından bürokratikleşme, iktisadi gelişme başarıldığında kendiliğinden çözüme kavuşacaktır. Uzun vadede sanayileşmenin gelişmesi ve modernleşmeyle birlikte, bürokrasi karşısında nihai zafer için nesnel bir temel oluşturacaktır (Eryılmaz, 2008, s.28). Lenin, Mayıs 1921'de yazdığı bir mektupta, çarın al aşağı edilebileceği, feodal beylerin yenilebileceği, kapitalistlerin ülke dışına sürülebileceği, bunları başarıyla gerçekleştirdiklerini fakat köylü ağırlıklı bir ülkede bürokrasi aygıtını ve bürokratları yok etmenin söz konusu olamayacağını belirtmektedir[3].

Ekim Devrimi'nden sonra SSCB başta olmak üzere ve hatta çeşitli coğrafyalarda proleter iktidarın tahsis edildiğini savunan ülkelerde bürokrasinin tamamen ortadan kalkması şöyle dursun liberal anlayışa sahip ülke yönetimleriyle kıyaslandığında bürokrasilerin daha büyük ve güçlü örgütlendikleri görülmüştür. Bunun ana sebebiyse Marksist- Leninist ideolojinin egemen kılınması karşılığında işçi ve köylülerden oluşan toplumda partinin bütün faaliyetleri planlayarak denetlemesi en nihayetinde de toplum üzerinde hegemonya kurmak istemesi, bu süreci

[3] https://www.wsws.org/tr

gerçekleştirirken de hayati öneme sahip araç konumunda olan bürokrasilerin büyümesini desteklemiş olmasıdır. Lenin'in, her ikisi de ününü bürokrasi anlayışından alan "Prusyalı disiplini" ile "Amerikalı verimliliğinin" etkisinde kalarak tasarladığı "yeni tip parti" ve "demokratik merkeziyetçilik" kavramları Troçki'nin de fark ettiği üzere bürokratik merkeziyetçiliğin kendisiydi. Bundan sonraki süreçte ise Stalin bürokrasiyi kurumsallaştırarak "yeni tür bürokrasi" kurucusu oldu. Djilas'ın ifadesiyle bu yeni sınıf, sosyalist devletlerinde de omurgası haline gelmiştir (Wagner, 1999, s.390).

Söz konusu omurga üzerine inşa edilen Marksist devletlerin iktidarları bürokrasinin tekelini ve idari gücünü tıpkı kapitalistler gibi toplumu sömürmek adına kullanmışlardır (Samson, 1978, s.276). Politik ve sosyal hayatın hemen hemen her merhalesinde etkinliğini koruyan bürokrasiler, iktisattan kültüre kadar hemen her alanda karar alım süreçlerini etkilemeleriyle, mevcudiyetlerinde var olan imtiyaz ve statülerle bir sınıf olarak ortaya çıkmışlardır.

Diğer taraftan Troçki (1879- 1940), bürokrasinin ayrı bir sınıf şeklinde örgütlenmediğini, yalnızca bir sosyal tabaka, bir kast olduğunu ifade etmiştir. Ona göre bürokrasi, proletarya iktidarının dolayısıyla sosyalist devletin dejenere olması, ideolojik çizgiden koparak bozulmasının bir tezahürüdür (Dursun, 2012, s.144). Lenin'den sonraki dönemde Stalin'le girdiği iktidar mücadelesinde hezimete uğrayan Troçki, bürokrasi aygıtı ile alakalı olarak Ekim Devrimi'ni takip eden süre zarfı içinde bürokrasinin daha da büyüyerek ezici bir karaktere sahip olduğu, Lenin önderliğinde tüm toplumun hizmetinde olan bürokrasi aygıtının, Stalin iktidarında partinin ve en nihayetinde Stalin'in kişisel hizmetine geçtiğini vurgulamaktadır (Ergun & Polatoğlu, 1992, ss.57-58). Troçki hayatı boyunca Stalin'e karşı muhalefet şeklinde beliren karşı-devrimci bürokratik eğilimin en önemli temsilcisi konumundadır (Doğan, 2003, s.2).

Bu bilgiler ışığında Marksist teorinin politika ile bürokrasi arasındaki ilişkilerine yönelik bakış açısı değerlendirildiğinde teori ile pratiğin birbirinden oldukça ayrıştığı, iki farklı durum karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede Marksist kuramın özünde bürokrasi, egemen sınıfın yani burjuvazinin çıkarlarını gözeten, devlete ve topluma sirayet ederek bu iki yapıyı öldüren, özerk bir güçtür. Söz konusu güç sınıfsal çatışmaları bitirecek sosyalist bir devrimle ortadan kaldırılabilecektir.

Pratikte ise Marx'tan çok daha sonra başta Lenin ve Stalin olmak üzere Marksist iktidarlar ise eski klasik Marksist geleneği görmezden gelerek bürokrasi ve politikayı bütünleştirerek ve bu iki mefhumun faaliyet alanını genişleterek bürokratik merkeziyetçiliği kurumsallaştırmışlardır. Sonuç olarak söz konusu dönemde iktidarda görev alanlar sosyalist devletin, tüm faaliyetlerin, planlayarak toplum üzerinde hegemonya kurmak istemiş, bu isteklerini de bürokrasi aygıtıyla otoriter bir şekilde gerçekleştirme yolunu seçmişlerdir.

2.6.5.2 Liberal Bürokrasi Kuramı

Modern devletin siyasi rejiminin ne olduğuna bakılmaksızın bürokrasi aygıtının özel ve kamusal hayatta vazgeçilmezliği varsayımından yola çıkan, bunu savunurken bürokrasiyi ana örgüt şekli olarak konumlandıran ve liberal ulus devletin bürokratik yapılanmasının idealleştirildiği teorileri içermektedir. Söz konusu teoriler açısından en önemli olanları Alman sosyolog Max Weber'in ortaya koyduğu "Bürokrasi Kuramı" ve bu kuramın temel özelliklerini reddederek siyasi iktidarın yapısını güç/kuvvet dengeleri üzerinden değerlendiren "Elitist (seçkinci) Bürokrasi Kuramı"dır.

2.6.5.2.1 Max Weber ve Bürokrasi Anlayışı

Sosyal hayatın birçok alanında önemli etkilere sahip ve bilim otoriteleri tarafından sosyolojinin kurucusu sayılan çok yönlü bir bilim insanı olarak tarihten sosyolojiye, felsefeden ekonomiye kadar pek çok farklı disiplinde çalışmalar yapan Max Weber (1864- 1920), bürokrasi kavramının altını doldurarak kuramsal olarak ifade eden ilk bilim insanıdır.

Weber tarafından belirlenmiş değişmez kurallar ve ilişki kalıpları çerçevesinde kendini gösteren biçimsel bir yapı şeklinde tasvir edilen bürokrasi modeli, (Gülmez, 1975, s.48) hem örgütlerle alakalı çalışmalarda hem de çağdaş kamu yönetimi, işletme bilimi, siyaset sosyolojisi ve modern örgütler hakkında incelemelerde temel hareket noktalarından birini teşkil etmektedir (Eryılmaz, 2008, s.44).

Weber, bürokrasi kavramını direkt tanımlamamakla beraber bürokrasiyi devlet yönetimindeki "yasal otorite" şeklinde ifade etmektedir. Bürokrasinin temelini ve özünü rasyonalite oluşturmaktadır. Bu çerçevede bürokrasileşme, önceden kestirilebilir, şeffaf, güvenilir ve etkileyici bir sosyal yapılanma alternatifidir

(Heywood, 2006, s.507). Lakin Weber'e açısından bürokratik örgütlenme şekli sadece siyasal iktidara has olmayıp, modern endüstri toplumlarında kendini gösteren siyasal partiler, özel teşebbüsler, üniversiteler vb. yapılar içinde geçerlidir (San, 1971, s.126). Bürokrasi, bir taraftan liberal sistemin gerekleriyle en uyumlu örgüt görüntüsü verirken diğer taraftan "demokratikleşme süreci" karşısında bir tehdit ya da süreci yavaşlatan bir engel konumundadır (Weber, 2006, s.533).

Weber'in geliştirdiği bürokrasi modelinde kamu görevlerinin bir hiyerarşi oluşturacak biçimde düzenlenmesi, söz konusu kamusal görev ve yetkilerin esnekliğe mahal vermeyecek şekilde hali hazırda var olan kanunlarla paralel bir şekilde tespit edilmesi bürokrasi aygıtının katı yüzünü ortaya çıkarma konusunda rol oynayan faktörlerdendir.

Weber'in bürokratik modelinde Mosca, Marx ve Michels gibi sosyal bilimcilerin izleri görülmektedir. Bu çerçevede Marx'ın teorisinde sınıf çatışmaların yerini, Weber'de bürokrasi almaktadır. Alman sosyoloğa göre demokrasi ile yönetilen toplumlarda siyasi iktidar, seçimle yönetime gelen siyasilere oranla, bürokrasiye aittir: "*Güncel görünümlerinde siyasal iktidarı bürokrasi kullanır. Eğer yönetim makinesinin tüm dişlileri uygulamasını güvence altına almazsa, parlamento görüşmelerinde çoğunluğun aldığı kararlar, ölü satırlar olarak kalmaya mahkûm olur*" (Kışlalı, 2003, s.324).

Weber'in bürokrasi anlayışının kuvvet ve mücadele ilişkilerinin toplumsallaşması, buna ek olarak aksiyon aracı olarak etkinliği, politik gücü elde edenlerin kolaylıkla bürokrasiyi denetlemesini sağlamaktadır. Toplumsal aksiyonla beraber bürokratikleşmenin tamamlandığı yerlerde iktidar ilişkileri çok güçlü bir biçimde kurulmuştur. Bürokrasiye maddi ve manevi olarak bağlanmış profesyoneller yalnızca büyük bir makinenin basit bir dişlisi gibidir. Bu bağlamda birçok kişiyi içine alacak şekilde yapılanmış örgütün çalışanlarının menfaati, toplumsal otoriteyi sağlamak ve bunu kullanmaktır. Weber, bu bağlamda bürokrasinin gerek istihdam edilen memurlar gerekse toplum için sürekli büyüyen bir zaruret olup bundan kopmanın ise ütopik bir düşünce olduğunu ifade ederek işgalci bir düşmanın, işgal ettiği coğrafyadaki bürokratik örgütü değiştirme yoluna gitmeyeceğini yalnızca yüksek dereceli yetkililerin yerlerine başkalarını atayacağını vurgulamaktadır (Weber, 2003, s.311).

Bürokrasi modelinin kurgusunda etkin bir rol alan toplumdaki kuvvet ve otorite bağlantıları tarihsel süreç içerisinde bürokratikleşme hacmini artıran bir etki ortaya çıkarmıştır. Weber, otorite tiplerinin her birisinin meşruluk teorisine göre "Geleneksel Otorite, Karizmatik Otorite ve Yasal/Rasyonel Otorite" olarak sınıflandırmaktadır.

Patriarkal, monarşik ve feodal otoritelerin temelini oluşturan geleneksel otorite türü, Weber açısından ilkel ve en yaygın otorite tipini karşılamaktadır (Kapani, 2009, s.98). Ayrıca Weber, geleneksel otoritenin daha ilkel tipleri olarak da iktidarda bulunan yöneticinin herhangi bir memur ekibinin olmadığı (Giddens, 2009, s.251) durumlar olan "Gerontokrasi" ve "Ataerkilliği" işaret etmektedir.

Diğer taraftan teamül olarak geleneklere zıt olarak bir şekilde gelişim gösteren karizmatik otoriteyse "diğerlerine" oranla üstün niteliklere sahip olunduğuna dayanan inançtan yola çıkmaktadır. Bu inancın ise etik açıdan "doğru" sayılıp sayılmayacağı önem arz etmektedir (Eşki, 2010, s.193). Üstelik karizmatik liderler, sadece hayranları tarafından onaylanmalarıyla yetinmeyerek kendisinin çok mühim ya da kutsal bir misyon için seçildiğine dair bir inanca sahiptirler (Fagen, 1965, ss.275- 276).

Weber'in meşru otorite sınıflandırmasında önemli bir yerde olan yasal/rasyonel otorite tipi ise yasaların, rasyonalitenin ve hukukun toplumda hâkim olması sayesinde başlayan, "ideal tip bürokrasi" olarak adlandırılan otorite tipidir. "İdeal tip" nitelemesiyle böyle bir bürokrasi yapısı var olsaydı söz konusu hayali yapının ne şekilde olacağın tanımlanmaya çalışılmıştır (Nohutçu, 2006, ss.46-47). Meşruiyetini yasalardan, hukuktan ve rasyonaliteden devşiren, toplumun otorite sahipleri yerine hukuk kurallarına bağlı kalarak "ideal bürokrasinin" çeşitli yapılarında görev alanların her türlü faaliyetleri yasa ve yönetmeliklerce önceden kararlaştırılmış olduğu, bu çerçevede keyfiliğin en aza indirgenerek, geleneklerin giderek etkisinin azaltıldığı ve rasyonel hukuki düzenlemelerin ön planda olduğu bu bürokrasi tipinin somut örneğini modern devletler teşkil etmektedir (Dursun, 2012, ss.102- 103).

Geleneksel bürokratik örgütlerin özünü oluşturan "Weberyen Bürokrasi Modeli"nin başlıca özellikleri aşağıdaki şekilde sıralanabilmektedir (Weber, 2003, s.290).

- *Kanunlarla Tespit Edilmiş Yetki Alanı*: Bürokratik yapıların gayelerini gerçekleştirmek için yapılacak olan çalışmalar, idari görevler kanunlarla hukuka bağlı kalınarak belirlenmiştir.
- *Otorite hiyerarşisi:* Bürokratik yapıda net bir şekilde ifade edilmiş bir hiyerarşik düzen söz konusudur.
- *İdarenin Yazılı Belgelerle Yürütülmesi*: Bürokratik örgütte emirler ve kurallar yazılı; yetki, sorumluluklar ve görevler ise açıkça belirtilmiş olmalıdır.
- *Özel Hayat ve Kamusal Hayat Ayrımı:* Bürokratik yapı, kamusal hayat ile bireylerin özel hayatının birbirine karıştırılmaması üzerine kurulmuştur.
- *İş Bölümü ve Uzmanlaşma*: Bürokrat idari görevlerini icra etme sırasında bireysel olmayan, sınırları belirli kalıplarla belirlenmiş bir yol izler (Gullet & Hicks, 1981, s.101). Fakat söz konusu bu yolun işlevselliği tecrübeye ve uzmanlaşmaya bağlıdır.
- *Kariyer Yapısı*: Bürokratik yetkilerin ve görevlerin bir meslek olarak algılanmasını ifade eder. Çeşitli merkezi sınav sonuçlarına göre işe alınma, liyakat, kıdem ve performansa gibi unsurlar dikkate alınarak terfi sistemi bulunmaktadır.

Kendine has özellikleriyle Weber'in ortaya koyduğu bürokratik modelde asıl olan toplumsal işlevlerin rasyonel ilkeler baz alınarak oluşturulmuş bir yapı aracılığıyla düzenlenmesidir. Bu çerçevede rasyonalite kavramı evrensel hukukla desteklendiğinde bireysellik ve politikadan arınmış bir biçimde bütün siyasal iktidara eşit etkinlik ve verimlilikle hizmet veren bir mekanizma haline gelecektir. Weber, bürokrasi aygıtını bir kez oluşturduktan sonra ortadan kaldırılması en zor örgüt olarak nitelendirerek hem çalışanlarına hem de yöneticilerine bahşettiği imkânların sınırsızlığını vurgulamaktadır.

2.6.5.3 Elitist Kuram

Politika doğasında barındırdığı temel ilkelerden dolayı iktidarı elinde bulunduranlar mutlak hakimiyeti tahsis etme konusunda fiziki, ekonomik, kuralcı, bireysel veya uzmanlık şeklinde kategorize edilebilecek olan güç unsurlarını etkin şekilde kullanmak arzusundadırlar. Öyle ki iktidarların dikkat çeken karakteristiği, siyasilerin kamu gücü kullanma imkanına sahip olmalarıdır. Tüm toplum göz önüne alındığında sadece siyasal iktidar bu yetkiye ve ayrıcalığa sahiptir. Farklı bir ifadeyle

devlette iktidarı elinde bulunduranlar zor kullanma gücünün de tek sahibi konumundadırlar (Kapani, 2009, s.52).

Aristo'dan, Platon'a, Hobbes'a ve Marx'a kadar siyaset biliminin ilk sorusu "kim yönetmeli?" sorusudur (Popper, 1999, s.26), bu bağlamda iktidar dairesinde kim ya da kimlerin olması gerektiği belirlenmek istenmiştir. Bu çerçevede birçok politika bilimci, politik hükümlerin kimler tarafından verileceği, toplum için kimin "daha hayırlı" olduğu sorununu yöneticiler ve yönetilenler ayrışmasıyla ifade etmişlerdir. Toplumda yönetilen ve yönetici olmak üzere iki farklı sınıfa dikkat çeken, topluma hükmeden sınıfın yönetilenlere oranla küçük ve elit bir tabakadan meydana geldiğini ifade eden ve modern siyaset biliminde "elit teorileri" olarak bilinen söz konusu kuramların teorisyenlerini İtalyan politika bilimciler Vilfredo Pareto ve Gaetano Mosca'dır (Kapani, 2009, s.124).

3. TÜRK BÜROKRASİSİ

Bu bölümde 'Kamu Diplomasisi' kavramı Türkiye'deki uygulamaları açısından ele alınarak; Türk kamu diplomasisinin tarihsel gelişim süreci içerisinde rol oynayan aktörler ve konuyla ilgili önemli kurumlar analiz edilecektir.

3.1 Türk Bürokrasisi

Bürokrasi tarihte siyaset karşıtı bir eğilim göstermektedir, Anglo-Amerikan ülkelerinde bürokratların siyasetçilere karşı küçümseyici bir tutum sergilemesine yol açmadı. Teknik olarak kendilerinin en rasyonel kararları verecek kadar donanımlı olduklarında ısrar etseler de son kararı politikacıların vereceğini kabul ettiler. Buna karşılık, tarihsel olarak Fransa'daki "Bonapartist Bürokrasi" ile Prusya (Almanya'daki) "Rechtsstaat Bürokrasisi", "araçsal rasyonaliteden" çok "esası" vurgulama eğilimindeydi (Heper, 1985a).

Politikacılar, büürokratlar yerine kendilerinin daha iyi politikalar ve programlar geliştirebileceklerini ve bu nedenle ülke yönetimindeki her konuda son sözü söylemeleri gerektiğini düşündüler. Örneğin, 19. yy Fransa'sında, bürokratlar kendilerini siyasi temsilcilerden üstün görerek devlet içinde ayrı bir devletleşme yoluna girdiler (Birnbaum, 1987, ss. 110-140). Aynı yüzyılda, Prusya'da bürokrasi, memurları tarafından temsil edilen bir devletin siyasi tarafsızlığı ve siyasetçilerin halkı temsil ettiği meclislere karşı üstünlüğü fikri somutlaştı (Southern, 1979, ss. 110-140).

20. yy boyunca, hem Fransa hem de Almanya'daki bürokratlar daha politik hale geldi (Dyson, 1977, ss. 57-58). Bu çerçevede, her iki ülkede de bürokratlar, Anglo-Amerikan ülkelerindeki muadillerine göre daha fazla özerkliğe sahip olmaya devam ettiler. Bu durum, Rosenberg'e (1958) göre Fransa ve Almanya'daki "rasyonel-üretken "olarak tanımlanan bürokrasilerin, ABD ve Birleşik Krallık'taki bürokratlardan daha fazla siyasete yönelmesine yol açtı. Bu çerçevede Fransa ve Almanya'daki bürokratlar siyasetin içerisinde, siyasi direktiflere daha açık hale geldiler.

Aynı dönemde Osmanlı İmparatorluğu ise Almanya ve Fransa gibi "Bonapartist" bir bürokrasi yapısına sahipti (Güler,2014, ss. 331-332). Bu çerçevede, 19. Yy itibaren Osmanlı İmparatorluğu'ndaki bürokrasi yapısı Fransa ve Almanya'daki örnekleri gibi toplumdan kopuk bir devleti temsil etmekteydi (Akyıldız, 2018, ss. 17-20). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş süreci ise Türk bürokrasisi patrimonyalizm bürokrasi anlayışından yasal-rasyonel geleneğe doğru bir evrim yaşamıştır.

Fransa'da 9. yüzyıldan itibaren yerel soylularla kral arasında sürekli bir çekişme vardı (Finer, 1975, s. 126). 18. yüzyılın sonlarında Fransa'da, yerel parlamentolar kralların vergilendirme yetkilerine etkili bir şekilde meydan okudu (Blanning, 1987, p. 29; Myers, 1975, ss. 136-141). Benzer şekilde, Prusya-Almanya'daki devlet, büyük ölçüde kendi kendini yöneten bir aristokrasi ile karşı karşıya kaldı. Bu yönetim biçiminde de, merkezi otorite fiilen sınırsız yetkilere sahip değildi (Rosenberg, 1958, s. 137).

Buna karşılık, Osmanlı İmparatorluğu'nda bürokratların ve soyluların özerk yetkileri bulunmamaktaydı (Çaha,1994, ss. 80-85). Kuruluşundan itibaren, karşı konulmaz egemen güçlerinden yararlanan Osmanlı padişahları, yönetimde egemen bir varlığa sahipti(Çaha,1994, s.90). Bu nedenle, Osmanlı'da devlet içinde bulunan ileri gelenler, yetkin bir aristokrasiye dönüşmediler. Dolayısıyla merkezin kararlarında hiçbir zaman etkin bir rol oynayamadılar. Bu durum, Osmanlı tımar sisteminden kaynaklanmıştır (Kodaman, 2007, s.5). Tımar sisteminde padişaha hizmet karşılığında reaya imtiyaz verilmesi topluma siyasi haklar getirmemiştir (Kodaman, 2007, s.7). Dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu'nda, siyaset ve bürokrasi saray ile özdeşti (Aslan & Yılmaz, 2005, s. 8). Osmanlı İmparatorluğu adına "kul bürokrasi" denilen ve Fatih Sultan Mehmet döneminden itibaren geçerli olan, imparatorluğun gayrimüslim tebaasından toplanan ve devlet bürokrasisi için devletin normları hakkında eğitilip bürokrasiye yerleştirilen bir bürokrasi modelini hayata geçirmiştir (Pustu, 2007, ss. 200-202). Yetiştirilen bürokrasi üyelerinin hem merkezdeki hem de taşradaki kritik noktalara başarılı bir şekilde konuşlandırılmasıyla, Osmanlı İmparatorluğu merkezi bir yönetim sistemini sürdürmeyi başardılar. 19. Yy'nin ortalarında güçlü siyasi karaktere sahip padişahların tarih sahnesinde yer

alamamasıyla birlikte Osmanlı bürokrasisi neredeyse sınırsız yetkiler elde etti (Heper, 1980, s. 82).

Osmanlı'da modernleşme 19. Yy'da başlayıp 20. Yy'da devam eden bir dönemi ifade etmektedir (Telli & Yılmaz, 2020, s. 14). Bu süreçten Osmanlı bürokrasisi de etkilenmiştir. Modernleşme öncüleri ülkedeki mevut bürokrasi sistemini rasyonel bir hale getirmek için çaba harcamışlardır (Fidan & Şahin & Çelik, 2011, s.120). Chambers'in (1964) ifade ettiği üzere 19. Yy'da memurların davranışlarının kişisel olmayan kurallarla yönetilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca bu dönemde İdarenin etkinliği ve düzenliliği, devletin düzgün işleyişi için vazgeçilmez kabul edilmiştir. Findley'in (1980) belirttiği üzere Modernleşme sürecinde resmi organizasyonlara dair eşitli düzenlemeler ve modern devletin gereği olan prosedürel kalıpları tanıtılmaya çalışılmıştır, ayrıca unvanlar, öncelikler ve rütbeler kişilerden çok makamlara atfedilmiştir. Bu çerçevede, Heper'in (1979) ifade ettiği üzere Osmanlı bürokrasisi, kişisel olmayan yasal kurallar içerisinde işlemedi. Hem padişahlar hem de bürokratik seçkinler, liyakatten çok sadakate önem verdiler.

Presthus'a (1961) göre patrimonyalizm, Cumhuriyet döneminde de etkisini sürdürmüştür. Bunun sebebi ise yargıdaki uzman eksikliğinden, hukuk sisteminin karmaşıklığından ve astlara karşı güven eksikliğinden kaynaklanmaktaydı (Heper, 1979). Mardin'e göre (1975) Atatürk, bürokrasiyi katı hiyerarşi ilkesine göre yapılandırılmış ve yasaya göre hareket eden memurlardan oluşan örgüt olarak bir araç olarak görüyordu. Sonraki yıllarda, idari reformlar, görevlerin daha rasyonel bir şekilde dağıtılmasını, hiyerarşik kontrollerin kurulmasını, bürokrasinin faaliyetlerinin daha yasal düzenlenmesini ve idari kurumlar arasında daha iyi bir koordinasyon sağlanması amaçlandı (Dodd, 1965).

Türk bürokrasisinde süregelen patrimonyalizm 1940'ların ortalarında çok partili siyasete geçişe kadar bürokratik seçkinlerin yönetim anlayışından kaynaklanmaktaydı (Evin, 1996, s. 49). Bu perspektifte cumhuriyetin ilk yıllarında bürokrasinin işlevi politikanın işlevlerinden ayırt edilemedi ve bunun sonucunda bürokratik görevlere giriş için uygun kriterler kurumsallaştırılamadı (Kırılmaz & Kılıç Kırılmaz, 2014, s. 27).

Sonuç olarak, cumhuriyetin ilk döneminde bürokratik seçkinler kendilerini Cumhuriyet normlarının ya da Atatürkçü ilkelerin koruyucuları olarak görmüşlerdir ve bu süre zarfı içerisinde çok partili siyasal hayata geçişe kadar Bonapartist bir görüntü vermişlerdir. Bu çerçevede Heper'in (1985) ifade ettiği üzere ilk dönem bürokratik seçkinler için "hukuk" kavramı, yalnızca kendi özerkliklerini korumanın bir aracı olarak önemliydi; Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk döneminde yüksek bir memur, bürokratik olarak kadrolu önemli bir idari görevden uzaklaştırıldığında, Danıştay'a (en yüksek idari mahkeme – Fransa'da bulunan Conseil D'Etat'ın Türk versiyonu) başvurabilir ve çoğu zaman önceki görevine iade edilmekteydi. Bu bağlamda "Danıştay", "politikacıların bürokratların sahasına tecavüzlerine" karşı güvenli bir siper sağlamaktaydı (Heper, 1985b, s. 70).

Türkiye Cumhuriyeti'nde çok partili siyasal hayatın ilk dönemlerinde bürokratlar, politikacılara nihai yetki veren anayasal ilkeyi görmezden gelme eğilimindeydi. Atatürkçü ilkelerin korunmasını, politikacıların tercih ettiği politikaların etkin bir şekilde uygulanmasından daha önemli görüyorlardı. Yüksek memurlar, demokrasinin politikacılar adına eğitim, hoşgörü ve öz disiplin gerektirdiğini düşünmekteydiler, onlara göreyse Türkiye'deki politikacılar böyle niteliklere sahip değildi (Heper, 1976a, s. 515). Bu süreçte Türkiye'deki bürokratik seçkinler de Türkiye'deki politikacıların ulusal kalkınmayı engellediği görüşündeydi (Roos & Roos, 1971, s.168). Nitekim 1960 ve 1971 askeri müdahaleleri, bürokratların söz konusu devletçi vizyonunu paylaşan subaylar tarafından yapılmıştır; her iki müdahalede de bürokrasiye göre Atatürk karşıtı olan hükümetler iktidardan azledildi (Harris, 1988, s.50).

Heper'in (1989) ifade ettiği gibi 1983 sonrası Türkiye'de Turgut Özal liderliğindeki Anavatan Partisi (AP) hükümeti, kısmen patrimonyal olan bürokrasiyi yasal-rasyonel ve rasyonel-üretken bir bürokrasi haline getirmeye çalıştı. Ancak bu dönemde bürokrasinin üst kademelerine yapılan atamaların çoğu, liyakat değerlendirmelerine dayanmamaktaydı. Özal döneminde kısa vadede yeni bürokratik kadroların ülkenin başarılı ekonomik performansına katkıda bulunduğu doğru olsa da atamalar liyakat ilkeleriyle yapılmadığından, Özal sonrası dönemde Türkiye bürokrasisinde patrimonyalizm daha da arttı (İnel, 2016, s.93).

3.2 Türkiye'de Yeni Kamu Bürokrasisi

1983'ten itibaren, Türkiye'de ANAP hükümetleri, içe dönük bir ithal ikamesi politikasının yerine dışa dönük ihracat politikasını amaçlayan iddialı bir yapısal uyum programı başlattı. Rekabete açık bir ekonomiyi hedefleyen bu "radikal dönüşüm" programı Türkiye'ye "liberal" bir dalga getirmiştir. Bu çerçevede, geçmişte tekel konumunda bulunan kamu iktisadi teşebbüslerinin mal ve hizmet fiyatlarının belirlenmesine zaman zaman müdahalede bulunan Fiyat Kontrol Komisyonu kaldırılmıştır. Bu gelişmelere ek olarak sermaye piyasaları oluşturularak reel faiz oranları terk edildi ve Türk lirasının aşırı değerlenmesine son verilmiştir (Büber & Söğüt, 1993, s. 53).

Bu bağlamda, Turgut Özal, söz konusu yapısal uyum programının tasarlanıp uygulanmasında kritik bir rol oynadı. Özal, 1979 yılının sonlarında, dönemin Başbakanı Süleyman Demirel'in yardımcısı olarak, yapısal uyum programına giden yolu açan ve 24 Ocak 1980 tarihinde deklare edilen İstikrar Programını hazırladı. 1980-1983 askeri rejimi sırasında, bir süre ekonomik işlerden sorumlu başbakan yardımcısı olarak görev yapan Özal; başlattığı programın esası konusunda orduyu ikna etti. 1983 yılında yeniden çok partili hükümetin kurulmasıyla Özal'ın milletvekili göreve geldi ve Özal başbakan oldu. 1989 yılına kadar bu görevde kaldı (Büber & Söğüt, 1993, s. 54).

Bu çerçevede Özal görevdeyken yapısal uyum programı tüm hızıyla devam etti. Başbakan Özal, söz konusu dönüşümü sağlamak için gerekli olan diğer alanlarda kapsamlı değişikliklerle birlikte ekonomik alanla birlikte radikal bir dönüşüm gerçekleştirmeye çalıştı. Bu alanlardan biri de kamu bürokrasisiydi.

Bürokrasi yapısal uyum programına ayak uyduramaz haldeydi. Özal döneminde de bazı bürokratların hâlâ Bonapartçı eğilimleri vardı. Bu bürokratlar, devletin, ekonomi üzerinde kapsamlı kontroller de dahil olmak üzere, siyasette ve toplumda önemli bir role sahip olmasını istediler (Kazdal, 1990, s. 190). Bu çerçevede bürokrasi liberal eğilimin karşısında "devletçi" olarak konumlanmaktaydı.

Özal'a göre, söz konusu uzmanlık sadece tarafsızlık ve verimlilik (hukuki-rasyonel bir bürokratın özellikleri) değil, aynı zamanda program odaklı bir rasyonalite (uzman bilgisine dayalı politika yapımına katkı) ve etkililik (rasyonel bir bürokratın

özellikleri) anlamına da geliyordu. (İnel, 2016, s.197). Özal'a göre bürokrasi ya çok yavaştı, dinamik değildi ve halkın taleplerine tepkisizdi ya da ideolojik olarak devlet müdahalesine fazla bağlıydı, piyasa odaklı değildi ve prosedürel labirentine fazla kapılmıştı (Atiyas, 1996, s. 304). Özal, Türkiye'nin en büyük sorununun, özellikle Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunlarının ülkeyi tek başlarına yönetme eğilimleri olduğunu savundu[4]. Ayrıca Özal, bu bürokratların gerekli gördüklerinde belirli siyasi güçlerin desteğini aradıklarına da dikkat çekti[5]. Bürokrasinin işleyişine değinen Özal, bürokrasinin verimsiz olduğunu ve bürokratların görevlerinde geleneksel yaklaşıma sahip olduklarını olduğunu kaydetti (Barlas, 1994, s. 118).

Yeni Türk bürokrasisinde Özal'ın aradığı nitelikler; program odaklı uzmanlık, yeniliklere açıklık ve işleri yapabilme becerisiydi (Barlas, 1994, s. 116). Bu çerçevede Özal döneminde bu nitelikler için bürokraside dönüşüm başladı. Özal, memurların ve bürokratik kurumların işleri yapabilme yeteneğine büyük önem verirken, aslında bürokratlardan her ne pahasına olursa olsun devlet politikalarını etkin bir şekilde uygulamalarını bekliyordu. Bu bağlamda Özal, vermiş olduğu bir demeçte bu durumu gözler önüne sermiştir: "Önceliği usule değil öze vermeye çalıştığımız için bazen kanunu çiğnemenin eşiğine geldik" (Cemal, 1989, s. 116). Bu duruma başka bir örnek ise Özal'ın vermiş olduğu başka bir demeçtir: "Zararı olmaz. Bir kez Anayasa ihlal edilerek yapılabilir" (Buğra, 1994, s. 164).

Özal, bürokratlarda aradığı niteliklere sahip siyasetçilerin kendi partisinde de yeterli sayıda olmadığını düşünmekteydi (Güzel, 1994). ANAP kurulduğu zaman (1983), o sırada hali hazırda iktidarda olan askeri rejim partiye onay vermemişti. Ordu halk arasında "ülkeyi kaos ve anarşiden kurtardığı" için popülerdi" (Hale, 1994, s. 247). Bu çerçevede, pek çok nitelikli insan sandıkta zafer beklemiyordu ve dolayısıyla partiye katılmamıştı.

Bu perspektifte Özal'a göre, partinin milletvekili kadrosunda nitelikli politikacıların eksikliği, program odaklı uzmanlığa sahip yenilikçi bürokratlara sahip olmayı daha da gerekli kıldı bu sayede bürokratik kurumlar hem etkin hem de verimli çalışabilecekti. Özal, kendisine miras kalan bürokrasi konusunda çekinceleri olduğu

[4] "Yüzyıl Biterken Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi" (1996, s. 185)
[5] "Yüzyil Biterken Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi" (1996, s. 185)

için, söz konusu niteliklere sahip politikacılarla yakın çalıştı. Bu perspektifte Özal, Ekrem Pakdemirli, Adnan Kahveci ve Hüsnü Doğan gibi siyasetçilerle beraber çalıştı. Bu isimlerin hepsi Özal tarafından çok "zeki" olarak görülüyordu" (Gökmen, 1992, ss. 114, 217, 219-220). Üçü arasında Kahveci'nin özel bir statüsü vardı; Özal'ın kendisine güveni tamdı (Gökmen, 1992, s. 220). Farklı siyasi görüşlere sahip aydınların, siyasetçilerin ve bürokratların da Kahveci'ye büyük saygı duyduğunu belirtmek gerekir (Kongar, 1996, s.242).

Ancak bu kadar nitelikli politikacıların azlığı, Özal'ı bürokrasiyi de işin içine sokmak zorunda bıraktı. Bu çerçevede Özal, bazı kurum ve birimleri diğerlerinden ayırarak özellikle ekonomi alanında bürokraside seçici bir siyaset izledi. Mevcut kurumlar içinde bir dizi özerk birim oluşturdu. Örneğin, böyle bir birim Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde oluşturulmuş ve Güneydoğu Anadolu Projesi'nden sorumlu kılınmıştır. Ayrıca Özal, kritik olarak gördüğü işlevleri mevcut bir kurumdan yeni oluşturulan bir kuruma aktardı. Örneğin, yeni kurulan Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Özal'ın ekonomi bürokrasisinin bazı kritik kurumlarını doğrudan kendi denetimine alma çalışmaları kapsamında Başbakanlığa bağlanmıştır. Bu bağlamda, ekonomiyi tasarlama ve uygulama sorumluluğu kendisine verilirken finans ve para politikaları ise Maliye Bakanlığı'nın sorumluluğuna bırakıldı. Özal ayrıca, halihazırda var olan bazı önemli kurumları hükümetin daha sıkı kontrolü için revize etmiştir. Örneğin, Merkez Bankası üzerinde iktidarın etkisi artırılmış bu bağlamda daha az özerk hale getirilmiştir (Heper, 1990, s. 611).

Ayrıca söz konusu birim ve kurum başkanlarına bürokrasi dışından Amerika Birleşik Devletleri'nde eğitim gördü kişileri getirmiştir. Dışarıdan gelenleri içeridekilere tercih etmesinde iki ana neden vardır; Birincisi, siyaset ve bürokrasi içinde lekelenmemiş insanlardı. İkinci neden ise bu kişilerin Amerika Birleşik Devletleri'nde bağlantıları vardı (Yıldız, 2018, s.41). Özal için bu bağlantılar önemliydi çünkü Türk ekonomisini Batı ekonomileriyle tam olarak bütünleştirmeyi hedeflemekteydi. Bu dışarıdan atanan kişilerin Özal hükümeti ile devletler üstü örgütlerin yanı sıra Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi ile etkili bir ilişki kurmasına yardımcı olması beklenmekteydi.

Özal'ın ekonomi bürokrasisinde seçilmiş birim ve kurumların başına getirdiği yabancıların çoğu meslek olarak mühendisti. Bu çerçevede Özal, mühendislerin

mantığını rasyonalite ile eş tuttu. O dönemde, Türkiye'de yakın zamana kadar sosyal bilimler öğrencileri, ampirik analitik yaklaşımdan çok temelde normatif-ütopik bir yaklaşıma sahipti. Mardin'in (1973) ifade ettiği gibi söz konusu normatif-ütopik yaklaşım, Türkiye'de yakın zamana kadar devlet ile toplum arasında çok keskin bir uçurumun bulunmasından kaynaklanmaktaydı. Geçmiş Birkaç yüzyıl boyunca, devlet seçkinleri kendilerini devletin kurtuluşu ile meşgul ettiler ve toplumun nasıl işlediğiyle ilgilenmeyerek toplumdan kopmuşlardır (Mardin, 1973). Tepeden inme bir anlayışla yapacakları düzenlemelerle toplumu kolayca dizayn edebileceklerini düşünmüşlerdir (Mardin, 1980, ss. 44-45). Aynı zamanda, ütopik bir yaklaşımın gelişmesi Osmanlı İmparatorluğu'nda yüzyıllardır hâkim olan geleneğin sorgusuz sualsiz teolojik inanca dayanmasından da kaynaklanmaktaydı (Kazamias, 1966, s. 223). Cumhuriyet döneminde aydınların birçoğu Atatürkçülüğü bir dünya görüşü ya da zihniyetten ziyade siyasi bir manifesto olarak görmekteydi (Ülgener, 1983). Bu çerçevede aydınların fikrî yetilerine hâkim olan dogmalar Atatürkçülüğün ideolojik bir versiyonundan türemiştir (And, 1956, s. 25).

Bu koşullar altında, genelde fen bilimleri öğrencileri ve özel olarak mühendisler bürokratik kurumlarda problemleri etkili bir şekilde çözme becerisine sahip rasyonel kişiler olarak görünüyordu. Ancak bu dönemde, Fen bilimi geçmişine sahip birçok kişinin de önce Atatürkçülüğün ideolojik versiyonuna ardından da katı ideolojilere sahip olduğu doğrudur (Göle, 1986, s. 86).

1930'lardan başlayarak, mühendisler bürokraside sayılarının artmasıyla seçkinlerin saflarına katıldılar (Göle, 1986, ss. 83-86). Ardından 1950'lerden itibaren mühendislik Türkiye'de çok prestijli bir meslek haline geldi. İstanbul Teknik Üniversitesi'nden (İTÜ) Özal ve Demirel'in de aralarında bulunduğu çok sayıda mühendislik fakültesi mezunu bürokratik ve siyasi kadrolara katılmaya başlamıştır (Göle, 1986). Burada Türkiye İhracat-İthalat Bankası örneği çarpıcı bir örnektir. Türk Bankacılık Kanunu, bu bankanın başkanının en az ekonomi, finans veya bankacılık alanında lisans derecesine sahip olmasını şart koşuyordu. Bu hükmü aşmak ve bir başka mühendis olan Turgut Özkan'ı bu bankanın başına getirmek için Özal hükümeti, Özkan'ı Türkiye İhracat-İthalat Bankası Genel Müdür Vekili olarak atadı (Kozanoğlu, 1993, ss. 201-206).

Ekonomi bürokrasisinin kilit pozisyonlarına atamalarla ilgili olarak, Özal sonrası hükümetler yurtdışından mühendis istihdam etme modelini benimsemediler. Söz konusu hükümetler bu tür atamaları temelde ekonomik bürokrasi içinden ve mühendislik geçmişi olmayanlar arasından yapmayı tercih ettiler. Örneğin, Şubat 1994'ten Ekim 1995'e kadar Merkez Bankası müdürü olarak görev yapan Yaman Törüner, Mülkiyeden mezun olmuştur ve 1972'den 1987'ye kadar bu bankada, 1990'a kadar da ekonomi bürokrasisinde çalıştı.

Dolayısıyla Özal sonrası dönemde, bürokrasinin üst kademelerine mühendis olmayan ve bir kısmı program odaklı uzmanlığa sahip olmayan kişileri atama yönünde genel bir eğilim vardı (Evin, 1996). Bu dönemin bir diğer özelliği de, Özal dönemine kıyasla bürokratların (siyasetçilerin yanı sıra) kurumların ekonomik fonlarını yanlış bir şekilde ele almalarında bir artış olduğu görülüyor (Evin, 1996). Ayrıca bürokrasinin içinden yapılan atamalar ve bürokrasinin artan siyasallaşması nedeniyle üst kademelerdeki kişilerin niteliklerinde düşüş yaşanmış gibi görünüyordu. Buradaki en önemli gösterge, 1990'larda yüksek memurların maaşında Özal dönemine kıyasla daha ciddi bir artış olmasıdır. Bu çerçevede politikacılar, söz konusu bürokratların program odaklı uzmanlıkları konusunda medyada dile getirilen ciddi şüpheler sonucunda üst bürokratik pozisyonlardaki atamalarını daha sık görevden almak zorunda kaldılar.

Bu dönemin kilit bürokratlarının yeterli uzmanlığa sahip olduklarına dair şüpheler, 1990'ların ilk yarısında enflasyonun hızlanması ve kamu kesimi borçlanmasının hızla artmasından kaynaklanmaktaydı. 1989'da enflasyon oranı %63,3 iken, 1994'te %106,3'e ve 1995'te %93,6'ya yükseldi (Devlet Planlama Teşkilatı, 1996, s. 90). Benzer şekilde, kamu kesimi borçlanmasının Gayri Safi Milli Hasılaya (GSMH) oranı 1989 yılında %5,3 iken 1991 yılında %10,2'ye, 1992 yılında %10,6'ya ve 1993 yılında %12,2'ye yükselmiştir. 1994 yılında bir istikrar programı kabul edilmesine rağmen o yıl bu oran %8,1 gerilemiş ve 1995 yılında %6,7 seviyelerinde kalmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1996, ss. 53-54). Ayrıca bu dönemde, Merkez Bankası'nın döviz rezervinin Kasım 1993'te 7,2 milyar ABD dolarından Nisan 1995'te 3 milyar ABD dolarına düştüğünü de belirtmek gerekir. Ocak ve Nisan 1995 arasında Türk Lirası %150 değer kaybetmiştir (Atiyas, 1996, s. 303). Bu çerçevede

görüldüğü üzere bürokratik kurumlara yapılan yanlış atamalarla Özal sonrası dönemde Türkiye çok ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır.

1990'larda Türk kamu bürokrasisinde patrimonyalizmin zayıflamasını beklemek için çok az neden vardı. Ayrıca bu dönemde Türkiye'nin AB'ye tam üye olma konusundaki kararlılığının, bir nebze zayıflamış olsa da, Türkiye'deki hükümetler, özellikle ekonomik bürokrasiyi hem yasal-rasyonel hem de rasyonel-üretici yönlerde yükseltmeye zorlamaya devam etmek zorunda kalmışlardır. Ancak, Doğru Yol Partisi (DYP)- Refah Partisi (RP) koalisyonunun Haziran 1996'da iktidara gelmesiyle birlikte, özellikle siyasi tercihler nedeniyle koalisyon hükümetinin dini yönelimli RP kanadının politikaları önceki dönemlere göre daha yüksek derecede popülizm sergilemeye başlamıştır. Refahçılar ayrıca, niteliklerine ve uzmanlıklarına pek aldırmadan bürokrasiyi dindarlarla yeniden revize etmeye çalıştılar. Refahçıların söz konusu yaklaşımları, Türkiye'deki ekonomik bürokrasinin yasal-rasyonel ya da rasyonel-üretken boyutta dönüşümünün önünde durmuştur.

AK Parti'nin kurulduğu siyasal ortam yukarda ifade edilen olumsuzluklarla dolu olan bir döneme denk gelmekteydi. *"Koalisyon iktidarlarıyla yıpranan siyaset kurumu, yolsuzluklarla ve kötü yönetimle ortaya çıkan ekonomik darboğaz, ekonomik çöküntünün beraberinde getirdiği sosyal kriz, uluslararası alanda gerileyen bir ülke imajı, gelecekten ümitleri azalan ve tepkileri giderek yükselen sosyal sınıflar…"* (Akdoğan, 2010, s. 63). Bu çerçevede, bu şartlar altında kendilerini mağdur ve dışlanmış hisseden toplumsal sınıf ülkede bu dönemde ciddi bir artış göstermiştir. Bu söz konusu toplumun mezhepsel, etnik, kültürel ve ideolojik çeşitliliklerine rağmen siyasi tercihleri dönemin Türkiye'sinde kesişmektedir. Bu bağlamda söz konusu "mağdur" olan kesim Refahçıların oylarıyla birlikte 3 Kasım 2002 seçimlerinde AK Parti'yi koalisyona ihtiyaç duymadan tek başına iktidara taşımıştır (Tosun, 2003, ss. 332-333).

Muhafazakâr-liberal bir anlayış ile iktidara gelen AK Parti bu süre zarfı içinde partinin ve partililerin siyasal kimliğini "muhafazakâr demokrat" olarak tasvir etmişlerdir. "Muhafazakâr demokrat" anlayışının temeli Yalçın Akdoğan'ın yapmış olduğu çalışmalar ve Ocak 2004'te gerçekleştirilen "muhafazakâr demokrasi" temalı, AK Parti'nin Türk ve Dünya siyasetindeki konumu ya da kimliğinin tartışıldığı uluslararası bir toplantıyla oluşturulmuştur.

Bu çerçevede, İdeolojiler çağı olarak bilinen 20. Yy'de liberalizm, komünizm ve faşizm gibi bilindik ideolojilerin yanı sıra muhafazakârlığında bu yüzyılda önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bu ideoloji çeşitliliğini daraltan Nisbet, muhafazakârlığı geçen yüzyılın liberalizm, sosyalizm ve milliyetçilikle beraber en temel dört siyasal ideolojisinden biri olarak görmektedir (Nisbet, 1986, s.1).

Muhafazakârlık en temel ifadeyle, "mevcut düzeni ve sistemi muhafaza etmeye çalışan, doğal sürecinde yaşanan aşamalı ve yavaş değişimi savunan siyasal düşünce tarzı" (Erler. 2007, s.126) şeklinde tanımlanabilir. Detaylı tanım yapılması gerekirse, "insanın akıl, bilgi ve birikim bakımından sınırlılığına inanan, bir toplumun tarihsel olarak sahip olduğu aile, gelenek ve din gibi değer ve kurumlarını temel alan, radikal değişimleri ifade eden sağ ve sol siyasi projeleri reddederek ılımlı ve tedrici değişimi savunan ve siyaseti, bu değer ve kurumları sarsmayacak bir çerçeve içinde sınırlı bir etkinlik alanı olarak gören bir düşünce stili, bir fikir geleneği ve bir siyasi ideoloji" (Özipek, 2007, s.3) olarak ifade edilmektedir. Bu çerçevede, Erdoğan'a göre muhafazakârlık mefhumu tutuculuk ya da körü körüne bağlanmak değil korunmaya "değer" olan şeylerin korunması anlayışıdır (Erdoğan, 1998, s.56).

Batı muhafazakarlığı ile Türk muhafazakarlığı kendi içinde farklılaşmaktadır. Bu çerçevede muhafazakarlık Batı'da Sanayi Devrimi ve Fransız Devrimi'ne (1789) tepki olarak doğmuşken Türkiye'de Osmanlı ile başlayan Batılılaşma ve modernleşme akımlarının sonucunda ortaya çıkmıştır (Safi, 2005, s.151).

Dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, partisinin muhafazakâr kimliğini şu şekilde ifade etmektedir.

"AK Parti kendi düşünce geleneğimizden hareketle, yerli ve köklü değerler sistemimizi 185 evrensel standarttaki muhafazakâr siyaset çizgisiyle yeniden üretmek amacındadır. Yeni muhafazakâr demokrat çizginin, muhafazakârlığın genlerine ve tarihi kodlarına uygun şekilde, ama, siyaset yaptığımız coğrafyanın toplumsal ve kültürel geleneklerine yaslanarak ortaya konması, Türk siyasetine yeni bir soluk getirecektir… muhafazakâr demokrat kimliğimize göre, siyaset, bir uzlaşı alanıdır. Toplumsal alandaki çeşitlilik ve farklığı siyasal alanda da kabul ediyor ve siyasetin taraflarını her zeminde uzlaşıya davet ediyoruz. AK Parti'nin muhafazakârlık anlayışı, siyasal otoriteyi, hukuki ve siyasi meşruluğun ötesinde bir meşruluk

temeline oturtmakta ve siyasal iktidarın var olan toplumu tanıyarak, işlevlerini onun irade ve değerlerine uygun olarak yürütmesi gerektiğini belirtmektedir." (TBMM, 2003: 119).

Nitekim AK Parti'nin benimsediği "muhafazakâr demokrat" politik kimliğin önemli derecede Anglo-Amerikan muhafazakârlığıyla benzeşen özellikleri olsa da siyaset yapılan ülkenin sosyo-kültürel özellikleriyle biçimlenen bir içerik arayışını ifade etmektedir (Akdoğan, 2010, s.61). Dolayısıyla Akdoğan (2010), "muhafazakâr demokrat" kavramının içeriği AK Parti'nin iktidar süreci içerisindeki siyasal hareketleriyle dolduracağını ifade etmektedir.

Bürokrasi kadroları, kurumlarda yaptığı ya da yapacağı devlet işlerinde seçilmişlere tabi olmak durumundadır. Bu çerçevede 3 Kasım 2002 tarihinden sonra bürokratik kadrolar ve kurumlar "muhafazakâr demokrat" tanımlamasından etkilenmiştir.

AK Parti'nin kuruluşunda tahsis ettiği toplumsal güven kısa zamanda halkın desteğiyle güçlenmiş ve bu da AK Parti'nin Türk siyasetinde giderek güç kazanmasına olanak sağlamıştır. Böylece "muhafazakâr demokrat" olarak ifade edilen siyasal kimlik, farklı kimlik ve toplumsal kesimlerden meydana gelen statükocu bürokratik çevrelerin kadrolarını değiştirmek için güçlü bir dayanak oluşturmuştur (Yavuz, 2010 s.17). Bu bağlamda, bürokraside var olan statükoyu değiştirme konusunda AK Parti'nin sahip olduğu motivasyon parti ve hükümet programlarının muhtevasında net bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

AK Parti kadrolarının bürokrasi anlayışı iki ayrı görüş şeklinde kendini göstermektedir. Bunlardan birincisi bürokrasi kavramının olumsuz anlamını ifade etmektedir; "işlerin geciktirilmesi, kırtasiyecilik, hantallık, otoriteye aşırı bağlılık, verimsizlik", bir diğeriyse bürokrasinin "kamu yönetimi aygıtı" olarak ele alınmasıdır. AK Parti metinlerinde "bürokrasi" kavramının güncel siyasetin gereklerine uygun şekilde geliştirilmesi ve yapılandırılmasının önemi vurgulanmaktadır.

AK Parti, 2002 yılı seçim bildirgesinde bürokrasiyle alakalı olarak devlet işlerinde bürokrasinin yoğunluğunun üzerinde dururken, bürokrasinin siyasetin faaliyet alanına girmesi suretiyle ülke içerisinde siyasetin alanının daraltılmasına karşı çıktığını vurgulamaktadır. Aynı beyannamenin muhtevasında, bürokratik aygıtların,

halkın hak ve özgürlüklerini kullanmasına müdahalede bulunamayacağını ifade ederek; uluslararası antlaşmalarla evrensel olarak gözetilen temel hak ve özgürlüklerin ülke içerisinde eksiksiz bir şekilde hayata geçirileceğini vaat etmektedir. Bu ifadeler ve vaatler AK Parti'nin Türkiye bürokrasisinde yapacağı değişimin ipuçlarını vermektedir.

Diğer taraftan, 2002 yılında iktidara gelen AK Parti, Abdullah Gül'ün başbakanlığında 58. Hükümet Programı'nı oluşturmuş ve bu söz konusu programın muhtevasında bürokrasiyle alakalı yerli ve yabancı yatırımcıların karşılaştığı bürokratik engel ve işlemlerin ortadan kaldırılmasının gerekliliğini ifade etmiştir (58. Hükümet Programı, 2002). Ayrıca 3 Ocak 2003'te 58. Hükümet tarafından deklare edilen Acil Eylem Planı'nda (AEP) bürokratik işlem ve faaliyetlerde formalitelerin azaltılmasının gerekliliği vurgulanmıştır (58. Hükümet, AEP, 2003).

Türkiye Cumhuriyeti'nin 59. Hükümeti 2003 yılında Recep Tayyip Erdoğan'ın başbakanlığında kurulmuştur. Söz konusu hükümetin hazırladığı programda bürokrasiyle alakalı "bürokrasinin azaltılması ve bürokratik engellerin kaldırılması" daha önceki yaklaşım devam etmekle beraber bir önceki hükümet programından farklı bir şekilde *"Hükümetimiz, toplumdan aldığı yetki çerçevesinde; ... Ahlakî değerlere sahip bir bürokrasi oluşturmayı ön planda tutacaktır"* şerhi önem taşımaktadır. Söz konusu şerh AK Parti'nin, o dönemde bürokraside bulunan mevcut durumunu nasıl tasvir ettiğine ilişkin ipuçlarını gözler önüne sermektedir (59. Hükümet Programı, 2003).

2007 yılı seçim bildirgesinde, 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu ve E- Devlet Projesiyle beraber kapalı ve katı bürokrasi anlayışından, yeni gereksinim ya da talepler karşısında duyarlı ve toplumla devamlı paylaşım içinde olan hesap veren yönetim için önemli atılımların yapıldığı belirtilmiştir. Söz konusu bildirgede ve 60. Hükümet tarafından hazırlanan programda (60. Hükümet Programı, 2007) kamuda çalışan görevlilere halka hizmet etmek zorunda oldukları bildirilerek vatandaşa karşı eylem ve davranışlarında yapıcı olmalarının önemi vurgulanarak kamu görevlilere bu konuda uyarıda bulunulmuştur (AK Parti Seçim Bildirgesi 2007).

2011 yılında deklare edilen seçim bildirgesinde ise iktidar, yıpranmış siyaset mefhuma saygınlık atfederek muhatap olarak sadece Türk halkını belirlediği ve

kendi idari faaliyet alanlarının sınırlarını aşarak siyasal sistemin sınırlarını ve faaliyet alanını daraltan, bazen de yok sayan anlayışların kendi sınırları içerisinde kalmalarını sağlandıklarını ifade ederek (AK Parti Seçim Beyannamesi, 2011) ülke içinde bulunan bütün bürokratik kurumların (kışla, sosyal, yargı vb.) elitist, egemen ve vesayetçi yapısının ortadan kaldırıldığını vurgulamaktadır. Bu bağlamda bildirgenin "Vatandaş ve Sonuç Odaklı Yönetim" konusuyla bürokraside keyfi davranışlar ortadan kaldırılarak şeffaf ve hesap verebilir bir bürokrasi anlayışı geliştiği vurgulanmaktadır.

2012 tarihinde açıklanan, "AK Parti Manifestosu" olarak adlandırılan "AK Parti 2023 Siyasi Vizyonu" başlıklı metinde halkın demokrasi aracılığıyla yönetimde olmasını "siyasallaşma" olarak etiketleyerek itibarsızlaşmaya, bürokratik oligarşinin hegemonyasıyla biçimlenen bir yönetim şeklini tahsis etme konusunda çaba gösteren anlayışın, Parti'nin istikrarlı "hak mücadelesiyle" bertaraf edildiği ve böylece ülkedeki siyasetin gelişiminin bundan sonraki süreçte halk iradesini güçlendirecek demokrasinin gelişimi olarak idrak edilmeye başladığı ifade edilmektedir (2023 Siyasi Vizyon, AKP, 2012). Bu bağlamda AK Parti'nin 2002'den başlayan iktidar tecrübesi boyunca bürokrasiyi modern devletlerdeki anlayış gibi "kamu hizmeti aygıtı" olarak tahsis etme konusunda örgütsel ve yasal düzenlemelerle beraber halkın bürokrasi aygıtına ilişkin düşüncelerinde bir değişim yaşandığı vurgulanmaktadır. Bu çerçevede dönemin Başbakanı Erdoğan'ın,

"Devlet şeffaf olabilir, kanunlara uyabilir, eşit, tarafsız olabilir. Devlet, kağıt üzerinde en modern, en ileri hakları vatandaşına temin edebilir. Ama devletin işleyişini sağlayan bürokrasinin zihniyeti değişmiyorsa kendisini bürokrasi yeni şartlara hazırlamıyorsa toplum demokratikleşirken, bürokrasi köhnemiş geleneklere sıkı sıkıya sahip çıkıyorsa, işleyiş mutlaka eksik kalacaktır. Şunu açık yüreklilikle ifade etmek durumundayım, Türkiye'de son 11 yılda çok önemli reformlar yaptığımız halde, zihniyet devrimi çok geriden geldiği için reformlarımız tam manasıyla, topluma, bireye, vatandaşa yansıması zaman almaktadır. Zihniyet değişiminin vakit alacağını elbette biliyoruz ancak zihniyet değişiminin er ya da geç mutlaka gerçekleşeceğine inanıyoruz. Bu anlayışla yavaşlamadan, hız kesmeden reformlarımızı sürdürüyoruz. Bürokrasinin de yenilikleri hızla benimsemesi, yani topluma ayak uydurabilmesi için kararlılığımızdan asla taviz vermiyoruz. Hükümet olarak birçok kararımızın önünde bürokratik oligarşiyi bulmamıza rağmen, reformlarımızın bürokrasi kanallarında zorlandığını görmemize rağmen bugüne kadar kararlılıktan hiç taviz vermedik.

Bundan sonra da reformlarımızı hız kesmeden sürdürecek, bürokrasinin de toplumun hızına yetişebilmesi için samimiyetle, cesaretle mücadele edeceğiz" (Erdoğan, 3 Eylül 2013, www.haber3.com).

ifadeleri yeni bir Türkiye hayaliyle iktidara gelen AK Parti'nin bu hayali gerçekleştirmenin karşısında engel oluşturan bürokrasiyle mücadele konusunda kararlılıklarının süreceğini göstermektedir.

Bu bağlamda AK Parti ikinci on yılında da bürokrasi ile mücadelesine devam etmiştir. 2017 yılında kazanılan referandumla yürürlükteki parlamenter sistem kaldırılarak Cumhurbaşkanlığı sistemi tahsis edilmiştir. Cumhurbaşkanlığı sistemi yapısı gereği ülkede var olan pek çok bürokratik kırtasiyeciliğin önüne geçmiş olup, bürokratik kurumların dönüşümü referandumu izleyen dört sene de büyük bir hız kanamıştır.

4. TÜRK KAMU DİPLOMASİSİ

Bu bölümde Türkiye'nin kamu diplomasisi aktörleri, paydaşları ve araçları incelenmekte ve bunların Türkiye'nin 'ulus markalaşması' doğrultusunda ki rolleri incelenmektedir.

Türkiye, stratejik coğrafi konumu ve zengin tarihi geçmişiyle uluslararası siyasetin her zaman ön planında yer almıştır. Türkiye'nin stratejik konumu, diplomasisinin şekillenmesinde ki en önemli parametredir (İnan, 1998, s.15). Bu çerçevede Türk diplomasisindeki değişim incelenirken, Türkiye'nin coğrafi konumu göz ardı edilmemelidir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana, ülkenin imajını pozitif yönde dünyaya kamuoyuna yansıtmak için çeşitli iletişim yöntemleri kullanıldı. Türkiye Cumhuriyeti'nde iç siyasette askeri darbeler, askeri muhtıralar; dış politikada ise Kıbrıs meselesi, Avrupa Birliği'ne (AB) katılım süreci nedeniyle yaşanan aksamalar, dış ülkelerle daha etkin bir iletişim politikasını da gerektirdi. Bu nedenle Türkiye, dünya kamuoyunu kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirme umuduyla dış politika mesajlarını hükümet ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla iletmek için çok sayıda araç kullanmaktadır. 1990'larda kamu diplomasisinin bazı örneklerini devlet mekanizmasında görmek mümkün olsa da, profesyonelleştirilmiş kamu diplomasisi çabaları, Türkiye'nin artan bölgesel rolü ile birlikte ancak 2000'den sonra başlamıştır.

Cumhurbaşkanlığı sözcüsü ve Başbakanlık Kamu Diplomasisi Dairesi eski koordinatörü İbrahim Kalın'a göre, çağdaş Türk kamu diplomasisi, Türkiye'nin Balkanlar, Orta Doğu ve Kafkaslardaki ''yumuşak güç'' teorisi çerçevesindeki politikaları üzerine inşa edilmektedir. (Kalın, 2011, ss.5-6):

'Türkiye, yeni bölgelerle ve yükselen aktörlerle ilişki kurarken ve müttefikleriyle ilişkilerini sürdürürken, bölgesel ve küresel bağlamda yumuşak güç ve stratejik iletişim için yeni unsurlar geliştiriyor.'

Bu çerçevede kültürel diplomasi, değişim diplomasisi, vatandaş diplomasisi, kalkınma yardımı ve insani diplomasi, Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerinin ayrılmaz bir parçasıdır.

Türkiye, yaklaşık son otuz yılda konvansiyonel savaşların içinde yer almayarak tarafsız bir politika izledi. Bu nedenle Türkiye kamu diplomasisi, mümkün olduğunca proaktif davranarak Türkiye'nin tarafsız konumunu koruyacak şekilde oluşturulmuştur.

Türkiye'nin kamu diplomasisi aygıtı, siyasal sisteminin yanı sıra kurumlarını da kapsamaktadır (Kalın, 2011, s.9). Ülkenin imajını son yıllarda bu diplomasi şekliyle kamuoyuna yansıtılmaktadır. Bu bağlamda eski cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Türkiye'nin yumuşak gücünü dış politika araç setinin önemli bir bileşeni olarak nitelendirmektedir (Vural, 2011, s.33). Bu bakış açısıyla İbrahim Kalın, yeni Türkiye'nin hikâyesini dünyaya anlatmaya ve uluslararası kamuoyunu şekillendirmeye dönüşen yeni bir toplumsal belleğe sahip olduğunu vurgulamaktadır. (Kalın, 2010, s.64). Adalet, adil paylaşım, meşruiyet, temsilde eşitlik, şeffaflık, hesap verebilirlik, ''ötekilere'' saygı, erdemli toplum, din ve vicdan özgürlüğü, temel hak ve özgürlüklerin anayasal güvencesi gibi bileşenler Türkiye'nin yeni toplumsal belleğini oluşturmaktadır (Kalın,2010, s.64). Bu perspektifle ülkenin zengin tarihi ve coğrafi mirası kamu diplomasi faaliyetlerinin içeriğinde belirleyici rol oynuyor.

Bu çerçevede Türkiye, bu yeni toplumsal belleğe ulaşmak için stratejik iletişim aktörlerini kamu diplomasisi faaliyetlerinde kullanıyor. Bu aktörler ve kamu diplomasisi faaliyetlerindeki rolleri ayrıntılı olarak analiz edilecektir.

4.1 Türk Kamu Diplomasisi Tarihsel Gelişimi

Kamu diplomasisinin gelişimi ve devletlerarasındaki çatışmalarda 'yumuşak güç' kavramı ve kullanımı yakın bir döneme denk gelse de, uygulaması eski zamanlara, hatta diplomasi tarihinden önceye kadar uzanmaktadır. Cull, kitabında (Cull, 2009, ss. 20-22) Antik Çağ ve Roma döneminden yumuşak gücün kullanımına ilişkin örnekler vermiştir.

Nye, 'Yumuşak Güç - *Soft Power*' adlı çalışmasında tarihin çeşitli aşamalarında yumuşak gücü kullanan farklı durumların örneklerini listelemiştir (Nye, 2002, s.13).

Ancak, Nye'in çalışması tarihin en önemli imparatorluklarından birisi olan Osmanlı İmparatorluğunun Yumuşak Güç Teorisi örneklerini içermiyor. Modern Türkiye Cumhuriyetinin selefi olan Osmanlı İmparatorluğu; nüfusu, sert gücü ve güçlü bürokrasisiyle, yumuşak gücü kullanmak için erken dönem kamu diplomasisi stratejilerinden hiç şüphesiz etkili bir şekilde yararlanmıştır.

Osmanlı'daki yumuşak güç uygulamaları, modern Türk siyasi literatüründe oldukça sık kullanılan Osmanlı hoşgörüsüyle (İstimâlet Politikası) ilişkilendirilir. Osmanlı İmparatorluğunun halefi olan Türkiye Cumhuriyeti, doğal olarak Osmanlı deneyiminin bazı yönlerini daha ileri taşımıştır. Kavoğlu'na (2018) göre Türk diplomasisi Osmanlı'dan miras aldığı iki cepheli (Doğu-Batı) ve güvenlik politikalarını önceleyen bir pratikle gelişim göstermiştir.

Bu perspektiften bakıldığında Türk diplomasisinin tarihsel belleğinde var olan etkenler, onun stratejik zihniyetini oluşturmaktadır (Kavoğlu, 2018, ss.58-60).

Bu çerçevede, Türk diplomasisinde stratejik zihniyetin oluşmasıyla beraber, Türk diplomasisi pratikleri de bir süreklilik kazanmıştır. Bu süreklilik, ideolojik ayrışmaların keskinleştiği dönemlerde dahi kendini göstermektedir. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde; alfabeden, yönetim şekline, kılık kıyafetten hayatın her alanına etki eden norm ve kanunlar, devrimlerle değişmiş olsa da, Türk diplomasisinde Osmanlı İmparatorluğu'nun stratejik zihniyetinin izleri vardır (Kavoğlu, 2018, s.58).

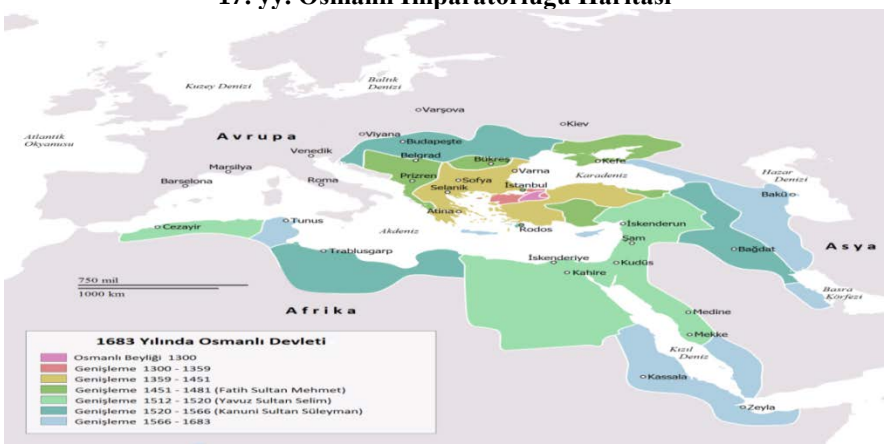
Türkiye'nin çağdaş kamu diplomasisi uygulamalarını ve bir ulus olarak markalaşma girişimlerini anlamak açısından, bu bölümde Türkiye Cumhuriyeti'nde modern kamu diplomasisinin tarihsel temelleri analiz edilmeye çalışılacaktır. Bu amaçla Türkiye'de kamu diplomasisinin gelişimi, Osmanlı İmparatorluğu dönemi ve Cumhuriyet dönemi olmak üzere iki kategoride incelenecektir.

4.1.1 Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde Türk Diplomasisi

Osmanlı İmparatorluğu (1299–1923) tarihin en büyük ve en uzun ömürlü imparatorluklarından birisi olmuştur. XIII. yüzyılın son yılları ile XVII. yüzyılın başı arasında dünyanın en büyük ve en güçlü siyasi yapılarından biri haline geldi. Osmanlı İmparatorluğu en güçlü döneminde üç kıtaya yayılmıştı. Günümüzün bağımsız devletleri arasında bulunan; Romanya, Sırbistan, Slovenya, Hırvatistan,

Bosna Hersek, Makedonya, Karadağ, Türkiye, Ukrayna, Bulgaristan, Yunanistan, Macaristan, Suriye, İsrail, Lübnan, Irak, Suudi Arabistan, Yemen, Mısır, Tunus ve Cezayir'in bir bölümü Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altındaydı (Pignot,2009, s.1). Goodwin'e göre, İmparatorluk içinde en az 36 farklı insan ırkı yaşamaktaydı. Bu çerçevede, Osmanlı medeniyetinin başkenti ve saltanatın merkezi olan İstanbul, Dünya'nın en büyük şehri konumundaydı (Goodwin,1998, s.192).

17. yy. Osmanlı İmparatorluğu Haritası

Kaynak: Donald Quatert, "The Ottoman Empire,1700-1922" Cambridge, 2005, s.52.

Osmanlı tarihi, sadece Osmanlı hanedanını değil, aynı zamanda imparatorluğu oluşturan ve yöneten birçok etnik grubu ve bu etnik gruplar tarafından yönetilen birçok insanı da içerdiği için karmaşıktır. Bu etnik gruplardan başlıcaları; Türkler, Araplar, Sırplar, Ermeniler, Yahudiler, Bulgarlar, Macarlar, Arnavutlardır. Ayrıca Müslümanlar, Yahudiler ve Hristiyanlardan oluşan irili ufaklı cemaatler ise Osmanlı'da dini grupları oluşturmaktaydı. Osmanlılar ile Avrupa ve Asya'daki komşuları arasındaki ilişkiler (fetih ve diplomasi tecrübeleri) bu çerçevede değerlendirilmelidir (J. Shaw & K. Shaw,1976, s.vii).

Osmanlı İmparatorluğu, büyük ölçüde sert gücü yumuşak güçle birleştirme kapasitesi nedeniyle, altı asır varlığını sürdürmeyi başardı. Osmanlı İmparatorluğunun zamanının böylesine etkili bir gücü olmasının temel nedenleri arasında, İmparatorluk içindeki sosyal ve sivil örgütlerin etkinliği, uygulanan politikalar, adil bir yönetim anlayışı, farklı etnik, kültürel ve dinsel gruplara sağladığı özgürlük ya da fırsatlar gibi hususlar önemli bir rol oynamıştır.

Osmanlı'da, dönemin sivil ve sosyal kurumlarının birçok siyasi, sosyal, mali ve tasavvufi işlevi vardı ve belirli grupların önemli diplomatik işlevleri yerine getirmesi gerekiyordu. Göçlerle birlikte dört grubun (cemaatlerin) Anadolu'da oluştuğu söylenmektedir. Bunlar; Gaziyan-i Rum, Abdalan-i Rum, Ahiyan-ı Rum, Bacıyan-ı Rum'dur (İnalcık, 2011, s.29). Bu gruplar Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde birer kamu diplomasisi aracı olarak işlev gören sosyal, kültürel ve dini organizasyonlardır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yumuşak güç unsurlarından biri, halkına sunduğu adil yönetimdi (Demir,2015, s.45). Ancak gayrimüslimler devlet sistemi içinde dinsel özgürlüklere sahip olsalar da, Müslüman olmadıkları için çeşitli vergilere tabi tutulmuşlardı (Vucinich,1965, ss.37-38). Bu çerçevede değerlendirildiğinde, farklı etnik kökenlerden, dinlerden ve kültürlerden birey ya da toplulukları geniş bir coğrafya içerisinde bünyesinde barındıran Osmanlı İmparatorluğu, yüzlerce yıl bunların barış içerisinde yaşamasını sağladı. Örneğin Ortadoğu'da 400 yıl süren bir 'Osmanlı Barışı – *Pax Ottoman'* söz konusuydu.

Osmanlı devleti, yüzyıllar boyunca farklı ırk ve dinlerden pek çok azınlığı topraklarında barındırdı. Ekonomi, idare ve eğitim alanında üst düzey devlet pozisyonlarına atandılar (Nazir, 2008, s.15). Sadakat, Osmanlı devlet sisteminin arkasındaki temel dinamikti. Örneğin, Hıristiyan tebaasından düşük statülü bazı erkekler, Osmanlı devletinin zirvelerine kadar yükselmiştir (Dursteler,2006, ss.112-114). Diğer ırklara karşı gösterilen hoşgörü, birçok yetenekli Hristiyan ve Yahudi'yi padişahın doğrudan hizmetine tabi kılmıştır. Örneğin Hristiyan bir Macar olan Urban, Fatih Sultan Mehmet'in (1451-1481) Konstantinopolis (İstanbul) Kuşatması'nda baş silah ustasıydı (Kennedy,1986, s.11). Fatih Sultan Mehmet, 1453'te Konstantinopolis'i fethettikten sonra, İmparatorluktaki tüm Ortodoks halkının patriği ve yöneticisi olarak, önde gelen bir Ortodoks din adamını atadı. Fatih'in yapmış olduğu bu hoşgörü politikası, Ermeni ve Yahudi milletlerinin ya da bu milletlerin dini cemaatlerinin liderleri de tanınarak yapıldı. İmparatorluk, millet liderlerine ve onlar aracılığıyla din adamlarına kilise idaresi, ibadet, eğitim ve hayırseverlik gibi meselelerin ötesinde, dindaşlarının medeni hukuk statüsünün denetlenmesine kadar uzanan bir güç verdi (Davison,1968, s.45).

Avrupa'daki Osmanlı egemenliğinde bulunan milletler, dillerini, kültürlerini, dinlerini ve ulusal varlıklarını sürdürmeyi başardılar (Lewis,1995, s.126). Bu şekilde Osmanlı İmparatorluğunda adalet, hoşgörü, kültür ve din özgürlüğü, bir tür 'yumuşak güç' politikaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Başka bir açıdan bakıldığında Osmanlı İmparatorluğu, dünyada mülteciler için güvenli bir ülke konumundaydı. Tarih boyunca Osmanlı İmparatorluğu; milliyetleri, ırkları veya dinleri ne olursa olsun, tiranlıkların baskı veya zulümünden kaçan binlerce mülteciye kapılarını açmıştır. Bu mülteciler için güvenli bir sığınak sağlayarak, sadece başkalarına iyi bir örnek olmakla kalmayıp, aynı zamanda uluslararası topluma insan hakları ve özgürlüğü konusunda değerli bir ders verdiler (Nazir, 2008, s.13).

Bu tarihsel zihniyete dayalı gelenek, Cumhuriyet Dönemi boyunca da sürdürüldü ve hâlihazırda Türkiye'nin 'kamu diplomasisi' uygulanmaları portföyünde yer bulmaktadır. Bu perspektifle, Türkiye'nin yakın zamandaki insani yardım girişimleri ve sayıları giderek artan Suriyeli mültecilere yönelik politikaları, bu geleneğe örnek teşkil etmektedir.

Rönesans döneminde İtalyan yarımadasında başlayan diplomasi uygulamasında büyük bir değişime Osmanlı İmparatorluğu tam anlamıyla XIX. yy 'da cevap verebildi (Quatert, 2000, s.76). XVI. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun uluslararası siyasetteki konumu giderek zayıfladı. Avrupa devletleri, özellikle Batı Avrupa'da yeni ortaya çıkan ulus devletler, Osmanlı'ya karşı 1800 yılına kadar ekonomik, teknolojik ve askeri alanlarda kesin bir üstünlük kurdular (Zurcher, 2004, s.19). Davison'a göre bu süreçte diplomasi, Osmanlı İmparatorluğu için her zamankinden daha önemli hale geldi (Davison, 2000, ss.862-863). İmparatorluğun artan askeri ve ekonomik zayıflığı nedeniyle, özellikle Avrupa'nın büyük güçleriyle karşılaştırıldığında, topraklarının ve çıkarlarının savunulması, ordunun kullanımından çok diplomasi ve müzakereye bağlıydı. Osmanlı yöneticileri için bu dönemde 'diplomasi kavramı', Avrupalı güçleri, bir reform süreci aracılığıyla kendini geliştirdiği için onlardan gelen desteği hak ettiğine ikna etmesine yardımcı olabilecek bir araç olarak görüldü (Demir, 2015, s.49). Bu perspektifle Osmanlı diplomasisi geleneksel yöntemlerinden uzaklaşarak, Batı tarzı bir diplomasi anlayışı geliştirme yoluna girdi.

Modern Osmanlı diplomasisi, 1821'de Tercüme Odasının kurulmasıyla başladı. Sultan 2. Mahmud (1808-1839) resmen Dışişleri Bakanlığını ardından 1834'te yurtdışında daimi görevlere imkân verecek bir diplomatik devlet aygıtını kurdu (Quataert, 2000, s.80). 1834'ten sonraki dönemde, tamamen Avrupa tarzı bir bakanlık ve Avrupa diplomatik eğitimine daha aşina olan bir diplomatik birlik gelişti (Davison,2000, ss.862-863).

Bu çerçevede Osmanlı Devleti zayıflarken; İmparatorluk Rusya, Fransa İngiltere gibi sert güce sahip ülkelerle boy ölçüşmek için yumuşak gücü etkin bir şekilde kullanmaya başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu, sert gücünün zayıflamaya başlamasıyla birlikte; imaj ve itibarını korumak amacıyla yabancı basını kullanarak, diğer ülkelerin kamuoyunu etkilemeye çalıştı. 1858'de Avrupa gazetelerindeki iftiralar nedeniyle hükümet, yurtdışındaki tüm Osmanlı temsilcilerine güncel sorularla ilgili düzenli haber bültenleri yayınlamak için bir Tanıtım Bürosu kurdu (Davison, 2000, ss.871-872).

Gazete ve dergilerin dışında Osmanlı'nın imaj yönetimi için çabaladığı bir diğer kamu diplomasisi alanı da tiyatrodur. Osmanlı temsilcilerinin yurtdışındaki görevlerinden biri de İmparatorluk açısından aşağılayıcı buldukları tiyatro yapımların sahnelenmesini önlemekti (Deringil, 2014, s.142).

Basın yayın organlarının dışında, Osmanlı kamu diplomasisi uygulamalarında sembollerin önemi de büyüktür. Örneğin Halifelik makamı, birçok ülkenin kamuoyunu etkilemek için kullanılmıştır. Özbek hanları, Kırım hanları ve Doğu Hint Adaları'ndaki Sumatra sultanları da dâhil olmak üzere birçok Müslüman devlet başkanı, Osmanlı hükümdarını halife olarak kabul etti (Quataert, 2000, s.81).

4.1.2 Cumhuriyet Dönemi Türk Kamu Diplomasisi

Türkiye Cumhuriyeti'nin modern anlamda 'yumuşak güç' unsurlarını fark etmesi Soğuk Savaş'ın sonlarına denk gelmektedir. Soğuk Savaş sürecinin sonuna doğru demokratikleşme ve liberalizmin hızlı bir şekilde ivmelenmesiyle Türkiye yumuşak güç unsurlarını kullanmaya başladı. Cumhuriyetin kurulması ve tek parti dönemi sırasında Osmanlı mirası şiddetle reddedildi.

Osmanlı tarihsel mirasının ret edilmesinde, son dönemde alınan yenilgiler, Batılı devletlerin Türkiye coğrafyası üzerindeki emelleri ve Sevr Anlaşması'nın ağırlığı

etkili olmuştur. Şener'in (2014) de ifade ettiği üzere 20. yy. Türk diplomasisinin genel hatlarının oluşumunda özellikle geçmişte tecrübe edilen toprak kayıpları, bölünme korkusu, Sevr fobisi ve akabinde verilen milli mücadele etkilidir. Tüm bu etkenler dönemin Türk diplomasisini derinden etkilemiş, iki kutuplu uluslararası sistemin etkileri Türkiye'yi bazı komşularına karşı Batı Blok'unun bir üyesi olarak konumlandırmış olsa da, tarihsel ve siyasi farklılıklar nedeniyle Batı Blok'u üyeleriyle tam iş birliği yerine güvenlik ortamı yaratılmasına neden oldu. Türkiye'nin güvenlik kültürü, geleneksel olarak askeri ya da bürokratik seçkinlerin güvenlik ve dış politika yapımında batılılaşma arayışına dayanmaktadır (Tür & Han, 2011: s.8-9).

Bu durumun en önemli nedenlerinden birisi o dönemde tüm eski Arap vilayetlerinin İngiliz ya da Fransız mandası altında olmasıydı. Bu nedenle doğuda stratejik ortaklık yapacak hiçbir hükümet ve uygulanacak bölgesel politika yoktu. Türkiye'nin aktif olarak komşularıyla dâhil olduğu tek dış politika girişimi, 9 Şubat 1934'te imzalanan Balkan Antantı oldu. Bu anlaşmanın amacı ise anlaşmaya imza atan ülkelerin karşılıklı toprak taleplerini bir kenara bırakmaları ve bu sayede imzacı taraflar arasında çıkması muhtemel çatışmaların engellenmesiydi. Bu anlaşma dışında Kemalist yönetim, izolasyona dayalı bir politika ve pragmatik denge politikası izlediler (Öktem,1989, ss.26-27). Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923'ten 1945'e kadar olan dönemdeki dış politikası temkinli, gerçekçi, genel olarak statükonun ve 1923'te zor kazanılan zaferin korunmasına yönelik olarak şekillendirilmişti (Zurcher, 2017, s.201).

Tek parti döneminde ülkeye hâkim olan güç odakları, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), askeri ve bürokratik seçkinlerdi. Söz konusu güç odakları, yönetimdeyken kamuoyu, sivil toplum kuruluşları, iş dünyası ve akademik çevreler gibi önemli baskı grubu ve aydınları kendi safına çekmekte oldukça zorlandı. Bu durum doğal olarak modern cumhuriyetin uluslararası iletişimini zayıflatarak devleti kamu işleriyle sınırladı. Bu dönemde devrimci kadro, kendisini Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrı egemen ulus devlet kurmaya odaklandı.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) Türkiye'yi ABD'ye yaklaştırdığı II. Dünya Savaşı sonrası uluslararası düzende oluşan yeni konjonktür, tek parti dönemini sona erdirdi ve bunun sonucunda Türkiye Cumhuriyeti 1946'da çok partili

siyasal hayata geçiş yaptı. Soğuk Savaş Dönemi'nde Türkiye'nin dış politikası Batı Blok'una ve özellikle ABD'ye bağımlıydı. Dolayısıyla bu dönemde uluslararası iletişim çabaları, Türkiye'nin Batı Bloğundaki yerini ve ABD'nin müttefiki olarak rolünü pekiştirmeye yönelikti. Türkiye Cumhuriyeti, savaş sonrası demokratik dönemde (1950-1960), ABD'nin, kendi demokrasisinin devamı ve serbest teşebbüsün varlığını korumak için inşa ettikleri siyasi ve askeri yapıların sağlam bir parçası haline geldi (Zurcher,2017, s.245). Bu durum Devrimci kadronun tarafsız ve temkinli politikasından tamamen kopuş demekti. Bu dönemde dış politika bir 'devlet politikası' haline büründü ve ülke yönetimindeki güç odaklarıyla (hükümet, askeri ve bürokratik seçkinler) ana akım siyasi partiler bu konuda fikir birliğine eriştiler (Tür & Han, 2011: s.13).

Soğuk Savaş sonrası dönemde, devlet seçkinleri ile halk arasında bir kopukluk söz konusuydu. Bu konjonktürde Turgut Özal, özellikle 1989-1993 yılları arasında Cumhurbaşkanı olarak görev yaptığı dönemde, hem seleflerine hem de halefine kıyasla risk alma ve Türkiye'nin yeni politika yöntemleri geliştirmedeki yön verici rolüyle büyük beğeni topladı (Hale, 2000, s.205).

1989 yılı, Türkiye'nin yakın çevresinde, Özal'ın ustaca değerlendirdiği sayısız yeni fırsat yarattı. Bu fırsatlardan en önemlileri Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile Orta Asya'daki Türki milletlerin Cumhuriyetleşmesine giden yol açılmış oldu. Ayrıca Balkanlar'da Komünizmin sona ermesi ile Türkiye'nin yakın komşularıyla diyalog ve ticaret yolları açıldı (Öktem,2011, s.3).

Bu bağlamda Türkiye, Balkanlar'dan Karadeniz'e, Akdeniz'den Hazar'a kadar uzanan geniş bir coğrafi alanda etkin bir kamu diplomasisi uygulayarak kendisini bir Avrasya ülkesi olarak tanımlamaya başladı. Bu bağlamda Türkiye, Sovyetler Birliği'nden koparak kurulan yeni cumhuriyetleri diplomatik olarak tanıyan ilk ülke oldu (Zurcher,2017, s.328). Bu konjonktürde Türkiye'nin kamu diplomasisi anlayışı, Pan-Türk ittifakı kurma umuduyla yeni kurulan Türk devletleri etrafında yoğunlaştı.

1990'larda, Türkiye'nin Batı demokrasilerindekine benzer bir sivil toplum geliştirme çabaları vardı. Bu bağlamda iş grupları, sendikalar ve gönüllü kuruluşlar gibi sivil toplum örgütleri, ülke siyasetinde büyük rol oynadı (Hale, 2000, s.206).

2000'lerin başında Türkiye'de, kamu diplomasisinin gelişimi siyasi ve ekonomik krizler, zayıf koalisyon hükümetleri, terör sorunu 28 Şubat 1997'de gerçekleşen 'post-modern darbe' olarak nitelenen '28 Şubat' askeri müdahalesi ve takip eden süreç gibi faktörler nedeniyle sekteye uğradı. Bireysel özgürlüklerle ilgili konuların çoğu, milli güvenlik perspektifinden yorumlandı ve Türkiye'de Soğuk Savaş döneminin yansımaları görüldü (Kalın, 2011, s.7-8).

2000'li yılların devamında, Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) döneminde ise Türk kamu diplomasisi yeniden yapılanma sürecine girmiştir.

Bu bağlamda, (Kalın, 2011: s.16);

"Küreselleşen dünyada dış politika yapma süreçleri yeniden yapılanmaya uğramaktadır. Buna bağlı olarak kamuoyu demokrasi yoluyla yeni dinamikler üretmektedir. Dolayısıyla Türk kamu diplomasisi bu değişime ayak uydurarak, küresel faktörleri olduğu kadar kendi öz kaynaklarından doğan gerçekleri de dikkate almalıdır."

Türkiye'nin güçlü tarihi ve kültürel bağlara sahip olduğu bölgelerle olan bağlarını genişletme çabaları, AK Parti yönetiminde daha büyük bir ivme kazanmış ve AK Parti kadroları tarafından geliştirilen bir kavram olan ''Stratejik Derinlik'' doktrininden büyük ölçüde etkilenmiştir (Rabasa & Larrabee, 2008, s.75). Bu dönem için Türkiye, dış politikası için beş ilke belirlemiştir. Bu ilkeler şunlardır (Tür & Han, 2011, ss.21-22):

1. Türkiye'de güvenlik ve demokrasi arasında bir denge kurmak.
2. Türkiye'nin komşularına karşı izlenecek politikalarda sorunsuz ve barışçıl olmak.
3. Komşu bölgelerle ve çevreleriyle ilişkileri daima geliştirmek.
4. Çok boyutlu bir dış politika stili geliştirmek ve buna bağlı kalmak.
5. Ritmik diplomasiye dayalı proaktif (ön görülü) bir dış politika uygulamak.

2016 sonrası dönemde ise Türkiye'nin dış politika parametreleri büyük oranda değişti. Yabancı ülkelerden gelen kişilere karşı modern çağın gerektirdiği daha profesyonel bir yaklaşıma yol açan yeni bir siyasi eğilimi başlattı. Türkiye için kamu diplomasisi politikaları yapmak üzere Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı kuruldu. Bu kurumun oluşturulması, Türkiye'nin dış politika çerçevesindeki yenilikçi yaklaşımları harekete geçirmesinde çığır açan bir adım oldu (Kalın, 2011, s.8).

Sonuç olarak, ‘Kamu diplomasisi’ terimi oldukça yeni olmasına rağmen tarih boyunca pek çok ülkede uygulanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa siyasetine yön verebilmek ve kendi iç siyasetini şekillendirmek için zaman zaman yumuşak güç ya da sert güç aracılığıyla kamu diplomasisini kullandı. Osmanlı İmparatorluğu döneminde modern diplomasinin kurulmasıyla birlikte kamu diplomasisi uygulamaları başladı. Bu çerçevede İmparatorluğun hem zirvesinde hem de çöküşünde yabancı devletlerle ya da halklarıyla iletişim kurmak için kamu diplomasisi faaliyetleri uygulandı. Özellikle Sultan II. Abdülhamid’in, zayıflamış Osmanlı İmparatorluğu imajını yeniden şekillendirme girişimleriyle çeşitli modern kamu diplomasisi girişimlerini doğrudan uygulamaya çalıştı. Bunun en somut örneği, Sultan II. Abdülhamid’in, Osmanlı Devleti’nin dünyadaki imajını iyileştirme çabalarında saltanat ve halifeliği aktif olarak kullandığı zamanlardır.

Tarihsel açıdan Türkiye Cumhuriyeti’nin kamu diplomasisi, çağdaş kamu diplomasisi uygulamalarıyla ilişkili olarak iki kategoriye ayrılır:

Birincisi, devlet sisteminin yabancı kamuoyuna kabullendirmek için çabaladığı ulus inşası ve ülke imajıdır. İkincisi ise, dış politikayla bağlantılı tarihsel kimlik kavramıdır. Tepeden inme modernleşme sürecinden kaynaklanan ani kopukluğa rağmen, Osmanlı dönemi tarihine dair belli kültürel zenginlik ve gurur, modern cumhuriyete aktarılmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla Osmanlı hoşgörüsü, çağdaş Türk dış politikası ve kamu diplomasisi girişimlerine ilham olmuştur. SSCB’nin dağılması ve Turgut Özal yönetiminde tarihsel kökleri ile yeniden bağlantı kurmaya çalışan Türkiye’nin kamu diplomasisi faaliyetleri, 1990’ların sonu 2000’lerin başında sekteye uğramış olsa bile AKP yönetimi ile yeniden yapılanmıştır.

4.2 Yeni Türk Kamu Diplomasisi Tanımlamaları

4.2.1 Proaktif Diplomasi

Proaktif Diplomasi, Türkiye’nin çevresinde meydana gelen her çeşit krizin çözümünde ve yabancı ülkelerle diplomatik ilişkilerin kuvvetlendirilmesine hedefleyen bir diplomasi türüdür. Proaktif diplomasi tanımlaması, AK Parti döneminde (2002-..) tatbik edilmeye özen gösterilen diplomasi anlayışının sonucudur.

Bu bağlamda proaktif diplomasi, Türk kamu diplomasisi uygulamalarında ‘önleyici

diplomasi kavramı' ile aynı anda kullanılmaktadır. Bu perspektifle (Yeşiltaş & Balcı, 2011, ss. 15-16):

"Buna göre, Türkiye başta yakın coğrafi havzasında ortaya çıkan siyasal krizleri önlemeyi ve bunların çözümüne etkin rol oynamayı hedefleyen bir dış politika benimsemelidir. Söz konusu diplomasi prensibinin dış politikaya yansıyan en pratik sonuçları ise özellikle Arap-İsrail, Suriye-İsrail, İran-Batı ve Boşnak-Sırp uyuşmazlıklarında arabulucu rolü oynamak istemesinde görülmektedir. Bu dış politika prensibine göre dış politika, sadece ulus-devletlerden oluşan aktörler arasında değil aynı zamanda aynı devlet içinde yer alan farklı taraflar ve aktörler arasında da krizlerin önlenmesi ya da var olanların çözülmesine dönük aktif bir siyasi tutumdur. Özellikle Balkanlarda izlenen dış politika bu alana örnek olarak gösterilebilir"

Kamu diplomasisi stratejilerinin belirlenmesinde proaktif bir yaklaşım sergilemek için bazı unsurların kullanılması gerekmektedir.

Bu unsurlardan ilki "Yeterli ve Doğru Bilgi Akışı Sağlama" dır. Kamu diplomasisi faaliyetlerinde karşılaşılabilecek sorunların engellenmesi hususunda en önemli unsurlardan birisi konumundadır. Söz konusu unsur, siyasal sistemin yeteneği ile doğru orantılı olarak karar verme ve strateji oluşturma sürecine dahil olan etkili ve doğru bir bilgilendirme sürecini kapsayarak sistemde oluşabilecek yanlış anlaşılmaları ve olası negatif sonuçlarını engeller (Smart & Vertinsky, 1977: 640). Bu kapsamda iktidarın kamuoyunu bilgilendirmek için kullandığı iletişim aktörlerinde oluşması muhtemel çok sesliliği ve yanlış anlaşılmaları azaltır. Buradan hareketle iktidarlar "doğru bilginin doğru zamanda doğru kişiye ulaşmasını" koordine ederek, eksik bilgi ya da yanlış aktarım nedeniyle oluşabilecek krizlerin ve olumsuz imajı önlemiş olmaktadır.

Etkili ve doğru iletişim, örgütlerin gelişimine katkıda bulunarak örgütlerde ortaya çıkabilecek risk faktörlerini azaltır.

Söz konusu unsurlardan bir diğeri ise "Göze Alınacak Risk Miktarını Belirlemek" tir. Örgütlerinde tıpkı canlılarda olduğu gibi sınırlı yaşam süreleri vardır. Dolayısıyla bir örgüt olarak devlet de bu grubun içine dahildir. Devletler doğarlar, büyürler ve ölürler. Devletlerin hem kuruluş dönemlerinde hem de diğer süreçlerinde mevcudiyetindeki kaynaklar doğrultusunda hedeflerini hayata geçirmek için cüret etmesi gereken riskler bulunmaktadır. Bu çerçevede alınması muhtemel risk miktarının tespit edilmesi devletler için hayati öneme sahiptir. Nitekim risk alma

konusunda ileriye gidilmesi demek her an politik bir krizle karşı karşıya kalınmasına neden olabilir.

Yöneticiler, devlet yönetiminde alacakları risk miktarlarını iki kriter doğrultusunda tespit etmelidirler. Bu kriterlerden ilki, amaçların tartılması, diğeriyse, başarılı olma ihtimali oranıdır (Lippit & Schmidt, 1967: 104). Bu bağlamda devlet yönetiminde her aşamada "bilinçli bir şekilde risk almak" gerekmektedir.

Proaktif diplomasi yaklaşımında bir diğer önemli husus ise 'Erken Uyarı Sistemleri Oluşturma'dır. Devlet içinde bulunan "erken uyarı sistemleri" sayesinde kamuoyunda oluşabilecek bir kriz ya da infialin varlığının yanı sıra söz konusu krizin şiddeti de tespit edilebilmektedir. Bu bağlamda, siyasi bir örgüt olarak karşımıza çıkan devletin varlığına ve imajına gölge düşürülmeden istikrarlı bir şekilde devamına imkân doğar (Yeniçeri, 1993:224).

"Erken uyarı sisteminin" başarısı çevre analizinde yatmaktadır (Dinçer, 1992: 339). Stratejik konumu yakından ilgilendiren "çevre analizi", ülkenin komşusu olan devletlerin analizi yapılarak komşu devletler ekonomi, sanayi ve askeriye gibi parametreler ışığında başarılı- başarısız ya da güçlü- güçsüz şeklinde gruplandırılır. Bu bilgiler ışığında AK Parti döneminde uygulanmaya başlanan "Proaktif Diplomasi" aracılığıyla Türkiye'nin çevre analizi yapılmış ve bu analiz sonucunda "Komşularla sıfır sıkıntı" sloganı dünya kamuoyuna deklare edilmiştir.

4.2.2 Ritmik Diplomasi

Ritmik diplomasi kavramı, sosyal bilimlerin alt disiplini olan siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler gibi disiplinlerde açık bir şekilde kavramsal karşılığı bulunmamış olsa dahi bilhassa Türkiye için yapılan kamu diplomasi yöntemlerinin tanımı hususunda çok özel tarzlarından biridir.

Ritmik diplomasi, diplomasinin eş zamanlı olarak farklı diplomatik alanlarda birbirleriyle güdümlü olarak bir düzen içerisinde sürdürülmesini öngören stratejik bir diplomatik operasyon şeklidir (Yeşiltaş & Balcı, 2011, s.16).

Türkiye Ritmik diplomasi ilkesi sayesinde devletler-üstü küresel örgütlere etkili katılımı ve dolayısıyla söz konusu örgütler içerisinde politika oluşturma süreçlerinde daha fazla rol alma konusunda bir yaklaşıma sahiptir. Bu çerçevede "ritmik

diplomasi" ile Türkiye'nin katılım sağlayabileceği, stratejik coğrafi konumu dahilinde üye devlet statüsünü kazanabileceği her küresel örgütün içinde yer alması, uluslararası siyasi arenada devletin varlığını ve önemini kesin olarak ortaya koyması hedeflenmektedir. Türk diplomasisini yöneten AK Parti kadroları ritmik diplomasi kavramını Türk dış politikasının kronik sorunu haline gelen durağan diplomasi anlayışından koparak küreselleşmenin etkisi ile dünyada oluşan dinamik koşullara ayak uydurmasını sağlayacak ilke olarak görmektedir (Aybar, 2014, s. 5).

AK Parti'nin "dış politika" ve "kamu diplomasisi" hususunda belirlediği ve koordine ettiği ilkelerle devlet politikası olarak belirlediği hedefler kesin olarak idealist, Türkiye'nin tarihsel pratikler ile sahip olduğu geçmişten gelen gücüne dayanan ve söz konusu güçle beraber uluslararası siyasette aktif bir rol almasını önceleyen bir yapıya sahiptir. Bu özgüvenin arka planında ülkenin "jeostratejik ve jeopolitik" konumundan kaynaklanan çok kimlikli yapısı ve bu hususlar sayesinde dünyanın farklı coğrafi bölgelerine etki edecek bir devlet olması anlayışı yatmaktadır.

4.3 Türk Kamu Diplomasisi Kurumları

4.3.1 Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı

Türkiye'de son zamanlarda meydana gelen terör hadiseleri, IŞİD ve PKK gibi terörist organizasyonlarının Türkiye'de gerçekleştirmiş olduğu terör eylemleri kamu diplomasisi stratejilerinin oluşturulması ve kurumların profesyonelleştirilmesi sürecine zarar vermektedir. Diğer taraftan askeri darbeler ya da sivil darbe girişimleri, hukuk ihlalleri, mülteci sorunu gibi ülkenin yaşadığı buhranlar uluslararası kamuoyunun Türkiye hakkında algısını ve Türkiye markasını olumsuz yönde etkilemektedir (Kılıçaslan, 2020, s.75). Bu gibi olumsuz siyasi iklimlerden dolayı kamu diplomasisinin en önemli amaçlarından biri olan markalaşma ve ulus kimliği oluşturma hususunda uzun bir dönem boyunca ilerleme kaydedilememiştir.

Bu çerçevede uluslararası siyasete yön veren Batılı devletlerin yabancı devletlerde aradığı "demokratikleşme", "insan hakları" ve "özgürlük" kavramları oluşturulacak kamu diplomasisi faaliyetlerinin pozitif olarak algılanmasını sağlayacaktır. Türkiye'nin içinde bulunduğu mevcut sıkıntıları ülkeyi kamu diplomasisi faaliyetleri açısından da zora sokmaktadır. Bu çerçevede ülke içerisinde yaşanan sıkıntılar hem ekonomik hem de siyasal alanda ona ciddi zararlar vermektedir.

Bu unsurlar göz önünde bulundurularak Türkiye mevcudiyetinde barındırdığı kamu diplomasisi olanaklarıyla kendi ulus imajını inşa etme girişimleri öncesi milli bir kamu diplomasisi politikası belirlemeli ve bu doğrultuda kamu diplomasisi kurumlarını oluşturmalıdır (Özkan, 2012, s. 11).

Türkiye kamu diplomasisi faaliyetlerinin küreselleşme ile birlikte artan önemini idrak etmesiyle beraber "kamu diplomasisi" stratejisi ve politikaları inşa etmek için "Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğünü" 2010 yılında hayata geçirmiştir. Bu kurum Türkiye'de yaşanan yönetimsel değişikliğin ardından kapatılarak "Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı" kurulmuştur.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 24 Temmuz 2018 tarih ve 30488 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 14 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kurulan ve hizmet vermeye başlamıştır.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı 'Türkiye markasını güçlendirmek' hedefiyle yola çıkmıştır. Başkanlığın misyonu, Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni dış politikasını oluşturmak ve yabancı kamuoyuna karşı yumuşak güç yaklaşımı getirmektir. Cumhurbaşkanlığı İletişim Ofisi, Türkiye'nin doğru ve etkili bir şekilde tanıtımı ve tanıtımı için kamu kurumları ve sivil kuruluşlar arasında koordinasyon sağlamaktan sorumludur[6].

Başkanlığın vizyonu, Türk geleneklerini dikkate alan ulusal ve uluslararası kamuoyu için stratejik iletişimi yönetmektir. Temel amacı, kamu diplomasisi uygulamalarını koordine etmektir. Bu çerçevede, Türkiye'nin yeni hikâyesini etkin bir şekilde paylaşmak, farklı sektörlerle iletişim kurmak ve çok taraflı iletişim temelinde faaliyetler yürütmektir.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, kendi resmi internet sitesinde hedefini "Varoluşun kalbinde yer alan iletişimi gerçekçi, sürdürülebilir ve sağlıklı bir zeminde yürütme bilinciyle ulusal ve uluslararası kamuoyları ile her düzeyde anlama, anlatma, anlam ve değer katma" olarak tanımlamaktadır. Kurum, iktidarın "2023" hedefine atıf yaparak söz konusu hedefin Türkiye'de hemen hemen her alanda etkili olacağı vurgulanmıştır. "Yeni Türkiye'nin uluslararası kamuoyu tarafından

[6] iletisim.gov.tr/turkce/kurum-hakkinda

anlaşılmasını hızlandıracak bireysel ve kurumsal düzeyde temsil gücümüzü artırmaya yönelik hizmetleri öncelemektedir. Ülkemizin harcını oluşturan her bir vatandaşımızın soru ve sorunlarının hızlı çözümü için devlet-millet ilişkisinin etkin ve nitelikli hale getirilmesi ve uygulanması, İletişim Başkanlığımızın bir diğer önemli sorumluluk alanını ifade etmektir." (www. İletisim.gov.tr., E.T. 29.07.2021).

Bu çerçevede yerel ve küresel medya aktörleri ile uluslararası iletişimi koordine eden kurum olarak da kamu diplomasisi faaliyetleri konusunda rol oynayacak olan İletişim Başkanlığı söz konusu medya aktörlerinin kamu diplomasisi faaliyetleri çerçevesinde analiz edeceğini ve elde edilen analizlerin raporlanarak yayınlanacağını sitesinde belirtmiştir. İletişim Başkanlığı, devletin resmî kurumlarıyla birlikte Sivil Toplum Kuruluşları ile de koordinasyonu sağlamak mevcut hedeflerinin arasında yer almaktadır (Koçer, 2019, s. 97).

4.3.2 Dışişleri Bakanlığı

Türkiye'nin kamu diplomasisinin kilit kurumlarından birisi Dış-işleri Bakanlığıdır. Dış-işleri Bakanlığı, Türkiye'nin uluslararası örgütlerde ve ikili görüşmelerde çıkarlarını aktif olarak korumaktadır. Bakanlık, Yurtdışı Tanıtım ve Kültür İşleri kapsamında Türkiye'nin tanıtımına ve kamu diplomasisi uygulamalarına büyük önem vererek, kamu diplomasisi faaliyetlerinde ilgili tüm kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapmaktadır. Tanıtım faaliyetinin odak noktası, Türkiye'ye özgü değerleri, tarihi, dili ve edebiyatı, arkeolojik varlıkları, bilimsel başarıları, sanatı, mimariyi, mutfağı, gelenekleri, inançları, rol modelleri ve sporu dünyaya tanıtmaktır. Dolayısıyla Türkiye'nin yaklaşımı, yabancıların zihninde kalıcı iz bırakacak faaliyetler gerçekleştirmektir (Türkiye Dış İşleri Bakanlığı, 2011).

Bu çerçevede Bakanlığın tanıtım faaliyetleri kültürel diplomasiye, sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliğine ve insani yardımlara dayanmaktadır. Bu faaliyetlere güncel örnekse, Fransa, Rusya, Çin ve Japonya gibi çok sayıda ülkede düzenlenen ve Türkçe ismiyle Dünya Fuarı olarak bilinen '*Exposition' (EXPO)*'dur. Türkiye bu tarihi kültürel organizasyona 2016'da ev sahipliği yapmıştır[7]. Bakanlık ayrıca, London School of Economics'te (LSE) Çağdaş Türk Araştırmaları kürsüsünün kurulması gibi faaliyetler için yabancı yükseköğretim kurumlarında Türkiye adına büyük çaba

[7] http://www.mfa.gov.tr/world_-international-and-horticultural-expositions-_expo_.en.mfa

göstermektedir (Sancar, 2015: s.19). Türkiye, bu kürsüler aracılığıyla Türk siyasetiyle ilgili konular ve Türk kültürü hakkında farkındalık yaratmayı ve aynı zamanda bir eğitim lobisi oluşturmayı hedeflemektedir.

Bu perspektifte, Dış-işleri Bakanlığı'nın en önemli kültürel diplomasi araçları, Türk kültürünü tanıtan ve yabancı kültürlerle yakınlaşma sağlayan kültür merkezleridir. Bu merkezler Türk kültürünü, dilini ve sanatını tanıtmak amacıyla kurulmuştur. Ayrıca merkezler, yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarına yardımcı olmak için çalışmaktadır. Sergiler ve festivaller, Bakanlığın diğer kamu diplomasisi etkinlikleridir. Bu kapsamda, İtalya, Hollanda, Japonya, Almanya ve Güney Kore'de çeşitli festivaller düzenlenmiştir[8]. Bu kültürel etkinlikler, yabancı ülkelerin kamuoyu ile güçlü ilişkiler kurmanın yanı sıra; Türk kültürü, sanatı ve tarihi mirasını paylaşarak yanlış anlamaların ve algıların giderilmesinde büyük önem arz etmektedir.

Özetle Bakanlık, ''kamu diplomasisi'' faaliyetlerini ağırlıklı olarak kültürel değerlerin iz düşümüne dayandırmaktadır. Ayrıca Dış-işleri Bakanlığı, diğer kuruluşların ''kamu diplomasisi'' faaliyetlerinde de aktif olarak yer almaktadır. Bu nedenle, ''kamu diplomasisi'' faaliyetlerinin çoğu ya bizzat Dışişleri Bakanlığı tarafından ya da onunla işbirliği içinde yürütülmektedir.

4.3.3 Kültür ve Turizm Bakanlığı

Kamu diplomasisi faaliyetlerinin hayata geçirilme yöntemleri değişiklik göstermektedir. Bu bağlamda spor, sanat, bilim, tarih ve turizm söz konusu yöntemlere örnek olarak verilebilir. Ulusal aktörlerinde rol almasının sağlanacağı değişik disiplinlerdeki etkinliklerin koordine edilmesi kapsamlı bir kamu diplomasisi politikasına da zemin hazırlayacaktır. Bu çerçevede gerek coğrafi konumu gerekse mevcudiyetinde barındırdığı farklı kültürel anlayışlar dikkate alındığında Türkiye'nin kamu diplomasisi Türk turizminden oldukça faydalanacaktır.

Turizm kelimesinin sözlük anlamına bakıldığında, "dinlenme, eğlenme, görme, tanıma vb. amaçlarla yapılan gezi ve de bir ülkeye veya bir bölgeye turist çekmek için alınan ekonomik, kültürel, teknik önlemlerin, yapılan çalışmaların tümü" şeklinde tanımlanmaktadır (TDK 2021). İktisatçılar turizmi "bacasız sanayii" olarak

[8] http://www.mfa.gov.tr/years-and-seasons-of-turkey-recently-organized-in-other-countries.en.mfa

nitelerken, çevre bilimciler ise turizmin doğadaki etkileri hususunda çalışmalar yapmaktadır (Kozak, 2015, s.5). "Turizm insan etkileşimleriyle şekillenen, boş zaman değerlendirme ihtiyacıyla ortaya çıkan, modern insanın kendini yenilemek ve fiziksel, sosyal vb. ihtiyaçlarını karşılamak için her zaman yaşadığı mekân dışına yapılan seyahatleri ve bu seyahatlerden doğan hadise ve faaliyetleri kapsamaktadır" (Bayhan, 2016, s.191). Söz konusu seyahatlerin neden olduğu hadise ve faaliyetlerin değişik pencerelerden bakıldığında önemli tesirleri göze çarpmaktadır.

Diğer taraftan farklı bir tanıma göre "turizm farklı toplumlardan gelen bireylerin birbirleri ile bilgi alışverişinde bulunmaları, kültürel yapılarını daha iyi tanımaları, dostluk ve arkadaşlık oluşturarak zıtlıkları törpülemeleri sayesinde toplumsal barışı ve hoşgörüyü artırabilir. Dünyanın değişik ülkelerinden gelen bireyleri görmek, onlarla kültür ve düşüne alışverişinde bulunmak önemli bir konudur" (Kozak, 2015, ss.129-130). Turizm sektörünün medeniyetler arası iletişim presesinin ayrılmaz bir parçası olduğu gerçektir. Turizm vesilesiyle yabancı halklar birbirlerini tanımaktadır. Bu çerçevede kamu diplomasisinin devlet-dışı mekanizmalarla halktan halka gerçekleştiğine güzel bir örnek olarak verilebilir. Nitekim "turizm süreci" diğer değişim programlarına oranla daha uzun bir süreyi kapsadığından yabancı halkların birbirlerini tanıma imkanları fazladır.

Bu bilgiler ışığında Kültür ve Turizm Bakanlığı, turizm, sinema, tiyatro ve tarih alanlarında Türkiye'nin kamu diplomasisi alanında en aktif aktörlerinden biridir. Bakanlık, turizm alanında Türk kamu diplomasisine turistler için yapılan faaliyetler ile katkıda bulunmaktadır. Bunlardan güncel olanları; Covid-19 pandemi dönemine özel olarak hazırlanan sanal müze ve canlı yayın konserleriyle kendini gösteren '*Live Turkey'* ve birlik olma duygusunu ön plana taşıyan, *'Together Today'* faaliyetleridir[9].

Bakanlık, ''*Welcome Back Istanbul, F1''* etkinliği ile 2020 yılının son döneminde dünya çapında bir etkinlik olan *F1 Grand Prix'ini* Türkiye'ye getirmiştir. Bu çerçevede bakanlık, özellikle turizm alanında yaptığı faaliyetlerle ''Türk Kamu Diplomasisinin'' önemli aktörlerinden birisidir.

[9] https://tga.gov.tr/activities/

4.3.4 Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı

Türkiye İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA) kurulduğu ilk dönemde Türkçe'nin hakim olduğu devletler ile Türkiye'nin komşularının yanı sıra gelişmekte olan devletlerin gelişimlerine katkıda bulunmak, söz konusu devletlerle; iktisadi, kültürel, teknik, sosyal, ticari ve eğitim sektörlerinde işbirliğini düzenlenecek program ve yapılacak projeler vesilesiyle pekiştirmek hedefiyle 1992'de kurulmuştur (Adıyaman, 2011). TİKA, Türkiye'nin SSCB'nin dağılması ile birlikte Soğuk Savaş sonrası dönemde "Kamu Diplomasisi" faaliyetleri geliştirmek amacıyla temelleri atılan ilk bürokratik kurum olarak değerlendirilebilir.

Bu çerçevede, TİKA'nın kuruluş amaçları arasında politika belirlemek için SSCB'nin dağılmasıyla bağımsızlıklarını kurma yoluna Türk Cumhuriyetlerine her türlü desteğin verilmesi de vardır (Akçay, 2012, s.64). Türkiye, SSCB'den koparak bağımsızlığını ilan eden Türk Cumhuriyetlerinin devlet yapılarının şekillendirilmesinde, yaşanan iktisadi dönüşümde ve insan gücünün sağlanmasında dünyada yardım yapan ilk ülke olmuştur (Kabasakal, 2002, ss.12- 18). Yapılan ilk yardımların yalnızca Türki Cumhuriyetler için olması ve sonraki dönemlerde söz konusu yardımların devamlılığı etnisiteye dayalı bir milliyetçilik dahilinde değildir (Dağ, 2016, s.50). Ajansın etkinliklerini başlattığı ilk coğrafi konum olan Orta Asya'da Türkçe'nin hâkim olmadığı Tacikistan'daki etkinlikler ve yardımlar bu hususa önemli bir kanıttır. Diğer taraftan TİKA'nın etkinliklerinin günümüzde odak noktasının herhangi bir Türk toplumunun bulunmadığı Afrika kıtasına taşınmış olması konuda başka önemli bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'nin resmi kalkınma ajansı olan Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA), Orta Asya ve Doğu Avrupa devletlerinin sosyal, ekonomik ve kültürel gelişimlerine yardımcı olmak amacıyla Soğuk Savaş sonrası dönemde kuruldu. Bu çerçevede Türkiye Soğuk Savaş sonrasında bağımsızlıklarını ilan eden ülkeler tarafından bir "model" olarak görülmüştür (Hale, 2002, s.287).

Resmi internet sitesinde vurgulandığı üzere ajans; teknik işbirliği, eğitim, sağlık, su ve sanitasyon, kamu ve sivil altyapıların iyileştirilmesi, kültürel işbirliği, binaların restorasyon faaliyetleri, konut ve tarıma odaklanmıştır[10]. Bu çerçevede TİKA,

[10] https://www.tika.gov.tr/en/news/list/activities-3

gelişmekte olan ülkelere kalkınma yardımı ve teknik yardım sağlamayı amaçlamaktadır[11]. Bugün, çok çeşitli projelere sponsorluk yapan 58 koordinatörlüğü ile beş kıtada 150 ülkede faaliyet göstermektedir[12].

4.3.5 Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

Yurtdışı Türkler Başkanlığı, yurtdışındaki Türk vatandaşlarına yönelik projeleri denetlemek, sorunlarına çözüm getirmek ve Türk vatandaşlarının yabancı toplumlar içindeki sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkileri geliştirmek gibi faaliyetlerde bulunmak üzere kurulmuştur. Bunun yanı sıra, kamu kurum ve kuruluşları tarafından Türkiye'de eğitime uygun görülen öğrencilere ve Türkiye'ye uluslararası anlaşmalarla gelen öğrencilere, ilgili kurumlarla koordinasyon yaparak başarı sağlamaya yönelik ilkeler de bu kurum tarafından belirlenir[13]. Dolayısıyla, Başkanlığın amaçları iki yönlüdür; Birincisi, Türk diasporası için faaliyetlerde bulunmak; İkincisi ise, karşılıklı değişim yoluyla gelen öğrencilere yönelik faaliyetlerde bulunmaktır. Bu çerçevede Türkiye'nin burs programları, kurumun en önemli kültürel diplomasi araçlarından biridir. Türkiye Cumhuriyeti'nin bu öğrencilere sağladığı burslar, çeşitli öğrenci değişim programlarıyla diğer ülkelerle karşılıklı anlayışı geliştirmeyi ve insan odaklı bir yaklaşımla küresel bilginin zenginliğine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır[14]. Şu anda 55 ildeki 105 üniversitede dünyanın 167 ülkesinden 5 bin uluslararası öğrenci Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde burslu olarak lisans, yüksek lisans ve doktora düzeylerinde eğitim görüyor[15].

Türk diasporasıyla süregelen diyaloğu kolaylaştırmak ve bu yolda faaliyetlerde bulunmak, bu ofisin ikinci amacıdır. Örneğin, Türk diasporasının Avrupa'daki yaşamının 50. yıl dönümü çok sayıda etkinlikle kutlandı. "Elli Yıllık Göç" etkinlikleri bir ''dijital diplomasi'' örneği olarak, Yurtdışı Türkler Başkanlığı tarafından organize edildi (Budak, 2020, s.546). Yurtdışı Türkler Başkanlığı tarafından uygulanan bu etkinlik, sadece diasporayı değil, aynı zamanda ev sahibi dernekleri de hedefleyen, dolayısıyla ağ oluşturma ve işbirliği için harika bir kamu

[11] https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649
[12] https://www.tika.gov.tr/tr/koordinatorlukler
[13] https://www.ytb.gov.tr/en/news/international-students-come-to-turkey-for-education-from-all-around-the-world
[14] https://www.ytb.gov.tr/en/international-students/turkey-scholarships
[15] ytb.gov.tr/en/news/international-students-come-to-turkey-for-education-from-all-around-the-world

diplomasisi örneğidir (Budak, 2020, ss.548-549-550). Yurtdışı Türkler Başkanlığı tarafından desteklenen uluslararası kültürel ve sanatsal faaliyetler, karşılıklı anlayış ve toplumlar arası ilişki kurma örneği sergilemiştir. Bu perspektifle başkanlık, Türkiye diasporasıyla iletişimde ve öğrenci değişim programlarında Türk Kamu Diplomasinin en önemli paydaşıdır.

4.3.6 Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

İnsani yardım, önemli bir kamu diplomasisi aracıdır. Daha da önemlisi, ‘‘bağış devleti’’ olarak Türkiye’nin yeni itibarının merkezinde yer almaktadır. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı veya kısa adıyla AFAD; 29 Mayıs 2009 tarih ve 5902 sayılı kanunun 17 Haziran 2009’da Resmî Gazete’de yayımlanmasıyla kurulan afet ve acil durum yönetimi kurumudur. Mevzubahis kurum Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı’na bağlı olarak çalışmaktadır. AFAD, afetler ve acil durumlarla ilgilenen tek yetkili makamdır ve diğer kuruluşlarla işbirliği yaparken bir şemsiye kuruluş olarak çalışmaktadır. AFAD, Haiti’den Japonya’ya dünyanın en ücra köşelerinde bile meydana gelen afetlere ve acil durumlara müdahale etmektedir. Bu yardımlar arasında, Şili ve Myanmar’ da meydana gelen doğal afetlerin yanı sıra Libya, Tunus, Mısır ve Suriye’de meydana gelen toplumsal ayaklanmalar sırasında tahliye ve insani yardım operasyonları da gerçekleştirmiş ve dünyanın dört bir yanından takdir toplamıştır[16]. AFAD’ın insani yardımının son büyük örneği Irak’ta gerçekleşti. Musul krizinin ardından Cumhurbaşkanlığı koordinasyonunda Irak’a 55.000 beslenme paketi, 10.000 kilim, 217.982 adet ilaç ve 12.500 kişilik çadır gönderilmiştir.

İnsani yardım yoluyla milletlerarası bağlar kurmak, kamu diplomasisi için başka bir destekleyici faaliyet oluşturmaktadır. AFAD’ın faaliyetleri, Türkiye’nin insani yardım alanındaki küresel konumu açısından olumlu sonuçlar vererek Türkiye’nin itibarına katkıda bulunmaktadır.

4.3.7 Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

Uluslararası yayınlar, kaynağın mesajın hem içeriğini hem de ortamını kontrol etmesini sağlayan önemli ve etkili bir kamu diplomasisi aracıdır. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), Türk kamu diplomasisi faaliyetleri için bir yayın aracı

[16] https://en.afad.gov.tr/about-us

olarak önemli bir rol oynamaktadır. TRT, 1 Mayıs 1964'te, özel yasayla özerk tüzel bir kişiliğe sahip olarak kuruldu. 1972'deki anayasa değişiklikleri ile kurum ''tarafsız'' bir kamu kuruluşu olarak tanımlandı. TRT bugün, 15 televizyon kanalı, 7 ulusal, 6 bölgesel ve 5 uluslararası radyo kanalında yayın yapmaktadır. Trt.net.tr ve trt.world.com hem ulusal hem de uluslararası olarak 35 farklı dilde hizmet vermektedir. TRT'nin ayrıca teletekst yayını bulunmaktadır. Buna ek olarak TRT, ''TeleVİZYON'', ''TRT Çocuk'' ve ''TRT Haber DD'' isimli dergileri yayınlamaktadır[17].

TRT'nin radyo, televizyon, internet yayınlarıyla ve çıkardığı süreli yayınlarla kamu diplomasisine katkısı büyüktür. Balkanlar'dan Orta Asya'ya, Orta Doğu'dan Kafkasya'ya 27 ülkede yaklaşık 250 milyon kişiye ve 13 özerk cumhuriyete hitap etmeyi hedefleyen TRT Avaz; 2009 yılında faaliyete geçmiştir. Yayınlarını Türkçe, Azerice, Kazakça, Kırgızca, Özbekçe ve Türkmence yapan TRT, ortak bir bölgesel kanal konumundadır[18]. Yabancı dilde yayın yapan TRT Al-Arabiya, Ortadoğu'yu hedef almaktadır. 2009'da TRT 6'da (şimdiki adıyla TRT Kürdi) Kürtçe yayıncılığın başlaması, devletin politikalarıyla kanalın politikasının paralelliğine bir örnektir. Bu tür girişimlere rağmen TRT'yi uluslararası yayıncılıkta bir güç haline getirmek için İngilizce bir televizyon yayınının kurulması büyük önem taşımaktaydı. Türkiye tarafından yönetilen küresel, İngilizce yayın yapan kanal 2015 yılına kadar bulunmamaktaydı. Bu çerçevede, TRT World 29 Kasım 2015 tarihinde yayın hayatına başlamıştır[19]. Küresel tüketim için böyle bir kanal oluşturmak, sadece Türkiye'nin kamu diplomasisine paha biçilmez bir katkı sağlamakla kalmamış; aynı zamanda TRT'yi de bir marka olarak yeniden konumlandırmıştır.

TRT Radyo, '*Voice of Turkey' (VOT)* (Türkiye'nin Sesi) aracılığıyla Türk kamu diplomasisinde de kullanımaktadır. Dış Yayın Departmanı bünyesinde yayın yapan VOT, 29 dilde günlük olarak yayın yapmaktadır. Yayın yapılan diller; Türkçe, Almanca, Arnavutça, Arapça, Azerice, Boşnakça, Bulgarca, Hırvatça, Çince, Dari, Farsça, Fransızca, Gürcüce, İngilizce, İspanyolca, İtalyanca, Kazakça, Kırgızca, Macarca, Makedonca, Peştunca, Özbekçe, Romence, Rusça, Sırpça, Tatarca, Türkmen, Urduca ve Yunancadır. TRT veya Türk menşeli yapımların Türkçe dışında

[17] https://www.trt.net.tr/kurumsal/tarihce
[18] A.g.e
[19] trt.net.tr/kurumsal/tarihce

herhangi bir dilde yayın yapan tüm televizyon ve radyo kanallarında yayınlanması, kamu diplomasisi açısından imaj ve etki yaratmada büyük önem taşımaktadır (Ertekin, 2016, s.346). Bu programlarda TRT dinleyicilerden geri dönüş almamaktadır. Ayrıntılı bir çalışma, mevcut programların aksiliklerini gösterebilir. Buna ek olarak,

4.3.8 Anadolu Ajansı

Türkiye'nin ulusal basın ajansı olan Anadolu Ajansı (AA), ülkenin kamu diplomasisine önemli bir yere sahiptir. Ajans 6 Nisan 1920'de kuruldu. Sonraki dönemde AA'yı Batılı anlamda bir haber ajansı kimliğine kavuşturmak için Mustafa Kemal Atatürk'ün talimatlarıyla 1 Mart 1925'te ''Anadolu Ajansı Türk Anonim Şirketi'' adını alarak şirketleşti[20]. İlk aşamada Anadolu Ajansı A.Ş'nin tüm hisse senetleri şahıslara aitti. Ancak zamanla Maliye Bakanlığı ana hissedar haline gelmiştir (Türk,1977, s.63). Özerk bir konuma sahip olmasına rağmen sahiplik yapısı ve devletle olan yüksek bağlarının bir sonucu olarak ajans yayınları, devlet politikaları ve hükümetlerle uyumludur.

Ajansın kurulma amacı, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin sesini tüm dünyaya duyurmaktı. AA'nın ilk amacı, Türk Kurtuluş Savaşı sırasında yerel halkı savaş alanındaki günlük olaylar ve dünyanın başka yerlerinde meydana gelen diğer olaylar hakkında bilgilendirmekti. Yeni kurulan ajans yerli halkı bilgilendirme görevinin yanı sıra, ''Kamu Diplomasisi'' faaliyeti olarak Türk Milli Mücadelesi'nin öyküsünü dünya ile paylaşma sorumluluğunu da üstlendi. Böylece yabancı ülkelerin halklarını bilgilendirdi ve Türkiye'nin özgürlük mücadelesi konusunda küresel kamuoyu oluşturmak için yayınlar yaptı[21]. Dolayısıyla AA, açılışı sırasında önemli bir rol üstlenmesiyle ayrı bir ulusal karaktere sahiptir.

Bugün global muhabir ağı sayesinde abonelerine 7 gün 24 saat hizmet veren AA'nın, yurt dışında 41 merkezde ofisi, 100 ülkede temsilciliği bulunmaktadır. New York'tan Tahran'a, Londra'dan Etiyopya'ya, Endonezya'dan Kolombiya'ya kadar uzanan geniş ofis ağıyla AA, dünyadaki gündemi Türkiye'ye, Türkiye'deki gündemi de dünyaya aktarmaktadır[22]. Bugün AA, 13 dilde yayın yapmaktadır[23]. Ajans ayrıca

[20] aa.com.tr/tr/tarihce
[21] aa.com.tr/tr/tarihçe (Kuruluşundan Bugüne Anadolu Ajansı)
[22] aa.com.tr/tr/aa-100-yasinda

Facebook, Twitter ve Instagram gibi platformlarda farklı dillerde paylaşımlarda bulunmaktadır. AA özellikle Instagram'ı etkin bir şekilde kullanarak, Türkiye'nin doğal ve kültürel güzelliklerinin fotoğraflarını İngilizce etiketlerle paylaşmaktadır. Bu tür yenilikçi gelişmeler, Ajansın çok daha geniş bir kitleye yayın yapması ve dünya çapında farklı demografilere ulaşabilmesi açısından oldukça önemlidir. Dahası, geniş dil yelpazesi Türkiye'nin dış politika eklemlenmesi ve yükselen bölgesel bir güç olarak mevcut konumu ile uyumludur.

4.3.9 Sivil Toplum Kuruluşları ve Düşünce Kuruluşları

Kamu diplomasisi hükümet faaliyetleriyle sınırlandırılamaz. Sivil toplum kuruluşları (STK) artık hedeflerini dünyanın dört bir yanındaki kamusal alanlarda beceri ve başarı ile sürdürmektedirler (Ross, 2002, s.76). Sivil toplum kuruluşları kritik roller üstlenirler ve aynı zamanda baskı grupları olarak hizmet ederler. Türk hükümeti, kamu diplomasisi mesajları vermek için çeşitli gruplarla güçlü bir ittifak içindedir. Bu kuruluşlar arasında Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Türk Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) gibi sanayi toplulukları ile İstanbul Kültür Sanat Vakfı (IKSV) gibi kültür ve sanat toplulukları bulunmaktadır. STK'lar ve düşünce kuruluşları, kamu diplomasisi faaliyetlerinde araştırma sürecine eşit ölçüde katkıda bulunmaktadırlar.

Türkiye'nin hükümet dışı kamu diplomasisinin belki de en önemli ve entelektüel olarak en zengin faaliyetleri düşünce kuruluşları tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu kurumlar, Türkiye'nin dış politika mesajlarını takip etmede hem yerli hem de yabancı takipçilere yöneliktir ve yayınları aracılığıyla Türkiye'nin itibarının yükselmesine yardımcı olmaktadırlar. Bu çerçevede, en önemli düşünce kuruluşlarından birisi ulusal, bölgesel ve uluslararası konularda yenilikçi çalışmaları ile Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmalar Vakfı (SETA)'dır.[24] Washington DC'deki Ofisi SETA'yı daha güçlü uluslararası bağlantılar kurma kapasitesine sahip küresel bir organizasyon olarak konumlandırmaktadır. Bu bağlamda SETA, Türkiye ve küresel ilişkiler üzerine tanınmış bir dergi olan *Insight Turkey'i* de yayınlamaktadır.

---

[23] aa.com.tr/tr/kurumsal-haberler/guvenilir-haberin-kaynagi-anadolu-ajansi-99-yasinda
[24] setav.org/en/about

Türk-Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM) [25], Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) [26] ve Stratejik Düşünme Enstitüsü (SDE) gibi diğer önde gelen düşünce kuruluşları danışman olarak rollerini devlet kurumlarına, şirketlere, sivil toplum kuruluşlarına ve medyaya genişleterek dünyadaki karar alma sürecini etkilemeyi amaçlamaktadır[27].

Yunus Emre Enstitüsü (YEE) Türkçeyi bir dünya dili olarak yurtdışında öğretmeyi, Türkçe için kurslar, kaynaklar hazırlamayı ve diliyle Türkiye'yi tanıtmayı amaçlamaktadır[28]. Bu çerçevede YEE, Türkiye'nin kültürel diplomasi aracıdır ve Çin, İspanya, İtalya ve Büyük Britanya'dan faaliyet gösteren diğer uluslararası kültür enstitüleri örnek alınarak oluşturulmuştur. 2009 yılında faaliyetlerine başlayan Yunus Emre Enstitüsünün bugün yurt dışında 58 kültür merkezi bulunmaktadır[29]. Bir örgüt olarak YEE, bir STK olarak görülse de örgütsel çerçevesi ve kurumsal işlevi gereği devletle güçlü bağlantıları vardır. Vakfın faaliyetleri ağırlıklı olarak kültürel diplomasiye odaklanmaktadır. Kültür diplomasisinin uzun vadeli ilişki kurmada kilit bir rol oynadığı düşünüldüğünde, Yunus Emre'nin etki alanını genişletmek için fon ayırarak ofislerinin sayısını artırmak oldukça etkili olacaktır.

Özetle, Türkiye'de etkin olan STK'ların 'Türk Kamu Diplomasisi' faaliyetlerine ve kültürlerarası diyaloğun geliştirilmesine katkıda bulunduğu söylenebilir.

4.3.10 Üniversiteler

Üniversiteler, kamu diplomasisi mesajlarını genç jenerasyonlara aktarmaktadırlar. Bu çerçevede kültürel diplomasinin araştırma sürecine ve uygulanmasına destek sağladıkları için kamu diplomasisinde de önemli rolleri bulunmaktadır. Ayrıca Erasmus (AB ile öğrenci değişim programı) gibi programların uygulayıcıları üniversitelerdir. Böyle bir misyonu bulunan üniversitelerin, 'Kamu Diplomasisi' yalanında üst politika belirleyici kurumlar ile doğrudan temas halinde olması ve istenen mesajları iletmesi gerekmektedir.

Üniversitelerin mesajları iletmesinin bir başka yolu da uluslararası konferanslar ve kongreler düzenlemektir. Yurt dışından bu etkinliklere katılan ya da Türkiye'yi

[25] orsam.org.tr/tr/orsam/hakkimizda
[26] tasam.org/en/Kurumsal/profile
[27] sde.org.tr/hakkimizda-icerik
[28] yee.org.tr/tr/kurumsal/vizyon-misyon
[29] yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu

yurtdışında temsil edecek akademik personel, mesajların hem göndericisi hem de alıcısı olarak kamu diplomasisinde rol almaktadır. Ayrıca, Türkiye'de kurulan ve ortakları yabancı olan üniversiteler de kamu diplomasisi açısından bir diğer önemli aktördür. Örneğin, uluslararası bir anlaşma ile kurulan Galatasaray Üniversitesi, Fransa'daki üniversitelerin oluşturduğu bir konsorsiyumun parçasıdır[30]. Bu perspektifte Galatasaray Üniversitesi, Türkiye'nin modern vizyonunu konsorsiyumdaki diğer üniversitelere aktarabilme şansına sahiptir.

Türk üniversitelerinin uluslararası işbirliği yeteneği ve dünya çapında tanınması Türkiye'nin imajı ve markası için önemli bir parametredir. 2020 yılında *Quacquarelli Symonds* [31] (QS) tarafından dünyanın en iyi üniversiteleri üzerine yapılan bir araştırmaya göre dünyada ilk 500 içinde Koç Üniversitesi bulunmaktadır. İlk 1000'de ise Bilkent Üniversitesi, Sabancı Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi gibi üniversiteler bulunmaktadır[32]. Bu okullar, Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim kanunlarına tabii olmakla beraber yabancı dil dersleri, ders kitapları ve kültürel-sanatsal etkinliklerle kendi kültürlerini yabancı öğrencilere yansıtmaktadırlar.

Şu anda, Türk yükseköğretim kurumları Afrika ve Orta Doğu'dan önemli talep görmektedir. Bu yeni öğrenci tabanı, Türkiye kamu diplomasisine, eğitim değişimleri ve burs programları aracılığıyla yeni bir alan sağlamaktadır.

4.3.11 Ulusal Markalar

Ulusal markalar, ülkelerin kamu diplomasisi mesajlarını dünya kamuoyuna iletmek için bir araç görevi görmektedir. Ulusal markalar, Tüm dünyada Türkiye'nin tanınırlığına, itibarına ve kalitesine katkıda bulunmaktadırlar. Türkiye tarafından 'ulusal marka oluşturmak' için ciddi bir çaba sarf edilmesine rağmen Türkiye bu bağlamda Türk Hava Yolları (THY) dışında güçlü bir ulusal markadan yoksundur.

[30] gsu.edu.tr/tr/universite/genel-bilgiler/tarihce
[31] Quacquarelli Symonds, dünyadaki yükseköğretim kurumlarının analizinde uzmanlaşmış bir İngiliz şirketidir. Şirket 1990 yılında Nunzio Quacquarelli tarafından kurulmuştur.
[32] topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2020

Türkiye'nin önde gelen ulusal markası THY'dir. THY 2020 itibarıyla 365'ten fazla uçağıyla 120'nin üzerinde ülkeye uçmaktadır[33]. Bu çerçevede dünyanın en büyük hava yolu şirketlerinden biri konumundadır.

THY ayrıca dünyada çeşitli organizasyon ve takımlara sponsorluk yaparak Türkiye'nin tanınırlığını artırmaktadır. Bu bağlamda THY, Manchester United, FC Barcelona gibi dünyaca ünlü futbol takımlarına sponsor olmuştur[34] [35]. Organizasyon olaraksa Avrupa da düzenlenen *Euroleague* adlı basketbol şampiyonasına sponsor olmuştur[36].

Türk ulusal markalarının uluslararası bilinirliliğinin bir başka örneği de moda alanıdır. Mavi Jeans, Vakko, Beymen, İpekyol gibi Türk markalarının yurt dışında birçok satış noktasının bulunması ve Atıl Kutoğlu, Hüseyin Çağlayan, Dicle Kayek gibi Türk tasarımcıların uluslararası ünlü isimlerin kıyafetlerinin tasarımını yapması da ülkenin imajını dünyaya yansıtmaktadır.

Özetle, Kamu diplomasisi dünyanın geri kalanı için eski bir kavram olsa da Türkiye için oldukça yeni bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin kamu diplomasisi ancak 2010 yılında organize ve profesyonel bir düzeyde kendini gösterdi. Jeopolitiğe bağlı olarak pek çok olumsuzluğa rağmen Türk kamu diplomasisi hem kültürel hem de siyasi alanda büyük ilerleme kaydetti/kaydetmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, Türkiye'nin kamu diplomasisi, savaş benzeri koşullara dâhil olmadığı için karakteristik olarak proaktif olarak değerlendirilmelidir.

Bugün Türkiye'de kamu diplomasisi faaliyetleri Dışişleri Bakanlığı ve Cumhurbaşkanlığı İletişim Ofisi tarafından yürütülmektedir. Ancak Türkiye'nin artan küresel popülaritesi, stratejik iletişim için farklı kurumlarla beraber çeşitli roller üstlenerek daha iyi koordine edilmiş kamu diplomasisi çabalarını gerektirmektedir. Bu bağlamda, son yıllarda STK'lar gibi diğer aktörler ve paydaşlar da Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerine daha fazla dâhil olmaktadır.

[33] turkishairlines.com/tr-int/basin-odasi/hakkimizda/hikayemiz/
[34] bbc.com/turkce/haberler/2010/01/100122_manchester_thy
[35] ntv.com.tr/spor/barcelonanin-yeni-sponsoru-thy
[36] turkishairlines.com/tr-int/basin-odasi/sponsorluklar

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Türkiye Orta Doğu'da bulunmaktadır ve klasik bir biçimde ifade etmek gerekirse kelimenin tam anlamıyla Avrupa ile Asya arasında bir köprü durumundadır. Nüfusu neredeyse tamamen Müslümanlardan oluşmaktadır. Askeri olaraksa Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) üyesidir. Batı tarafından İran'ın artan gücüne karşı ağırlık oluşturabilen bölgesel bir güç olarak görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye Avrupa Birliği'ne (AB) katılmayı hedeflemektedir.

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu sayesinde köklü bir geçmişe sahiptir. Bu bağlamda bugünün Türkiye'si Orta Doğu, Afrika, Balkanlar ve Asya'yı kapsayan derin kültürel köklere sahip nispeten genç bir cumhuriyettir. Türkiye, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nın sonunda Osmanlı İmparatorluğu'nun külleri üzerine kurulmuştur. Büyük insan kaynağı ve sermaye kayıplarına göğüs geren bir millet olarak Türkiye Cumhuriyeti, ilk yıllarında sınırlarını güvende tutmaya ve ulusal kimliğini inşa etmeye odaklandı. Türkiye, geçmiş savaşların travmalarına yanıt olarak, Anadolu'yu Balkanlar ve Kafkasya'dan sürgün edilen Müslümanların yerleşimine açmıştır. Bu politika, genç Türk devletinin modern bir devlet olarak iddiasına bir yanıttı. Aynı zamanda Türkiye'nin uluslararası rolü ve dış politika çerçevesi konusundaki algıları da şekillendirdi.

Bu bağlamda yıllar boyunca Türk politika yapıcılar, Türkiye'nin sınır bütünlüğünü ve ulusal egemenliğini sürdürmek için bölgesel ya da küresel çatışmalarda olabildiğince tarafsız kalmayı seçti. Bu tarafsızlığın nedenlerinden birisi de devrimci aydın kadronun Türkiye'nin ekonomisini güçlendirme çabalarına karşı küresel aktörlerin müdahale etmesine izin vermeme kararlılığından kaynaklanmaktadır.

Türkiye modern, laik ve demokratik bir ulus haline geldikçe, bir NATO üyesi olarak Batı'nın değerli bir müttefiki haline geldi ve AB üyeliğine aday oldu. Özellikle Soğuk Savaş ve I. Körfez Savaşı gibi kutuplaşmanın yaşandığı belirli kriz dönemlerinde, Türkiye'nin Batıya doğru eğilimi belirgin hale gelmiştir. Bu gelişmeler Orta Doğu'daki devletlerin ihtiyatlı olmasına yol açtı. Türkiye, o zamandan beri bu tür endişeleri gidermeye çalışmaktadır. Bu bağlamda Türkiye, 'Kamu Diplomasisi' aygıtını etkili bir biçimde kullanmaktadır.

Türkiye'nin ekonomik gelişimi, sanayileşme doğrultusunda dünya ekonomik sistemine etkin bir şekilde dâhil olmasıyla mesafe kat etmiştir. Bu bağlamda ekonomi ve siyasetteki en önemli değişim dönemi 1983-1992 yılları arasındaki Turgut Özal dönemidir. Bu dönemde, Türkiye sadece piyasa ekonomisine ve uluslararası ekonomik sisteme olan bağlılığını güçlendirmekle kalmayıp aynı zamanda uluslararası ittifaklarını da güçlendirmiştir. Bu perspektifte Özal döneminde milli sanayileşmenin artması ve Türk işletmelerinin dış pazarlara doğru genişlemesi, Balkanlar, Orta Doğu ve Kafkasya'daki Türkiye'nin yumuşak gücünü artırdı. Özal döneminde bu gelişmeler dâhilinde, Türk iş dünyası örgütleri dış politika kararlarının şekillenmesinde daha fazla söz sahibi oldu.

1990'ların yıkıcı ekonomik krizlerine ve Uluslararası Para Fonu'na (IMF) borçlanmaya rağmen, 21. yüzyılın başında ve Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) yönetiminin agresif ekonomi politikaları sayesinde Türkiye içinde bulunduğu mali durumunu tersine çevirmeyi başardı. Artan ihracat yüzdesi, artan gayri safi yurt içi hâsıla (GSYİH), düşen enflasyon ve güçlenen Türk lirası gibi ekonomik gelişmeler yeni Türkiye'nin olgun bir ekonomiyi sürdürme kabiliyetini gösterdi. Bu çerçevede, Türkiye ekonomisi küresel finansal krizlerin ortasında bile istikrarını korudu.

Türkiye'nin ekonomik büyümesi turizmi ve kültürü teşvik etmeye yönelik yoğun çabalara bağlanabilir. Başarılı bir ekonominin sağlamlaştırılmasının, istikrarlı bir siyasi yapıya ve daha olgun bir demokrasiye bağlı olduğu iddia edilebilir. Türkiye ekonomisi ülkenin siyasi istikrarına ve özgürlüğüne bağlı olduğu gibi, demokrasisini yalnızca laik değil, aynı zamanda dini ya da azınlık grupları (Müslüman, Kürt ve Hıristiyan vb.) da kapsayacak şekilde liberalleştirmeye bağlıdır. Bu bağlamda, Türkiye'nin ekonomisi ne kadar güçlüyse, kamu diplomasisine o kadar çok kaynak ayırabilir.

Türk demokrasisi, modern ve Batılı demokrasi ilkelerini sürdürmek için sürekli kendini yenileyen bir devinim içindedir. Osmanlı modernleşmesi ve milliyetçiliğine kadar uzanan Türk kimliğiyle ilgili sorunlar genç cumhuriyette mevcuttu ve gelişen demokratik sistem içinde bu bağlamda fay hatları oluşmuştur. Bu çerçevede 1960 yılında, Demokrat Parti'nin (DP) ilk serbest çok partili seçimler sonucunda başlayan on yıllık iktidarı bir askeri darbe sonucunda sona erdi. Bu darbe sonucunda dönemin seçilmiş başbakanı Adnan Menderes, dışişleri bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve maliye

bakanı Hasan Polatkan darbeciler tarafından yapılan yargılamalarla idam cezasına çarptırılmıştır. Demokratikleşme sürecindeki bu travmatik duraklama, Türkiye'nin sosyal ve siyasi hafızasında canlı kalmaktadır.

Türkiye, iki askeri darbe, bir askeri muhtıra, Türk siyasi hayatına E-muhtıra olarak geçen 2007'de Genelkurmay Başkanlığı sitesinden yayınlanan bildiri ve son olarak 2016'da gerçekleştirilen darbe girişimi görmüştür. Türkiye demokrasisini tehdit eden bu olaylara rağmen 2000'li yılların başından bu yana demokratik kimliğini hızla geliştirmek için çalışmaktadır. AB'ye katılım sürecine devam etme kararlılığıyla ve kendisini her zaman demokrasinin garantörü olarak gören AKP'nin askeri vesayetle yüzleşmesi Türkiye'nin demokratikleşmesinin hızını etkilemiştir. Bu çerçevede Türkiye'nin yumuşak güç potansiyeli, iç siyasetin bu değişkenlerine bağlıdır.

Askeri kadroların mevcut hükümeti devirmek için yapılan birkaç başarısız girişime rağmen ordunun vesayet rolü giderek azaldı. Bu muhtemelen modern Türkiye tarihindeki en büyük demokratik gelişmelerden biridir. Türkiye'nin son on yılda daha gelişmiş bir sivil demokrasi için çalışma içerisinde olması ülkeyi komşularından ayırmaktadır. Bu demokratik kimlik bilgileri, Türkiye'nin yumuşak gücü için önemli bir temel oluşturmaktadır.

Türkiye'nin AB hedefi doğrultusunda AB'nin Türkiye'nin üyeliğine yönelik adımlar olarak belirlediği Kopenhag Kriterleri, dini azınlıklar ve Kürt nüfusu için daha fazla medeni haklar şekillendirme çabalarında etkili olmuştur. Son yıllarda ki durgun Türkiye- AB ilişkileri, hükümetin Kürtler ve azınlık dini gruplar için daha fazla haklar ve siyasi fırsatlar sunmasını engel olmadı. Doğası gereği katılımcı ve tamamen demokratik bir sistem kurmak için çok daha fazla çalışma yapılması gerekse de bu adımlar Türkiye'nin demokratikleşmesini derinleştirmeye istekli olduğunu göstermektedir.

Türkiye, büyüyen bir ekonomiyi yönetirken ve ordunun etkisini azaltarak siyasi yapıyı daha istikrarlı hale getirme sürecindeyken; bir yandan da, Türkiye'nin kamu diplomasisi aracı olarak hizmet veren devlet ve devlet dışı kurumlar kurmuştur/kurmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'de oluşturulan en eski kamu diplomasisi aygıtlarından birisi, 1992 yılında kurulan Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı'dır (TİKA). TİKA, dünya çapında yoksulluğu ortadan kaldırmak

için çalışmaktadır ve 150 ülkenin eğitim, sağlık ve istihdamda dünya standartlarına ulaşmasına yardımcı olmaktadır. TİKA'nın yanı sıra Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), Türk Kızılayı ve Anadolu Ajansı (AA) devletin kamu diplomasisi araçlarıdır.

2010 yılında, Türkiye'nin resmi kamu diplomasisi stratejisini şekillendirmek ve denetlemek için Başbakanlık bünyesinde Kamu Diplomasisi Ofisi kuruldu. 9 Temmuz 2018 tarihi itibarıyla uygulanmaya başlanan başkanlık tipi hükûmet sistemi olan 'Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi' çerçevesinde 24 Temmuz 2018 tarih ve 30488 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 14 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kurulan Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı yeni sistemde bu görevi üstlenmektedir. Türkiye'nin devlet-halk ilişkilerindeki bu yenilik daha iddialı dış politika ve kamu diplomasisi yapısına bağlanabilir.

Doğrudan ya da dolaylı olarak bir kamu diplomasisi stratejisi oluşturma sürecinde rol alan kurumlar, birinin çalışması diğerlerinin çalışmalarını etkilemesi için birbiriyle bağlantılı olmak durumundadır. Bu çerçevede, 'Kamu Diplomasisi' sürecinde bazı durumlarda ilk harekete geçenler STK'lar olurken, diğer durumlarda devlet kurumları ilk adımı atar. Bununla birlikte, Türkiye'nin kamu diplomasisi yakın zamana kadar sistematik değil ve genel bir 'Kamu Diplomasisi' stratejisinden mahrumdu. Bu bağlamda, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı bu kurumlar arasındaki koordinasyonu sağlamak amacıyla faaliyete geçmiş bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bugün Türkiye'nin dış politikası ve yumuşak gücü, yurt içinde demokrasinin, ekonominin ve siyasi istikrarın sürdürülmesine büyük ölçüde bağımlıdır. Bu çerçevede Türkiye'nin uluslararası ilişkileri iç siyasetten bağımsız bir aygıt olarak düşünülemez. Türkiye'nin kamu diplomasisi, ülkenin bölgedeki ihtilaflara çözüm bulma konusunda güvenilir bir ortak olarak görülmesine dayanmaktadır.

Türkiye'nin konumunda 'komşularla sıfır sorun politikası', gerçekçi bölgesel stratejiden çok arzulu düşüncenin bir ürünü olabilir. İsrail, Mısır, Suriye ve Irak'ın merkezi hükümeti ile yaşanan siyasi anlaşmazlıklar nedeniyle bu doktrin Türkiye iç

siyasetinde sorgulanmaya başlandı. Arap Baharı sonrası Orta Doğu'da, komşuların birbirleriyle sorunları olduğu kesindir. 2014'te Irak Şam İslam Devleti'nin (IŞİD) yükselişiyle başlayan çatışma ortamı, 'komşularla sıfır sorun' kavramının kırılganlığını gözler önüne sermiştir. Bu nedenle Türkiye, bölgesel meselelere yaklaşımı için daha gerçekçi, ayakları yere basan bir temel oluşturmak zorunda kalmıştır. Bu bağlamda bugün bölgesel meselelere yaklaşım, Türkiye'nin çıkarlarını korumak amacıyla kurulan denge politikalarıyla gerçekleşmektedir.

İç siyasette Türk dış politikasını eleştirenler, hükümetin Müslüman Kardeşler ile AKP arasında güçlü siyasi ve duygusal bağlar nedeniyle mezhepçi bir politika izlediğini iddia etmektedirler. Bu çerçevede, Ortadoğu'daki değişimler ve bu değişimlerin siyasete yansımaları ışığında, "komşularla sıfır problem" doktrininin yerini "değerli yalnızlık" yaklaşımı almıştır. Bu bağlamda, Orta Doğu'daki bölgesel sorunlara denge politikası anlayışıyla yaklaşan Türkiye bu bölgesel sorunlarda haklılığını küresel ölçekte kanıtlamak amacıyla "kamu diplomasisi bürokrasisi" aygıtını bir araç olarak sürekli kullanmaktadır.

Türkiye'nin sahip olduğu çok sayıda kamu diplomasisi mekanizması bulunmaktadır. Geleneksel hükümet kurumları arasında Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Dış-işleri Bakanlığı, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Anadolu Ajansı ve Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. Hükümet dışı kurumlar arasında ise düşünce kuruluşları, STK'lar, ulusal markalar, kanaat önderleri ve ünlüler ile uluslararası kültür ve spor etkinlikleri bulunmaktadır. Türkiye için, diğer ülkelerde olduğu gibi, tüm bunların çalışmalarını koordine etmek göz korkutucu bir görevdir, hükümetin tepesinde bağlılık ve sivil toplum kuruluşlarına ve projelerine liderlik edenlerin sürekli ilgisini gerektirir. Bu bağlamda Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı bu önemli boşluğu dolduracak bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk kamu diplomasisi tarihi birçok tezatlığı içinde barındırmaktadır. Bu bağlamda Osmanlı İmparatorluğu, sert güce bağlı olmasının ötesinde yumuşak güç unsurlarından da yararlanmıştır. Cumhuriyet döneminde, 1925'ten sonra, ülkenin politik atmosferine tek bir ideoloji hâkim oldu. Bu ideoloji, genel olarak otoriter politikalara dayanmaktadır ve yumuşak güç politikaları bu otoriter rejimde bulunmamaktaydı. Türkiye 1980'lerde ve 1990'larda küreselleşmenin etkisiyle,

ekonomik, politik ve sosyal uygulamalarını dünyaya geniş çapta açtı. Bu durumla birlikte yeni yüzyıl başladığında Türkiye, yumuşak güç ve kamu diplomasisi kavramlarını daha fazla kullanır hale geldi.

Türkiye'nin Osmanlı'dan gelen imparatorluk tecrübesi, ülkenin modern kamu diplomasisinde bir başka faktör oluşturmaktadır. Bu durum özellikle Balkanlar'da belirgindir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte Türkiye ile Güneydoğu Avrupa arasında birçok siyasi iletişim ve ekonomik iş birliği kanalı ortaya çıktı. Bu bağlamda Türkiye, Balkanlar'da daha fazla nüfuz elde etmek için bizzat girişimler başlattı, diğer bölgesel girişimlerde aktif rol aldı ve kendisini bölgesel anlaşmazlıklarda arabulucu ve bölgenin çıkarlarının savunucusu olarak kamuoyuna lanse etti. Türkiye aynı zamanda bölgede devlet kurumlarını, ticari çıkarları ve dini ve sivil toplum kuruluşlarını içeren bir dizi yatırımlarda bulundu. Bu perspektifte Türkiye'nin çabalarının nedeni, bölgeyle ortak Osmanlı tarihine sahip olmak olarak açıklanabilir.

Bir bölgesel güç olarak Türkiye, kamu diplomasisi konusunda çeşitli alanlarda (insani yardım da dâhil olmak üzere) değişim getirmenin yanı sıra kalıcı bir etki yaratmak için tasarlanmış proaktif politikalar sergilemiştir. Bu çerçevede Türkiye'nin bölgedeki imajının şekillenmesinde sivil toplum kuruluşlarının önemli bir rol oynadığı Afrika, Orta Doğu ve Uzak Doğu'da değer temelli bir politika izlemektedir. Türkiye, STK'lar aracılığıyla sadece insani yardım sağlayıcısı olarak değil, aynı zamanda güven inşa ederek bölgesel çatışmalarda sorun çözücü bir aktör olarak yer almaya çalışmaktadır. Bu anlamda Türkiye birçok yönden insani ve değer temelli[37] politikalarıyla niş bir diplomasi örneği sunmaktadır.

Türk kamu diplomasisi politika şekillendirilirken karşılaşılan ciddi problemler söz konusudur bunlardan biri Ermeni meselesidir. Ermenistan, Türkiye'nin yakın komşusu olmasına rağmen aralarında çok az resmi iletişim vardır. Ermenistan ile Türkiye'nin ortak sınırları 27 yıldır kapalı olmakla beraber devletlerarası resmi diplomatik ilişkiler mevcut değildir. Bu durum, özellikle Türk ve Ermeni sivil toplum aktörleri tarafından kopuk ilişkiyi iyileştirme ve güveni yeniden inşa etmek

[37] Değer temelli politika, hem ülkenin değerine hem de bir ulus olarak o ülkede yaşayan bireylerin değerine odaklanan bir politika yöntemidir.

kamu diplomasisi yoluna bir açılım sağlasa da Ermenistan'ın Azerbaycan ile olan ilişkileri ve sözde soykırım iddiaları nedeniyle bu açılım başarılı olmamaktadır.

Bölgedeki ülkelerin iç siyasetindeki istikrarsızlık, Türkiye, İran ve Suriye arasında terör faaliyetinde bulunan terör örgütü PKK'ya karşı bir zamanlar güçlü olan ittifakı kırılmasına sebep olarak Türkiye'nin Kürt sorununu karmaşık hale getirdi. PKK'nın Suriye kolu olan PYD, Ankara ile Suriye'deki Esad rejimi arasındaki bölgesel kaostan ve kötüleşen ilişkilerden yararlanarak kuzeydoğu Suriye'nin kontrolünü fiilen ele geçirdi. Bu perspektifte Türkiye güneydoğusunda bir terör devletinin kurulmasını reddederek bu konuda sert gücünü devreye sokarak Suriye'ye girmiştir. Bu bağlamda Türkiye ilk kez 22 Şubat 2015 tarihinde Şah Fırat Operasyonunu düzenleyerek Kobani- Halep bölgesine başarılı bir operasyon düzenlemiştir. Daha sonraki dönemlerde ise sırasıyla Fırat Kalkanı, İdlib, Zeytin Dalı, Barış Pınarı ve son olarak Bahar Kalkanı operasyonlarıyla bölgede varlığın söz ettirmiştir.

Kamu diplomasisi terimi oldukça yeni olmasına rağmen, tarih boyunca birçok ülkede uygulanmıştır. Bu bağlamda, Osmanlı İmparatorluğu da Avrupa siyasetini şekillendirmek için sert gücünü olduğu kadar yumuşak gücünü de canlandırmak için kamu diplomasisini kullanmıştı. Bu çerçevede "Türkiye'nin Kamu Diplomasisi" strateji ve adımlarının Osmanlı İmparatorluğundan gelen pratiklere dayandığı söylenebilir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde modern diplomasinin kurulmasıyla birlikte kamu diplomasisi tatbikatları başlamıştır. Buna bağlı olarak, farklı motivasyonlardan kaynaklanan İmparatorluğun hem zirvesinde hem de çöküşünde yabancı devletlerle iletişim kurmak için geleneksel kamu diplomasisi faaliyetleri uygulanmıştır. Özellikle Sultan II. Abdülhamid döneminde, zayıflamış Osmanlı İmparatorluğu'nun gücünü yeniden şekillendirme girişimleriyle çeşitli modern kamu diplomasisi örnekleri hayata geçirilmiştir.

Bu sürecin en somut tezahürü, Sultan II. Abdülhamid'in, Osmanlı Devleti'nin dünyadaki imajını iyileştirme çabalarında saltanat ve halifeliği aktif olarak kullandığı zaman olarak görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun hükümdarları, güçlü Avrupa ülkeleri arasında ayakta kalabilmek için kamuoyunun olumlu görüşüne ihtiyaç duyduklarını biliyorlardı. Bu nedenle Osmanlı yöneticileri ciddi bir imaj

yönetiminden geçmekteydiler. Ülke imajını yeniden şekillendirmek için iletişimin kullanılması gelecek yüzyıl boyunca devam etmiştir.

Tarihsel açıdan Türkiye'nin kamu diplomasisi, iki farklı başlık altında gelişimini sürdürmüştür. Birinci başlık, devlet sisteminin yabancı kamuoyuna yanıt verdiği ulus inşası ve ülke imajıdır. Türkiye, bugüne kadar "ülke imajı" konusunda küresel kamuoyunu şekillendirme girişimlerine odaklanmıştır. İkinci başlık ise dış politikayla bağlantılı tarihsel kimlik kavramıdır. Yukarıdan aşağıya modernleşme sürecinden kaynaklanan ani kopukluğa rağmen, Osmanlı dönemi tarihine dair belli bir algı ve gurur, modern cumhuriyete aktarılmıştır. Dolayısıyla, Osmanlı hoşgörüsü anlayışı, çağdaş Türk dış politikası ve kamu diplomasisi girişimlerinde odak noktası haline gelmektedir. Tarihin rolü, sadece cumhuriyetin imparatorluğun halefi olması nedeniyle değil, aynı zamanda Türkiye'nin Özal döneminden bu yana tarihsel kökleriyle yeniden bağ kurmaya çalıştığı için de oldukça önemlidir.

Bu çerçevede, Türkiye'de olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu'nda da kamu diplomasisi çalışmaları yürütülmüştür. Ancak, bu iki dönemin girişimleri, mesajları ve yansıtmayı amaçladıkları imaj farklılık göstermektedir. Çağdaş kamu diplomasisi girişimleri, ülkeyi bölgesel güç olarak yabancı ülkelere kabul ettirme konusunda Türkiye için büyük önem taşımaktadır.

"Kamu Diplomasisi" dünyanın için eski bir kavram olsa da Türkiye için oldukça yeni bir kavramdır. "Türkiye'nin Kamu Diplomasisi" organize bir şekilde 2010 yılında hükümet tarafından hayata geçirildi. Türkiye için genç bir kavram olmasına ve Türkiye'nin jeopolitik yeri sebebiyle birçok engelle karşı karşıya olmasına rağmen hem kültürel hem de politik anlamda önemli bir noktaya gelmiştir. Daha önce bahsedildiği gibi, Türkiye'nin kamu diplomasisi karakteristik olarak proaktif olarak değerlendirilebilir çünkü savaş benzeri koşullara dahil değildir. Ancak, bu çerçevenin aksine, Türkiye'nin dış politika sorunlarında verilen kamu diplomasisi mesajlarının çoğunun oldukça reaktif olduğunu göze çarpmaktadır.

Günümüzde Türkiye için en etkili kamu diplomasisi faaliyetleri resmi olarak Dışişleri Bakanlığı ve Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Bununla birlikte, son yıllarda STK'lar gibi aktörler ve diğer paydaşlar da kamu diplomasisi sürecine daha fazla dahil oldu. Türkiye'nin artan

küresel görünürlüğü, stratejik iletişimde çeşitli roller üstlenerek daha iyi koordine edilmiş kamu diplomasisi çabalarını gerektirmektedir. Bu bağlamda, günümüzde tüm devlet kurumlarının kamu diplomasisi ve Türkiye imajına ilişkin faaliyetleri, Türkiye'nin dış politika önceliklerine ve ulus markasına bağlı olarak tek bir strateji altında birleştirilmektedir. Ulus markasını oluşturmak, Türkiye'nin kamu diplomasisi stratejisi içerisinde devam eden bir süreçtir.

Türkiye'nin kamu diplomasisi stratejileri geliştirme konusunda önünde dört büyük zorluk olduğu tespit edilmiştir. İlk zorluk, devlet bürokrasisinin işleyişi ve yapısıdır. Türkiye'de devlete ait bürokrasi araçları birbirleriyle bağlantısız hareket etmektedir. Bu durum, bu kurumların birçoğunun zaman zaman birbiriyle koordineli çalışmasına rağmen, çoğunlukla her kurumun bir stratejiye dayanmayan kendi kamu diplomasisi faaliyetlerine sahip olduğu anlamına gelmektedir. Uluslararası bir imaj yaratmada ve itibar yönetiminde iletişimin önemi göz önüne alındığında, Türkiye'nin kamu diplomasisi araştırmalarına ve insan kaynaklarına yoğun bir şekilde yatırım yapması zorunludur. Diğer taraftan, Türkiye'nin kamu diplomasisi mesajları ve faaliyetleri, yabancılara yönelik olması gerektiğinde, bu mesajlar büyük ölçüde ülke içinden yönlendirilmektedir. Özellikle Dışişleri Bakanlığı dışındaki kurumlar tarafından yapılan kamu diplomasisi girişimlerinin çoğu, yerel seçmen tabanını sağlamlaştırmak için kamuoyuna duyurulmakta, dolayısıyla hükümetin başlangıçtaki "Kamu Diplomasisi" motivasyonunu zayıflatmaktadır.

İkinci zorluk, sivil toplum kuruluşlarının Türkiye içindeki rolünde yatmaktadır. Bu bağlamda, hükümet ile sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkinin yeniden yapılandırılması ve düzenlenmesi faydalı olabilir. Sivil toplum araçlarının özerklik düzeyi, inandırıcılığı ve çeşitliliği Türkiye'nin kamu diplomasisini güçlendirecektir. Diğer taraftan, başka bir konu da sivil toplum kuruluşlarının önemli ölçüde pasif olmasından kaynaklanmaktadır. STK'lar, düşünce kuruluşları ve üniversiteler potansiyellerini ve ülke içindeki fırsatlarını daha etkin kullanabilmelidir.

Üçüncü zorluk ise Türk Hava Yolları dışında güçlü ulusal markanın bulunmamasıdır. Ulusal markalar ülke imajını oluşturmaya yardımcı olmaktadır. Diğer taraftan, Türkiye'de düzenlenen çeşitli uluslararası etkinlikler, yabancı ziyaretçilerin zihninde ülkenin imajını olumlu anlamda yükseltmek için etkili bir araç görevi görmektedir.

Yine de dünya çapında tanınan bir Türk markasının olmaması, Türkiye'nin yumuşak güç potansiyelini engellemektedir.

Dördüncü zorluk, bilimsel araştırma eksikliğinde yatmaktadır. Türk kamu diplomasisi, etkileme kapasitesini büyük ölçüde engelleyen araştırmalardan yoksundur. Bu nedenle, dinlemeye dayanan etkili bir kamu diplomasisi stratejisi oluşturmak için bilimsel araştırmalara öncelik vermek son derece önemlidir. "Türk Kamu Diplomasisi" araştırma, mevcut politikaların gözden geçirilmesi, yeni stratejilerin belirlenmesi, mesajlarının planlanması, bu mesajların iletilmesi için gerekli araçların belirlenmesi ve bunların uygulanmasını içeren süreçleri gündemine almalıdır. Aynı zamanda diğer ülkelerinde "kamu diplomasisi" uygulamalarını ve diyaloglarının takibini etkinleştirmesi gerekmektedir. Araştırma sürecinde ise önemlisi olan hedef kitleyi anlamaktır.

Bu anlamda Türk kamu yerli ve yabancı halklara diplomasisi ulaşmalı ve dinlemelidir. Kısa vadede uluslararası kamuoyunu şekillendirmek için mümkün olduğunca çok kanaat önderi çıkarmalıdır. Sürekli uluslararası görünürlük sağlamak için uluslararası yayın stratejileri geliştirmeli, uluslararası etkinlikler düzenlemeli ve orta vadede politik algısını yönetmek için sinemadan yararlanmalıdır. Uzun vadede ise yakın ilişkiler kurmak için kültürel diplomasiye yatırım yapmalıdır. Türk kamu diplomasisinin gelecekteki başarısı, araştırma yoluyla elde edilen stratejilerin desteklediği uygulama ve sivil toplumun sürece daha fazla katılımı ile mümkün olacaktır.

Barış zamanında kendisini proaktif olarak konumlandıran Türk kamu diplomasisi, rotasını gelenekselden yeni kamu diplomasisine kaydırma potansiyeline sahiptir. Sivil toplumun daha fazla katılımını, şeffaflığı ve bilimsel araştırmayı içeren uygulamalarla, "Türk Kamu Diplomasisi" paydaşlarıyla bir diyalog ve işbirliği ortamı oluşturma potansiyeli taşımaktadır.

Sonuç olarak, "Kamu Diplomasisi" verimli bir şekilde kullanıldığında, gelişmekte olan bir ülke ve çözülmemiş bir dizi dış politika sorunu olan Türkiye gibi yükselen bir güç için temel bir araç olarak hizmet etmektedir. Kamu diplomasisinin çeşitli iletişim araçlarıyla doğru bir şekilde analiz edilmesi, araştırılması ve uygulanması,

önümüzdeki zorlukların doğru yollarla ele alındığı dikkate alındığında, Türkiye'nin kamu diplomasisi için olumlu sonuçlar üretme kapasitesine sahiptir.

KAYNAKÇA

Abadan, N. (1959). *Bürokrasi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını.

Akbulut, Ö. Ö. (2007). Küresel leşme Ulus-Devlet ve Kamu Yönetimi, TODAİE, No:331, 363.

Akdoğan, Y. (2010). Muhafazakâr- Demokrat Siyasal Kimliğin Önemi ve Siyasal İslamcılıktan Farkı, M. Hakan Yavuz (Ed.), *AK Parti Toplumsal Değişimin Yeni Aktörleri içinde*, İstanbul: Kitap Yayınevi, s. 59- 95.

Âmin, Z. (2017). *The Age of Renewable Energy Diplomacy*, Emirates Diplomatic Academy Irena. Sayı: 4.

And, M. (1956). Türkiye'de Aydınlar. *Forum Dergisi*, 41, (25).

Andersen, M.P. (1959). *The Agree-Disagree Discussion Guide*. New York: Routledge.

Atiyas, İ. (1996). Uneven governance and fiscal failure: the adjustment experience in Turkey. L. Frischtak ve İ. Atiyas (Ed.), *Governance, leadership and communication: building constituencies for economic reform.* Ankara: The World Bank

Aydemir, E. (2018). *Kamu Diplomasisi (Ülkeler-Avrupa Birliği-Kurumlar-Uygulamalar).* İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Barlas, M. (1994). *Turgut Özal'ın Anıları*. İstanbul: Gençlik Yayınları

Berridge, M.K.S. ve T.G. Otte (2001). *Diplomatic Theory from Machiavelli to Kissinger.* Londra: Palgrave Macmillan

Bayram, A.K ve K. Çınar. (2007). İktidar ve Siyasetin Gölgesinde Bürokrasi Demokrasi İlişkisi: İdealler, Zorunluluklar, Gerilimler, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 1, 11- 24.

Birgi, M.N. (1983). *Diplomasi Mesleği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi. Sayı:1.

Blanning, T.C.W. (1987). *The French Revolution: Aristocrats versus bourgeois?*. London: Macmillan.

Birnbaum, P. (1987). France: Polity with a strong state. M. Heper (Ed.), *The state and public bureaucracies: A comparative perspective*. New York: Greenwood.

Bottomore, T. (2002). *Marx'ın Sosyolojisi*. İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi.

Bozkurt, Ö. (2008), Bürokrasi, S. Sezen (Ed.), *Kamu Yönetimi Sözlüğü içinde*, Ankara: TODAİE Yayınları.

Bugra, A. (1994). *State and business in modern Turkey: A comparative study*. Albany: State University of New York Press

Büber, O ve Söğüt, M. (1993). *Bütün Yönleriyle Özal ve Dönemi*. İstanbul: Tempo Yayınları.

Cemal, H. (1989). *Özal hikayesi*. İstanbul: Bilgi Yayınları.

Copleston, F. C. (2000). George, Wilhelm Friedrich Hegel, M. Cranston (Ed.), *Batı Dünyasında Siyaset Felsefeleri içinde*, N. Muallimoğlu (çev.), İstanbul: Avcıol Basım Yayın, s. 105- 113.

Cull, N. (2009). Public Diplomacy Before Gullion, N. Snow & P.M. Taylor (Ed.) *Handbook of Public Diplomacy*, New York: Routledge.

Çaha, Ö. (2003). *Aşkın Devletten Sivil Topluma.* İstanbul: Gendaş A.Ş.

Davutoğlu, A. (2001). *Stratejik Derinlik*. İstanbul: Küre Yayınları.

Davison, H. (1968). *Turkey. Englewood Cliffs.* NJ: Prentice-Hall.

Demirci, F. & Ö. Önder (2011). *Siyaset Bilimi*, Ankara: Orion Kitabevi.

Deringil, S. (1999). *The Well-Protected Domains: Ideology and the Legitimation of Power in the Ottoman Empire 1876–1909*. London: I. B. Tauris.

Dodd, C. H. (1965). Administrative reform in Turkey. *Public Administration (London)*, (43), 71-83.

Dursun, D. (2012). *Bürokrasi Teorisi ve Yönetim*, www.iudergi.com/tr/index.php/sosyalsiyaset/article/.../11523 (20 Aralık 2019).

Dursteler, R. (2006). *Venetians in Constantinople: Nation, Identity, and Coexistence in the Early Modern Mediterranean*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Dyson, K.H.F. (1977). *Party, state and bureaucracy in Western Europe*. Beverly Hills: Sage.

Erdoğan, M. (1998). *Liberal Toplum, Liberal Siyaset*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Erzen, M. (2014). *Kamu Diplomasisi*. İstanbul: Derin Yayınları.

Eryılmaz, B. (2009). *Kamu Yönetimi*. Ankara: Okutman Yayınları.

Eryılmaz, B. (2008). *Bürokrasi ve Siyaset*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Eşki, H. (2010). Bugünü Anlamak İçin Max Weber'i Yeniden Okumak, *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 187-198.

Evered, R. (1983). So What is Strategy?, *Long Range Planning*, 8(16).

Evin, A. (1996). Bureaucracy in Turkish politics. Private View, *Quarterly International Review of the Turkish Industrialists' and Businessmen's Association*, 1(49).

Fagen, R. R. (1965). Charismatic Authority and the Leadership of Fidel Castro, *The Western Political Quarterly*, 18(2).

Fidan, S, Şahin, K, Çelik, F. (2011). Osmanlı Modernleşmesinin Temel Olgularından Biri: Bürokrasi Osmanlı Modernleşmesinde Bürokrasinin Etkinliği ve Önemi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (23), 113-128.

Finer, S. E. (1975). State and nation-building in France: The role of the military. C. Tilly (Ed.), *The formation of national states in Western Europe*. Princeton: Princeton University Press.

Gay, du P. (2002). *Bürokrasiye Övgü*, E. Yıldırım, Ş. Çalış, S. Bayraktar ve İ. Haşlak

(çev.), İstanbul: Değişim Yayınları.

Giddens, A. (2009). *Kapitalizm ve Modern Sosyal Teori*, Ü. Tatlıcan (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.

Güler, B. A. (2011). *Türkiye'nin Yönetimi: Yapı*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Gülmez, M (1975), Weber ve İdeal Tip Bürokrasi Anlayışı, *Amme İdaresi Dergisi*, 8(1).

Graaf, T. (2011). Punctuated Equilibrium in the Energy Regime Complex, *Springer Science.* 5(1)

Granados, F. J., D. Knoke (2010). *Örgütlü Çıkar Grupları ve Politik Ağlar*. Ankara: Phoenix Yayınevi,

Goodwin, J. (1998). *Lords of the Horizons: A History of the Ottoman Empire.* New York: Henry Holt.

Gökmen, Y. (1992). *Özal sendromu*. Ankara, Turkey: V yayınları.

Göle, N. (1986). *Mühendisler ve ideoloji: Öncü devrimcilerden yenilikçi seçkinlere*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Hale, W. (1994). *Turkish politics and the military*. London: Routledge

Hall, J.A. ve J. G. Ikenberry (2005). *Devlet*, İ. Çekem (çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Hallahan, K. (2007). Defining Strategic Communication, *International Journal Of Strategic Communication*. 1(1).

Harris, G. (1988). The role of the military in Turkey: Guardians or decision makers? M. Heper & A. Evin (Ed.), *State, democracy and the military: Turkey in the 1980s*. New York: de Gruyter.

Heper, M. (1980). Center and periphery in the Ottoman Empire: With special reference to the nineteenth century. *International Political Science Review*, (1), 81-105.

Heper, M. (1985). The state and public bureaucracies: A comparative and historical perspective, *Comparative Studies in Society and History*, (27), 86-110.

Heywood, A. (2006). *Siyaset*. Ankara: Liberte Yayınları.

Hicks, H. G., Gullet, C. R. (1981), *Organizasyonlar: Teori ve Davranış*. Besim B. (Çev), İstanbul: Platform Yayınları.

Hoben, J. B. (1954). English Communication at Colgate Re-Examined, *Journal Of Communication*. 6(4).

İskit, T. (2011). *Diplomasi Tarihi, Teorisi, Kuramları ve Uygulaması.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

İnalcık, H. (2011). *Devlet-i Aliyye*. Istanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

İnan, A. (1998). *Makaleler ve İncelemeler, Cilt I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İnel, H. (2016). Turgut Özal ve Süleyman Demirel'in Siyasi Liderliklerinin Bürokrasi ile İlişkiler Açısından Karşılaştırılması, *The Journal of Europe - Middle East Social Science Studies*, 2 (2), 181-215 .

Jacop, C. E. (1966). *Policy and Bureaucracy.* Reinhold: Van Nostrand Company.

Kalın, İ. (2010). Dünya Görüşü, Varlık Tasavvuru ve Düzen Fikri: Medeniyet Kavramına Giriş. *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* 1 (61).

Kalın, İ. (2011). Soft Power and Public Diplomacy in Turkey, *Perceptions: Journal of International Affairs.* (16).

Kapani, M. (2015). *Politika Bilimine Giriş.* Ankara: Bigbang Yayınları.

Karatepe, Ş. (1995). Türkiye'nin Yönetim Sorunları, *Yeni Türkiye Dergisi*. 1(4)

Kavoğlu, S. (2018). *Türk Kamu Diplomasisi Halkla İlişkiler Eksenli model Arayışları.* Konya: Eğitim Yayınevi.

Kazamias, A. (1966). *Education and the quest for modernity in Turkey*. Chicago: University of Chicago Press.

Kazdal, İ. (1990). *Siyasi İktidar ve Özal Devri*. İstanbul: İhya Yayınları.

Kışlalı, A. T. (2003), *Siyaset Bilimi.* Ankara: İmge Kitapevi.

Kodaman, B. (2007). Osmanlı Devleti'nin Yükseliş ve Çöküş Sebeplerine Genel Bakış, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (16).

Kongar, E. (1996). *Ben müsteşarken*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kozanoğlu, H. (1993). *Yuppiler, Prensler ve Bizim Kuşak*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Kürkçüoğlu, Ö. (1980). Dış Politika Nedir? Türkiye'deki dünü ve Bugünü. *AÜSBF Dergisi*. 35(1-4).

Leblebici, D. N. (2008). Yönetim Bilimi Açısından Klasik Dönemi Hatırlamaya İlişkin Bir Çalışma, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (21)

Lewis, B. (1995). *Cultures in Conflict: Christians, Muslims, and Jews in the Age of Discovery*. New York: Oxford University Press.

Lindblom, C. E., E. J. Woodhouse (1993). *The Policy Making Process*. New Jersey: Third Edition, Prentice Hall: Englewood Cliffs.

Mardin, Ş. (1975). Atatürk, bürokrasi ve rasyonellik. *Atatürk devrimleri I. milletlerarası sempozyumu bildirileri: 10-14 Aralık 1973*. İstanbul: Sermet Matbaası.

Marx, K ve F. Engels (2011). *Politika ve Felsefe.* T. Ağaoğlu (çev.), İstanbul: Belge Yayınları.

Miliband, R., (1990) *Kapitalist Devlet: Nicos Poulantzas'a Cevap- Kapitalist Devlet Sorunu içinde*, Y. Berkman (çev.), İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Mirable Dictionary (2002). Londra: English Mira Yayınları.

Mises L. Von (1947), *Bureaucracy.* F. Ergin ve A. Yayla (çev.), Ankara: Liberte Yayınları.

Mouzelis, Nicos (2003). *Örgüt ve Bürokrasi: Modern Teorilerin Analizi*, H. Bahadır Akın (çev.), Konya: Çizgi Kitabevi.

Nazir, B. (2008). *Ottoman Hospitality and Its Impact on Europe.* Istanbul: Istanbul Chamber of Commerce.

Nye, J.S. (1990). *Soft Power The Means To Success In World Politics*. New York: Public Affairs.

Nohutçu, A. (2006), *Kamu Yönetimi*. Ankara: Savaş Yayınevi.

Öymen, O. (2007). *Silahsız Savaş*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ülgener, S. (1983). *Zihniyet, Aydınlar ve İzm'ler*. Ankara: Maya Yayınları.

Parkin, F. (2002). "Toplumsal Tabakalaşma". M. Tunçay ve A. Uğur (Ed.), *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi İçinde*, F. Berktay (çev.), Ankara: Ayraç Yayınları. 595- 625.

Pignot, H. (2009). Christians under the Ottoman Turks, Piscataway, NJ: Gorgias Press, Sayı: 1.

Poulantzas, N. (1990), *Kapitalist Devlet Sorunu*. Y. Berkman (çev.), İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Poulantzas, N. (1992). *Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar*, Ş. Süer ve L. F. Topçaoğlu (çev.), İstanbul: Belge Yayınları.

Popper, K. R. (1999). *Açık Toplum ve Düşmanlarına Yeniden Bakış*, A. Yayla (Ed). Sosyal ve Siyasal Teori içinde. İ. Dağı (çev). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Potter, E. (2002). *Canada and The New Public Diplomacy.* Hague: Netherlands Institute of International Relations.

Pustu, Y. (2007). Osmanlı-Türk Geleneğinde Modernleştirici Unsur Olarak Bürokratik Elitler. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 (2).

Quataert, D. (2000). *The Ottoman Empire: 1700–1922.* Cambridge: Cambridge University Press.

Rabasa A. (2008). *The Rise of Political Islam in Turkey*. Santa Monica, CA:RAND Corporation, 2008.

Rosenberg, H. (1958). *Bureaucracy, aristocracy and autocracy: The Prussian experience, 1660-1815*. Boston: Beacon Press.

Samson, S. A (1978). Milovan Djilas The New Class: An Analysist of the Communist System Study Guide (1978). Journal of Faculty Publications and Presentations. (276).

San, C. (1971). *Max Weber'de Hukukun ve Meşru Otoritenin Sosyolojik Analizi*, Ankara: A.İ.T.İ.A. Yayınları.

Shafritz, J. M., E. V. Russell ve C. P. Borick (2008). Introducing Public Management, Essex: Pearson Education Limited, Sixth Edition.

Shaw, S. ve Shaw, K. (1976), *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*. New York: Cambridge University Press.

Smith, G.S. (2009). Exchange Programs and Public Diplomacy. N. Snow & P.M. Taylor (Ed.) *Handbook of Public Diplomacy*, New York: Routledge.

Southern, D. (1979). Germany. In. F. F. Ridley (Ed.), *Government and administration in Western Europe*. Oxford: Martin Robertson.

Snow, N. (2009). Rethinking Public Diplomacy. N. Snow & P.M. Taylor (Ed.) *Handbook of Public Diplomacy*, New York: Routledge.

Szondi, G. (2009). Central and Eastern European Public Diplomacy. N. Snow & P.M. Taylor (Ed.) *Handbook of Public Diplomacy*, New York: Routledge.

Şen, M. L. ve M. Eken (2007). Belediyelerde İnsan Kaynakları Yönetimi, B. Eryılmaz, M. Eken ve M. L. Şen (Ed.), *Kamu Yönetimi Yazıları içinde*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 542- 563.

Tanilli S. (1990), *Devlet ve Demokrasi*. İstanbul: Say Yayınları.

Taylor, M.P. (2009). Public Diplomacy and Strategic Communication. N. Snow & P.M. Taylor (Ed.) *Handbook of Public Diplomacy*, New York: Routledge.

Tortop, N., E. G. İsbir, B. Aykaç, H. Yayman ve M. A. Özer (2007), *Yönetim Bilimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Tosun, T. (2003). *Siyasette Yeniden Mevzilenmeler*. İstanbul: Büke Kitapları.

Tuncer, H. (2006). *Küresel Diplomasi*. Ankara: Ümit Yayıncılık.

Tuncer, H. (2009). *Diplomasinin Evrimi Gizli Diplomasiden Küresel Diplomasiye*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Tür, Ö. ve Han, A. (2011). *A Framework for Understanding the Changin Turkish Foreign Policy Of the 2000s.* New York: Routledge.

Versan, R. (1995). Tarih Boyunca ve Günümüzde Diplomasi. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*. (10)

Vucinich, W. (1965). *The Ottoman Empire: Its Record and Legacy*. Princeton, NJ: Van Nostrand.

Vural, E. (2011). *The Middle East as a regional security complex: continuities and changes in Turkish foreign policy under the JDP rule*. (Master Tezi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Yavuz, M. H. (2010). Türkiye'de İslami Hareketin Dönüşümünde Yeni Burjuvazinin Rolü, M. Hakan Yavuz (Ed.), *AK Parti Toplumsal Değişimin Yeni Aktörleri İçinde*. İstanbul: Kitap Yayınevi, 7-28.

Yazıcıoğlu, R. (2000), *Bu Sistem Değişmeli*. İstanbul: Birey Yayıncılık.

Yeşiltaş, M, Balcı, A. (2011). AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözlüğü: Kavramsal Bir Harita. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 9-35.

Yıldız, A. (2018). Liberalizm-Muhafazakarlık Sarkacında "İnformel" Bir Demokrat: Turgut Özal'dan Kalan. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 15 (55), 39-56.

Wagner, H. (1999). *Parti Diktatörlüğünün Çöküşü: Komünist Yönetimin Safhaları.* A. Yayla (Ed.). Sosyal ve Siyasal Teori içinde. M. Erdoğan (çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi. 385- 399.

Watson, A. (1984). *Diplomacy: The Dialogue Between States*. New York: Routledge.

Weber, M. (2011). *Bürokrasi ve Otorite*. H.B. Akın (çev.). (3. Baskı). Ankara: Adres Yayınları.

Wellesley, V. (1944). *Diplomacy in Fetters*. Londra: Oxford Academic.

Çevrimiçi Kaynaklar

Anadolu Ajansı (2018), aa.com.tr/tr/tarihçe, (08.01.2020 Tarihinde Erişildi).

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (2017), https://en.afad.gov.tr/about-us, (07.02.2020 Tarihinde Erişildi).

Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (2018), https://www.tika.gov.tr/en/page/history_of_tika-8526, (05.01.2020 Tarihinde Erişildi).

Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (2018), https://www.tika.gov.tr/en/news/list/activities-3, (05.01.2020 Tarihinde Erişildi).

Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (2018), https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649, (05.01.2020 Tarihinde Erişildi).

Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (2018), https://www.tika.gov.tr/tr/koordinatorlukler, (05.01.2020 Tarihinde Erişildi).

Türkiye Dış İşleri Bakanlığı (2019), http://www.mfa.gov.tr/world_-international-and-horticultural-expositions-_expo_.en.mfa (12.05.2019 Tarihinde Erişildi).

Türkiye Dış İşleri Bakanlığı (2019), http://www.mfa.gov.tr/years-and-seasons-of-turkey-recently-organized-in-other-countries.en.mfa (12.05.2019 Tarihinde Erişildi).

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (2019), https://www.trt.net.tr/kurumsal/tarihce, (15.07.2019 Tarihinde Erişildi).

TBMM Tutanak Dergisi. (04.06.2003), https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c025/tbmm22025112.pdf (20.12.2019 Tarihinde Erişildi).

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (2020), https://www.ytb.gov.tr/en/news/international-students-come-to-turkey-for-education-from-all-around-the-world, (19.11.2019 Tarihinde Erişildi).

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (2020), https://www.ytb.gov.tr/en/international-students/turkey-scholarships, (19.11.2019 Tarihinde Erişildi).

58. Hükümet Programı, https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/hukumetler/hukumetler_cilt_10.pdf (01.02.2021 Tarihinde Erişildi).

59. Hükümet Programı, https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/hukumetler/hukumetler_cilt_10.pdf (01.02.2021 Tarihinde Erişildi).

60. Hükümet Programı, https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/hukumetler/hukumetler_cilt_10.pdf (01.02.2021 Tarihinde Erişildi).

61. Hükümet Programı, Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü (resmigazete.gov.tr), (01.02.2021 Tarihinde Erişildi).

Haber3 (3 Eylül 2013). Uluslararası Kamu Denetçiliği Sempzoyumu, http://www.haber3.com/ uluslararasi-kamu-denetciligi-sempozyumu-haberi-2172870h.htm#ixzz3BuTNqk9J (15.05.2018 Tarihinde Erişildi).

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ORCID	0000-0001-6560-7370
Adı Soyadı	Oğuzhan ARI
Doğum Yeri	Çankırı- Merkez
Doğum Tarihi	11.09.1995

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Fakülte	İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
Bölüm	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

YÜKSEK LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi A.B.D.

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	YDS (…..) YÖKDİL (….) TOEFL (….) EILTS (….)

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	ENT-R Enerji
Görevi/Pozisyonu	Saha Araştırmacısı
Tecrübe Süresi	Bir yıl

KATILDIĞI

Kurslar	SOGEP – KUZKA (2020-Online)
Projeler	Erasmus+ (2018-2019)

İLETİŞİM

Adres	Aksu Mah. Çalebi Sok. Aydınkent Sit. No:65 18100 Çankırı/Merkez
E-mail	oari1806@gmail.com